

sosyal adalet

**Batmanda
işçiler
sosyal
adalet
savaşını
yapıyor**

TÜSTAY

TEMMUZ 1964

Yayın Kurulu: Mustafa Kemal Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

SOSYALİZM

aylık siyasi fikir dergisi
YIL : 2, SAYI : 19/4

İmtiyaz sahibi :
Cemal Hakkı Selek

Yazı İşleri Müdürü
Remzi İnang

Yazı kurulu başkanı
Prof. Sadun Aren

Yönetim yeri :
Olgunlar Sokak, 8/1
Bakanlıklar - Ankara
Kısa adres : P. K. 193
Yenişehir - Ankara

fiyatı : 250 kuruş. Yıllık
abone 24, altı aylık 12
liradır. Yurt dışı abone-
lerde posta ücreti
abone bedeline eklenir.

İlan - reklam : Beher sütunda
santimi 25 lira ★ Tam sayfa
ve renkli ilanlar için özel
tarife uygulanır.

Dizilip basıldığı yer :
Ankara Basım ve Ciltevi — Ankara
Rüzgârli Sokak No. 31

(Basıldığı tarih : 17 Temmuz 1964)

İÇİNDEKİLER

- Bugünkü dış politikamız savunulamaz
Mehmet Ali Aybar
Doğu kalkınması edebiyatının icyüzü :
Dr. T. Ziya Ekinci
Tarafsız dış politika ve Türkiye: :
Doğan Avcıoğlu
C.H.P. nin reformculuğu : B. C. Ü.
Enflasyon çıkar yol olamaz : M. Gabbay
Kime aydın diyeceğiz : Mehmet Selik
Balık Kavgası : Yılmaz İdil
Havanda su dövmek : Kenan Somer
Arsa spekülasyonu ve alınması gerekli tedbirler:
İ. Celâl Bardakçı
İşçi sendikalarına karşı neden baskı ve gelme :
Ali Yılmaz Yanat
Toplu sözleşme ve grev yolları şoförlere
kapatılmaz : H. Faruk Erginsoy
Amerika nereye gidiyor? : Türkkaya Ataöv
Tereyağı ve füzeler : Ahmet Savaş
Sovyet Rusya ve Doğu Almanya anlaşması :
A. İhsan Barlas
Öhhööö : Hüseyin Korkmazgil
İpin ucu.. : Fakir Baykurt
Sanat - politika ilişkisi : Mehmet Doğan
Susmak usancı : Osman Numan Baranus
Kapak fotoğrafı : Cem Turgay
Arka kapak deseni : Balaban

a y r ı c a

Olaylara bakış — T. B. M. M. — Kongreler —
Fıkralar — Bize gelen yayımlar — Geçmişten
Bugüne — Tefik Fikret — Nehru —
Karikatür — Desen

SOSYAL ADALET

aylık siyasî fikir dergisi

Olaylara Bakış

Kıbrıs ★ T.İ.P. Genel Başkanının Gezisi ★ İktisadî durgunluk meselesi ★ Petrol işçilerinin grevi

KIBRIS

Geçen ayın başlarında, artık ancak silâhlı bir çatışmayla sonuçlanacak kadar bir çıkmaza itilmiş olan Kıbrıs meselesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin çok sert olduğu anlaşılın müdahalesiyle bir yön almış bulunuyor. Başbakan İsmet İnönü, bir taraftan ortaya çıkan bu yeni durumun mahiyetini anlamak, diğer taraftan da Türk görüşünü bizzat izah etmek lüzumunu duyarak, kendisi için herhalde çok zahmetli olan, uzun bir yolculuğa çıkmış ve Amerika, İngiltere ve Fransa'nın bir numaralı kişileriyle konuşmalar yapmıştır. Kıbrıs meselesinin barışçı yollarla çözümlenmesine hizmet edecek olan bu çabaları sevinçle karşılamamağa imkân yoktur.

Ancak, şu noktayı önemle belirtmek isteriz ki, bu sevincimiz kısa vadeli. Kıbrıs meselesinin böyle bir çözüm yoluna sokulmasının, uzun vadede olumsuz ve tehlikeli bir hareket olduğunu kesinlikle belirtmek isteriz.

Bir kere, hatırlayalım ki, Kıbrıs topraklarımıza çok yakın bir adadır. Bu konuda kendisiyle haklı olarak anlaşmazlığa düşebileceğimiz tek devlet, yani Yu-

nanistan ise sınır komşumuzdur. Bu böyle iken biz, meselelerin çözümünü, meseleyle hiçbir direct ilişkisi olmaması lâzım gelen deniz aşırı memleketlerde, Amerika'da, İngiltere'de ve Fransa'da aradık. Bu bizce tenel bir yanlışlık ve hatadır. Belki bazı kimseler, milletlerarası politika gerçekleri böyle hareketi icabettiriyor düşüncesiyle, bu fikrimize iştirak etmeyeceklerdir. Fakat biz şuna inanıyoruz ki, dünyamız çok değişmiştir ve eski «düvel-i muazzama» politikası ölmeye bile can çekmektedir. Bizim gibi bağımsızlık çabası içindeki memleketlerin yapacakları şey, bu can çekişen politikayı, ona saygı göstererek ömrünü uzatmak değil, fakat kendi haline bırakmaktır. Gerçekten meselâ, «Düvel-i muazzamanın» şimdi bizi zorladıkları yola, yani Yunanistan ile karşılıklı müzakerelere girişmişse, pekalâ bize başlangıçtan itibaren kendiliğimize girebilirdik. Bu yola girmek istememiş olamızın sebebi, meselemizi «Düvel-i muazzama» kanalıyla halletmenin milletlerarası politika gerçeklerine daha uygun olduğu gafletine düşmüş olmamızdır. Bunun böyle olduğunun en kesin delili, Başbakanın, benim bütün suçum Amerikaya inanmaktır, mealindeki itirafıdır.

Amerika seyahatinin ve bundan çıkan yeni durumun uzun vadedeki diğer olumsuz yanı, Türkiye'nin milletlerarası politikadaki yeri ve tutumunda hiçbir değişiklik yapmamış olması, hattâ bu seyahatin böyle bir değişiklik yapılmasının düşünülmediğini zımnen teyid eder bir mahiyet taşımasıdır. Hatırlanacağı üzere, hükümet, NATO müttefiklerimiz Kıbrıs konusunda bize karşı bir tavır aldıkları, hattâ gereği kadar yardım etmedikleri takdirde, dış politikamızda esaslı değişiklikler yapabileceğimiz tehdidinde bulunmuştu. Halbuki o zamandan beri dış politikamızda, söylendiği gibi esaslı bir değişiklik yapmak şöyle dursun, en ufak bir kıpırdanış bile olmamıştır. Hattâ, çözülmü Washington'da aradığımız için onların daha çok ağızlarına bakar bir duruma düşmüş olmamızdan korkulur.

Şimdiye kadarki olayların ışığında artık Kıbrıs meselesi bütün açıklığıyla ortaya çıkmış bulunuyor. Bizim için yapılacak şey, şimdiye kadar bağlandığımız ve savunduğumuz hukuki formüllerden sıyrılıp, gerek memleketimizin gerekse Kıbrıs'taki soydaşlarımızın gerçek menfaatlerini kapsayan çözüm teklifimizi kesin bir şekilde ortaya koymaktır. Bunu yaptıktan sonra şundan artık hiç şüphe etmemek lâzım gelir ki, bağımsız ve kişiliği olan bir dış politika gütmeyi azmetmiş olmamız şartıyla, Kıbrıs meselesinin bizim kabul etmeyeceğimiz bir şekilde çözümlenmesine imkân ve ihtimal yoktur.

T.I.P. GENEL BAŞKANININ GEZİSİ

Geçen ay sonlarına doğru T.I.P. Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar İzmir'den Diyarbakır'a kadar uzanan uzun bir yurt gezisine çıkmıştır. Uğradığı yerlerde partili ve partisiz yurttaşlar tarafından içten bir sevgi ve ilgiyle karşılanan Mehmet Ali Aybar, düzenlenen çeşitli toplantılarda parti, memleket ve dünya meseleleri üzerinde konuşmalar yapmış ve hasbihalde bulunmuştur.

Genel Başkan bu konuşmalarında, özellikle, bağımsız ve kişiliği olan bir dış politika gütmemiz zaruretini üzerinde durmuş ve bunun sadece bir millî vekar meselesi değil, fakat aynı zamanda memleketimizin kalkınması ve kurtuluşu için ön şart olduğunu ve milletçe bu fikir etrafında toplanmamız gerektiğini belirtmiştir. Bugünkü bağımlı dış politikamızın gerçek köklerini, yani iç politik ve ekonomik düzenimizden gelen nedenlerini Gaziantep'te yaptığı konuşmada şöyle ortaya koymaktadır :

«Bugün Türkiye borç almadan, yardım görmeden yaşayamaz hale gelmiştir. Bu durumun kişiliği olmayan bir dış politikaya yer vermeyeceği açıktır. Fakat 17 yıldır izlenen dış politika sadece devletimizle yabancı devletler arasında borçlucalacaklı münasebetleri yaratmakla da kalmayıp, malî ve ticarî çevreler arasında, yani güçlü yabancı sermaye guruplarıyla yerli sermaye çevreleri arasında da çok daha sıkı bağlar kurulmasına yol açmıştır. Öylesine ki, Türkiye'nin gittikçe artan borçları ve dolayısıyla kişiliği olmayan bir politikaya kayışı, yabancılara araçlık eden yerli ticarî ve malî çevreler için çok kârlı yeni iş im-

kânları yaratmıştır. Yurt ekonomisinde söz sahibi olan bu çevreler son bir tahlil ile politikayı da etkileyecek güçtedirler. Gerçekten de bugünün kişiliği olmayan dış politikası bütün bu çok kârnasık ve çelişik etkenlerin bir sonucu olarak :arşımıza çıkıyor. Şu halde kişiliği olan bir politika ya dönebilmek için herşeyden önce yerli ticarî ve malî çevrelerin çıkarlarına hizmet eden, fakat Türkiye'yi, millî ekonomimizi bağımlı hale getiren bugünkü dış yardım ve borç politikasının terk edilmesi gerekir.

Kişiliği olan bir dış politika, Türkiye'de köklü reformlar yapılmasından ayrı olarak düşünülemez. Önce toprak ağalarının, şehirli ağaların millî ekonomi üzerindeki zararlı etkelleri önlenmelidir. Anayasamızın öngördüğü reformlar başlanmadan, emekçi halkımız insanca yaşamı şartlarına kavuşmadan kişiliği olan dış politika üzerine ateşli nutuklar çekmek, içeriye mahsus bir muhalefet sloganı olmaktan ileriye gidemez...»

Memleketimizin kalkınmasını ve dünya milletleri arasında lâyük olduğu yeri şerefle alabilmesini isteyen bütün vatandaşların yukarıda ifade edilmiş olan fikir etrafında bilinçli ve etkin bir şekilde birleşmesinin millî kurtuluşumuz için tek yol olduğu tartışılmaz bir gerçektir.

İKTİSADİ DURGUNLUK MESELESİ

Geçen ay Maliye Bakanının ağzından ekonomimizin bir durgunluk devresine girmiş olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. İktisadî durgunluk, gelişmek şöyle dursun, mevcut imkânlarımızı bile kullanamamak demektir. Durgunluk derinleştikçe buhran halini alır. Buhran işsizlik demektir. Fakat bu, bizim öteden beri derdimiz olan işsizliğin bulamaması anlamında değil, fakat işlinin işini kaybetmesi anlamında bir işsizliktir, yani felâkettir. Elimizdeki bilgiler henüz bu konuda fikirlerimizi söylemeye yeter nitelikte olmadığından, şimdilik olayların gelişmesini dikkatle izlemekle yetineceğiz.

Ancak bu vesileyle bir noktayı belirtmek isteriz : Hatırlanacağı üzere, hükümet geçen yıl millî gelirimizin % 7,2 oranında artmış olduğunu ilân etmişti. Bu artışı da, hava şartlarının elverişli gidişinden ötürü, ziraat istihsalının fazla olmasıyla izah etmişti. Bu demektir ki, köylümüzün eline bol para geçti, Köylümüzün ise eline geçmiş olan bu bol parayı harcaması icabeder. Bu harcama yapılırca da mallar satılır ve ekonomide bugün şikâyet edilen durgunluğun olmaması gerekirdi. Demek oluyor ki, geçen yıl hakkında söylenen şeyler doğru değildir.

Bu düşünceye karşı Kıbrıs olaylarının yarattığı endişe dolayısıyla herkesin elindeki parayı tuttuğu ve harcamadığı, bu sebepten de satışların azaldığı üne sürülebilir. Bir kere, Kıbrıs olaylarının memlekette bu etkiyi yapacak kadar derin ve devamlı bir endişe yaratmış olduğu şüphelidir. İkinci olarak bu gibi endişelerin, özel yatırımlara kısıcı yönde etki yapsa bile, istihlâk için yapılacak harcamalara tamamıyla ters

yönde etki yapacağı aşıkardır. Bilindiği gibi fertler, bu gibi hallerde stok yapmak eğilimindedirler. Yani paralarını mala çevirirler.

Bu konuda, son olarak, hükümetçe alınmış olan bir tedbirin, isabetsizliğine olmasa bile çelişikliğine işaret etmek isteriz : Şöyle ki, hükümet, Temmuz başlarında aldığı bir kararla ithalâtı kısma yoluna gitmiştir. İthalâtın kısıması, diğer tesirleri bir tarafa bıraksak bile, devlet gelirlerini büyük ölçüde azaltacaktır. (İthalâtın alınan çeşitli vergiler ve karşılık paralar dolayısıyla). Devlet gelirleri azalınca, devlet masrafları ve özellikle yatırımlar azalacak demektir. Böyle bir durum ise, ekonomik buhranı azaltmak şöyle dursun, daha da derinleştirecek ve şiddetlendirecektir.

Bütün bu gözlemler halen izlemekte olduğumuz, ve ne memleketimizin ne de dünyanın şartlarına uygun olmayan bu yanlış yolda ısrar edildikçe, hükümetin her zaman ve her konuda çıkmazlara düşeceğini ve hiçbir zekânın, tecrübenin ya da ustalığın bunlara bir çıkış yolu bulamayacağını ortaya koymaktadır.

PETROL İŞÇİLERİNİN GREVİ

Türkiye Petrol İşçileri Sendikasına bağlı 1200 işçi 8 Temmuz 1964 günlü greve başladı.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Tarafsız Uzlaştırma Kurulunun tesbit ettiği asgari ücreti, kendisine verilen ve bir defa da uzatılan sürenin sonunda, kabul etmediğini bildirdi. Bunun üzerine, Türkiye Petrol İşçi Sendikaları Federasyonu, kanuni usuller dahilinde grev kararını verdi. Tarafsız Uzlaştırma Kurulu Prof. Bahri Savcı, Prof. Muammer Aksoy ve Dr. Necat Erderden kuruluydu. Asgari ücret olarak, İttifakla, günde 15 lira kararlaştırmışlar, çalışmalarının sonucunu bir raporla taraflara ve Ankara Bölge Çalışma Müdürlüğüne bildirmişlerdi. TPAO yöneticileri bunu kabul etmediler; onlar 12 lira üzerinde direniyorlardı.

Tarafsız Uzlaştırma Kurulunun bütün çabaları, işverenin olumsuz tutumu yüzünden grevden başka bir sonuca varılmasını sağlamadı. Sendika günlük asgari ücret olarak 20 lira talep etmesine rağmen, mutlaka bir anlaşmaya varılması için Uzlaştırma Kurulunun bütün tekliflerini kabul etmişti. Fakat TPAO yöneticilerinin aynı davranışı göstermemesi grevi kaçınılmaz bir hale getirdi.

Bütün Batman halkı grevleri desteklemiştir. Batmanda işçi, köylü küçük esnaf birliğinin somut bir örneği görülmüştür. Henüz Toplu Sözleşme müzakereleri devam eden Petrol—İş sendikasına bağlı işçiler, örnek bir davranışla, ücretlerinin yarısını grevci arkadaşları için Türkiye Petrol İşçileri Sendikasına bağışlamışlardır. Köylüler, buğday, peynir, ellerinde ne varsa, grevci işçilere taşımışlardır. Batman esnafı grevçilerin her türlü ihtiyacını, karşılık gözetmeden karşılamak için yarışma halindedir. Bir vatandaş Sendikaya 50.000 liralık bir bağışta bulunmuştur.

Batman Grevi bütün yurtda desteklenmiştir. Türk—İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy Batman Grevini manen ve maddeten desteklediklerini açıklamıştır. Basında da genellikle gerçeklere hayli yakın haberler çıkmıştır.

Batmandaki işletme yöneticileri grevci işçileri tahrik için akla gelen her şeyi yapmışlardır. TPAO idarecileri grevin kanunsuz olduğunu iddiadan bile çekinmemişlerdir.

Grev dolayısıyla uğranacak bir haftalık kayıp, Tarafsız Uzlaştırma Kurulunun teklifleri kabul edilseydi Ortaklığın yükleneceği ek mali yekün bir yıllık tutarından fazla olarak hesaplanmıştır. TPAO idarecilerinin tutumu, işçilerle Ortaklık yöneticilerinin münasebetlerini iyiye doğru geliştirecek nitelikte olmamıştır. Kaldı ki, çok özel durumu sebebiyle, Türkiye Petrolleri İşçileriyle Ortaklık yöneticileri arasındaki münasebetin mutlaka karşılıklı güven, sevgi ve anlayışa dayanması gerekir. Gözbebeğimiz gibi korunması gereken Türk Petrolünün çıkarları bunu şart koşmaktadır. Emeginin hakkını vermemek için direnen idarecilerle bu şartın gerçekleştirilmesi çok güç olacaktır.

ME

BUGÜNKÜ DIŞ POLİTİKAMIZ SAVUNULAMAZ

MEHMET ALİ AYBAR

Bizde dış politika dokunulmaz konular arasındadır. Kıbrıs buhranı, dış politikamızın artık savunulmayacağını ortaya koydu. Hem de eleştiriler, yakınmalar, bu politikanın temellerini atmış, bugüne kadar sorumluluğunu taşımış olanlardan geldi. Tilsim Başbakan sayın İnönü'nün Amerikan TIME dergisine verdiği demeçle bozuldu. Bu demecin, Türkiye'nin yeni kurulacak bir dünyada yer bulacağı, Batı ittifakının çökebileceği gibi kısımlarını bir yana bırakıyorum. Kimseyi inandırmıyacağı için, bunlar gereksiz sözlerdi. Nitekim hemen ertesi gün, Türkiye'nin dış politikasında bir değişiklik düşünülemediği, demecin sadece bir yakınma olduğu açıklandı. Ama önemli olan da zaten buydu : yıllardır millî menfaatlerimize uyan biricik yol diye, ağız birliği ile övülen dış politikamızın, hükümet Başkanını, müttetiklerimizden, dostlarımızdan yakınmak zorunda bırakmış olmasıydı. Bir politikanın başarısızlığına, müttetikleri, dostları tarafından yalnız bırakılmış, desteklenmemiş olmaktan daha kesin bir kanıt bulunamaz. Kaldı ki, müttetiklerimiz, dostlarımız Türk hükümetini teşebbüslerinden, müttetikler, dostlar arasında yeri olmayan yollara başvurarak, vaz geçirmişlerdir.

Onemli bir başka olay daha oldu : 1946'dan buyana, gelenekçi muhalefet ilk defa, dış politikada hükümetle beraber olmadığını belirtti. KİŞİLİĞİ olan bir dış politika izlenmesini istedi. Gelenekçi muhalefetin KİŞİLİĞİ olan bir dış politikayı yürütecek nitelikte olmadığı ve bunu muhalefette olmanın rahatlığı ile istediği besbelliydi elbet. Ama önemli olan gelenekçi muhalefetin, bugünkü dış politikayı kişisiz bulması ve böyle bir politikanın sorumluluğuna katılmak istememiş olmasıydı.

Gerçek odur ki, bugünkü dış politikamız artık savunulamaz hale gelmiştir. Atatürk'ün ölümünden sonra izlenen dış politikamızın bir bilançosunu yapınız. Pasifte günler : *muhtemel bir atom savaşının ilk kurbanı olmak; yabancı devletlere verilmiş türlü ödümler, tavizlerle bağlı bulunmak; bir iki önemsiz devletten başka dostu bulunmamak; Kurtuluş savaşımızın eşsiz prestijini kaybetmiş olmak; ve atom buharı haline gelmediği takdirde, kuşaklar boyunca ödenecek ağır bir borç yükü altında esilmek* Ya aktifte? Aktifte hiç! Toprak ağalarının, büyük sermayecilerin, yardım ve kredi politikasından yararlanarak, servetlerini, nüfuz ve hakimiyetlerini katmerleştirmiş olmalarıyla, bilançoyu denkleştiremeyiz elbet.

Yıllar sonra, olaylar toplumcuları, gerçek Atatürkçüleri haklı çıkarmıştır. Bugünkü dış politikanın temelleri atıldığı günlerde, bir onlar Atatürk politikasından ayrılmamasını istemişler; yardım ve kredi teklifleri arkasında gizlenen tehlikeye, bir onlar parmak basmışlardı. Ama yardım ve kredi vaatlerinin yarattığı umut, coşkunluk içinde, bu uyarıcı seslere kulak veren olmadı. Susturuldu. Toplumcular, gerçek Atatürkçüler geleceği görmüş olmanın kattığı bir yeni güçle, seslerini gene yükseltiyorlar. Bu sefer bu sese kulak verilmelidir; verilecektir.

Türkiye 1947-48'den beri, dış yardım ve kredi ile yaşayan bir devlet olmuştur. Gerekli reformlar yapıp, Türkiye gerikalmışlıktan kurtarılmadığı için cumhuriyet hükümetleri, gittikçe ağırlaşan mali ve ekonomik buhranı, dış yardım ve kredi ile karşılama yollarını aramışlardır. İkinci dünya savaşından sonra, birbirine düşman iki askeri blokun kurulması, cumhuriyet hükümetlerine coğrafya durumumuzu bu bloklardan birinin istifadesine açarak, yardım ve kredi alma imkânını vermiştir. Bundan sonra Türkiye'nin dış politikası, yeni ödümler karşılığı yardım ve kredi sağlamak gibi çok basit, fakat kurtuluş savaşı Türkiye'sine hiç yaraşmayan bir yola girmiştir. Her yeni yardım ve kredi, dış politikamızın KİŞİLİĞİNDEN bir şeyler alıp götürmüştür. Türkiye yavaş yavaş bir başka devlet olmuş, varlığının nedeni olan KURTULUŞ SAVAŞI felsefesine yabancılaşmıştır. Büyük devletlerin müttetifiği olmak, Türkiye'yi yer yer tutuşan kurtuluş hareketlerine karşı komaya, sömürgecileri desteklemeye zorlamıştır. Böylece Türkiye yeni dış politikasının hiç şüphesiz en zararlı sonuçlarıyla karşı karşıya kalmış : İlk kurtuluş savaşını yapmış devlet olmanın, kurtuluş için dövuşen milletler gözündeki prestijini ve bu prestijini sağliyaacağı imkânları büsbütün kaybetmiştir.

Fakat Atatürkten sonra izlenen bu dış politika, Türkiye ile müttetikleri arasında eşitliği yitiren, borçlu-alacaklı münasebetleri kurmakla kalmamıştır. Bu politika yerli sermaye çevreleriyle, yabancı sermaye gurupları arasında çok daha sıkı menfaat bağları kurulmasına da yol açmıştır. Öylesine ki, Türkiye'nin gittikçe artan borçları ve dolayısıyla kişiliği olmayan bir politikaya kayışı, yabancı sermaye guruplarına aracılık eden yerli sermaye çevreleri ve yabancı ortakları için, çok kârlı yeni iş alanları açmıştır. Millî ekonominin dizginlerini ellerinde tutan, bu KÖKÜ DIŞARDA

DOĞU KALKINMASI EDEBİYATININ İÇYÜZÜ

Dr. TARIK ZİYA EKİNCİ

DOĞU KALKINMASI edebiyatı, çok partili hayatın ilk yıllarına rastlar. Bu tarihe kadar, Doğunun geri kalmışlığı problemi hiç bir suretle söz konusu edilmemiştir. Memleketin tek parti yönetiminde bulunduğu yıllarda, Türkiyenin bütün problemleri gibi, DOĞUNUN GERİ KALMIŞLIĞI konusu da tam bir sessizlik ve gizlilik içinde tutulmuştur. Ancak, 1946 yılında çok partili hayata geçerken, toprak ağalarıyla işbirlikçi ticaret burjuvazisinin gerek Halk Partisi içinde ve gerekse D.P. muhalefetiyle memleketin siyasal kaderini tam manasıyla ellerine aldıkları dönemde, iktidarda bulunan C.H.P. yöneticileri tarafından «Doğu kalkınması» konusu ele alınmış ve bunu gayet kesif bir «DOĞU KALKINMASI EDEBİYATI» takip etmiştir.

«DOĞU KALKINMASI» edebiyatının bu devrede meydana çıkışı tesadüfi değildir. Halk Partisinin yönetimini elinde tutan toprak ağaları tarafından partinin 25 yıllık iktidarı boyunca, Doğudaki halk yığınlarına reva görülen baskı muamelelerinin sebep olduğu kurgunluğu bertaraf ederek, bu bölgede seçim şansları-

yerli sermaye çevreleri, ekonomik hakimiyetleri dolayısıyla politikayı da etkileyecek güçte olduklarından, dış yardım ve kredi politikasını bir fasit daire hâline getirmişlerdir : kalkınma umuduyla alınan krediler, sermaye çevrelerini beslemiş, fakat böylece kalkınma kösteklendiği için, hep yeniden kredi ve yardıma başvurma durumu meydana gelmiştir.

Bugünün kişiliği olmayan dış politikası, işte böyle çok karmaşık ve çelişik etkenlerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat KİŞİLİĞİ olan bir dış politikaya dönmek için, bu ödün karşılığı alınan bağlayıcı dış yardım ve kredilere son vermek şarttır. Türkiye eşitliği yitiren borçlu durumundan, hiç değilse gittikçe daha çok borçlanma durumundan, bir kere kurtulmalıdır. KÖKÜ DIŞARDA sermaye çevrelerinin, kuşaklar boyunca yoksul halkımızın ödeyeceği kredilerden beslenmesi, nüfus ve hakimiyetlerini arttırmaları önlenmelidir. Reformların başarılması, demokrasi ve sosyal adalet ilkeleriyle Anayasamızın tastamam eksiksiz uygulanması, emekçi halkımızın insanca yaşama şartlarına kavuşması, Türkiyenin kalkınıp ilerlemesi, hep buna bağlıdır.

ı arttırmak gayesiyle «Doğu Kalkınması» tem'ası bir propaganda konusu olarak cömertçe işlenmiştir. Aynı zamanda, memleketin tek parti yönetiminde bulunduğu ve büyük toprak ağalarının, orta tabaka aracılığıyla hâkimiyetlerini sürdürdükleri dönemde, halk yığınlarının özlenen genişlikte sömürülmesi mümkün olmamıştır. «Doğu kalkınması» edebiyatıyla bütçeden temin edilecek imkânlarla Doğulu ağaların daha çok kuvvetlenmesi ve sömürme imkânlarının daha çok artması için, meydana çıkan bu politik fırsatın kullanılması, bu edebiyatın gelişmesinde başlıca etmen olmuştur.

Feodal düzenin ideolojik atmosferi içinde, her türlü geri münasebetleri devam ettiren Doğunun toprak ağaları, insafsızca sömürmeler sebebiyle fakir ve perişan kalan halkları, «Doğu Kalkınması» edebiyatıyla avuturken, kendileri bu edebiyatın fiili gösterileriyle topraklarını değerlendirecek sulama tesisleri, bol ziraî kredi ve ürünlerine sübvansiyonlar sağlamayı başarmışlardır. Halk Partisi'nin son yıllarında bütçeye «Doğu Kalkınması» adı altında konan ödenekler hep büyük toprak ağalarının daha da zenginleşmesini ve siyasal nüfuzlarının daha da kuvvetlenmesini sağlamıştır. D.P. iktidarı zamanında Doğu'nun ihmal edildiği ve sür'atle kalkınması gerektiği edebiyatı, yıllarca en lirik bir şekilde işlenmiştir. Fakat, Doğulu ağaların isteklerine uygun olarak, dışa dokunur bir sanayi yatırımları yapılmamasına rağmen, tarımsal kredi ve sulama işlerinde milyonlar akıtılarak, Doğulu ağaların tarımda kapitalist ilişkileri gerçekleştirilmesine imkân verilmek suretiyle, yüzbinlerce insanın tarım sektöründen kovularak, işsiz sefil ve aç kalmasına sebebiyet verilmiştir.

İktisadi devlet tegekküllerine kurdukları tiftik - yapıları şirketi ve benzeri kurumlar aracılığıyla, parti farkı gözetilmeden kudretli 40-50 toprak ağasına karşılıksız olarak milyonlarca liranın geçmesine imkân verilmiştir. Sabık D.P. iktidarının en iyi dayanağını teşkil eden ve geçmiş devrin özlemi içinde kıvranan bu mutlu kişiler, kendilerine sağlanan bu nimetleri Doğu Anadolu'ya sağlanmışcasına reklâm yapmakta büyük bir maharet göstermişlerdir. Doğunun geri kalmışlığını samimiyetle kendilerine dert edinen, fakat bu konuda duygusal davranışlardan ileri gidemiyen aydınlarımız ise, «Doğu Kalkınması» konusunda ağa-

larımızın görüşünü savunmaktan ve onların iktidarına hizmet etmekten ileriye bir adım atamamışlardır.

«Plânla» devreye girdiğimiz, ortak iktidarlara bu günlük iktidar devrinde de «Doğu Kalkınması» edebiyatı bütün samimiyetsizliğiyle devam etmektedir. Beş yıllık plânda yatırım olarak Doğunun nasibi, yine ağaların topraklarının değerlendirilmesine yarıyan, sulama projeleri, hayvancılık ve ziraat yatırımlardan ibarettir. Plân uygulaması sonunda büyük şehirlerimizin gecekondulu semtlerine yilzbinlerle fakir köylünün sefalet içinde toplanması ve ağalarımızın daha çok kudret ve siyasal nüfuz kazanması gibi kaçınılmaz bir sonuç alınacaktır.

Aydınlarımızın cümertçe destekledikleri, siyasal nüfuz sahibi ağalarımızın, devlet bütçesinden canuların onarılması için yaptıkları, ikinci dereceden ağa, şeyh ve onların sözcülüğünü yapan parti militanlarına menfaat sağlamaları ve bunların Ankara barlarında ağır lanmaları, veya bu zümrenin basit hastalıklarına candan ilgi göstererek her türlü ihtimamı sağladıklarına dair hikâyeler, bire bin katılarak, halk arasında «Doğu Kalkınmasına» hizmet veya Doğu'ya olan «samimi bağlılığın» belirtileri olarak yayılmaktadır. Samimiye-tinden şüphe etmediğimiz, dargörüşlü aydınlarımızın, bu karşılıksız çabaları, ağalarımızın siyasal nüfuzlarının daha çok pekişmesine ve halkımızın daha çok ezilmesine ve sefalet düşmesine aracı olmaktadır.

Acaba, Doğuda dün olduğu gibi, bugün de kalkınan ve kuvvetlenen kitlelerdir?

Acaba, bu «Doğu Kalkınması» denemeleri sonunda halkın durumunda bir değişiklik olmuş mudur? İşte Doğu kalkınması konusunda her şeyden önce bu soruların cevaplandırılması gereklidir.

«Doğu kalkınması» adı altında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da; devletin ziraat sektörüne yaptığı yatırımlar, verdiği kredi ve sübvansiyonlarla, belirli birkaç ağa, sermayeyi sahip buldukları topraklara götürerek, son derece zenginleşmiş olmalarına karşılık, topraktan yoksun fakir halk ise; köyde yarıcılık, reңberlik ve hattâ ırgatlık yapmak imkânını kaybettiğinden sefaletin içine düşmüştür. Bu sebeple, doğunun büyük şehirlerinin etrafındaki gecekondulu semtleri, İstanbul ve Ankara illerimizin bu semtlerine bakarak daha büyük bir mikyasa varmıştır.

Doğuda, geniş halk kitleleri için devamlı bir kıtlık vardır. Halk yığınları yarı aç bir durumda, verem ve benzeri hastalıklardan kırılırken kışın, birdenbire baskın yaptığı ve çok uzun sürdüğü yıllarda, büyük sürülerini kurtarmak için, yeni yardımlar arayan doğulu ağalar, parlamentodaki temsilcileri vasıtasıyla bir kıtlık yaygarası çıkararak, devletten yeni ve karşılıksız yardımlar koparmanın yollarını bulmaktadır. Halbuki bu sözcüler ve temsilciler, bahsedilen kıtlığın halk kitleleri için tabii bir durum olduğunu pekâlâ bilmektedirler.

Doğuda insanların mağara hayatı yaşadıklarını, yeniden keşfeden (!) aydınlarımız, bunu parlamentoda

söz konusu ederken, bu duruma bir hal çaresi bulmaktan çok, «kendi davranışlarını» tatmin ve sözcülüğünü yaptıkları ağaların siyasal nüfuzlarını idame ettirmek için, biçare halkın oylarını toparlamayı garantiye bağlamak gayesini gütmektedirler.

Büyük tirajlı gazetelerimize, sansasyonel havadis kaynağı olan, Doğu Anadolu'nun eşkiyaları, ağalık müessesesinin sürdürülmesine hizmet eden bir araç olarak, Doğulu vatandaşların baskı ve terör altında ağalara baş eğmesine ve ağalık düzeninin yürütülmesinde yardımcı olmaktadır. Fakir halkı sömürmek için kullanılan bu eşkiyaların korunması ve silâhlanması da ağalar tarafından sağlanmaktadır.

Ağalık nüfuz ve otoritesi, siyasal nüfuzla birlikte olduğundan, bu eşkiyaların takibiyle görevli jandarma ve idarecilerimiz, çoğu zaman bu otorite karşısında gerilemek veya takibi durdurmak zorundadırlar.

Gerçek anlamda Doğu Kalkınması, Doğuda yaşayan halkların, ciddi ve köklü bir toprak reformu ile, bizzat tasarruf edecekleri toprağa kavuşması ve Doğu'nun da, bütün memlekette özlediği geükilde sanayileşmesi, halk yararına işleyen bir eğitim ve kültür seferberliğiyle mümkündür.

Bugünkü, sosyal ve ekonomik ilişkilerde bir değişiklik yapmadan, Anayasamızın öngördüğü köklü reformlar uygulanmadan, «Doğu kalkınması adı altında, yapılan her teşebbüs, Doğuda geniş halk yığınlarının sefaleti ve perişanlığı pahasına, Doğulu ağaların daha çok güçlenmesine ve kuvvetlenmesine yarayacaktır.

Halk yararına köklü reformlar ise, ancak halkın kendisi tarafından yapılabilir. Ağalara dayanan bugünkü tutucu partilerimiz, «halk için» yapmayı vaad ettikleri «reformlar» ile, gerçekten bu reformları denemeye etmek ve halkın gözünden düşürmek gayesini gütmektedirler. Hazır «reform» konusuna el değmişken, ticaretin getirdiği büyük kârları görerek, şehir ağalığına özenen, toprak ağalarının, işlenmiyen, verimsiz kıraç topraklarının fahiş fiatlarla devlete satılmasını sağlamak özlemi de, ağalarımızın «reform» anlayışına anlam veren bir husustur.

Millî gelir dağılımındaki adaletsizliği görmezlikten gelerek, halkın durmadan sömürülmesini sağlayan, bugünkü sosyal ve ekonomik münasebetlerde hiç bir değişiklik düşünmeden, «sefaletin üzerine kılıçla yürümeye karar veren», politika donkişotları, Anayasamızın öngördüğü reformları denemeye etmekte büyük meharefet göstermekle beraber, halkımızın doğruyu görmekte eriştiği bilinç derecesini kavramakta nasipsizdirler.

Bütün halkımız gibi, Doğulu vatandaşlar da, kendileri için gerçek kurtuluş yolunun bizzat halkın iktidara gelmesi ve Anayasamızın öngördüğü, halkın yararına olan reformları gerçekleştirmesiyle mümkün olacağı anlamıştır. Bu da, ancak, emekçi halkımızın biricik siyasal örgütü olan Türkiye İşçi Partisi saflarında toplanarak, demokratik yoldan iktidara gelmekle mümkündür.

TARAFSIZ DIŞ POLİTİKA

ve TÜRKİYE

DOĞAN AVCIOĞLU

Böyle bir toplantı, bir iki ay önce yapılamazdı. Tarafsız politika sözü söylenemezdi. Bugün Kıbrıs meselesi vesilesiyle de olsa, böyle bir toplantının yapılabilmesi, Türkiyenin hızlı bir uyanış içinde bulunduğunu göstermesi bakımından, sevinç ve ümit vericidir.

Benden önce konuşan hatipler, dış politikamızın, politik, diplomatik, kültürel yönleri üzerinde durdular. Ben, dış politikamızı ekonomik açıdan inceleyeceğim.

Bilindiği gibi, iç politika ile dış politika arasında oldukça sıkı bağlar vardır : Dış politika iç politikayı etkilediği gibi, iç politika da dış politikayı etkiler. İşte ben, dış politikamızın iç politika ile olan ilişkileri üzerinde durmak istiyorum : Birtaraftan, ikinci Dünya Savaşından sonra uygulamaya başladığımız dış politikamızın, milli kurtuluş savaşından beri hedefimiz olan Batılılaşma çabamızı ve Batılılaşmanın temel dayanağını teşkil eden ekonomik kalkınma dâvamızı nasıl etkilediğini, diğer taraftan iç politikamızın nasıl bir dış politikaya yol açtığını incelemeye çalışacağım.

Dünya harbinden sonra uygulamaya başladığımız dış politikamızın, iç politikayla olan ilişkilerini anlatabilmek için, Atatürk devrindeki iç ve dış politika ilişkilerine kısaca gözatmaya ihtiyaç vardır : Atatürk devrinde, istisnasız bütün komşularla dostluk kurmayı amaç bilen tarafsız bir dış politika izliyorduk. Tarafsız dış politikamızın ekonomik açıdan kaçınılmaz gereği, ekonomik bağımsızlığın gerçekleştirilmesiydi. Ekonomik bakımdan bağımlı bir ülkenin tarafsız dış politika iddiasında bulunması mümkün değildi. Nitekim Atatürk, sayısız konuşmalarında ısrarla, ekonomik bağımsızlık olmadan, siyasî bağımsızlık hiçbir şey ifade etmez diyordu?

Az gelişmiş bir ülkede ise, ekonomik bağımsızlığı gerçekleştirmenin tek yolu, kapitalist olmayan kalkınma metodlarının, yani devletçiliğin benimsenmesidir. Zira az gelişmiş ülkelerdeki, yerli kapitalist sınıf, toprak ağalarından ham madde almak ve onlara mamül madde satmak ihtiyacında olan gelişmiş Batı kapitalizminin yarattığı kökü dışarıda bir sınıftır. Bunlar evvelce Ermeni, Rum ve Musevi bankerler, komisyoncular ve tüccarlardı. Şimdi bunların arasına Türkler de karışmıştır.

Yerli kapitalist sınıf, sanayi ile pek fazla ilgilenmemektedir. Toprak ağalarıyla menfaat birliği halinde olduğu için, mevcut düzenin, yani statükonun devamını ister. Batıda kapitalist sınıf, toprak ağalarına karşı amansız bir savaş açarak ve sermaye birikimini ve sanayileşmeyi gerçekleştirerek, zamanında ilerici bir rol oynadığı halde, yerli kapitalist sınıf, değişikliğe ve ilerlemeye karşı çıkar. Milletlerarası kapitalizmin bir alt mahsulü olan, kökü dışarıda ve statükocu böyle bir kapitalist sınıfla, ekonomik bağımsızlık elbette sağlanmazdı. Ermeni, Rum ve Musevi ithalâtçı, bankacı ve komisyoncunun yerine, Türk ithalâtçı, Türk komisyoncu da getirilse, Batı kapitalizminin ihtiyaçlarını karşılamak için işliyen bir düzenin kökü yine dışarıda kalacaktı. Milyoner ithalâtçı Hacı Mehmet Efendi de, tıpkı milyoner Yorgi Efendi gibi milletlerarası kapitalizme hizmet etmekte devam edecek, sanayileşmeye ve değişmeye karşı koyacaktı. Halbuki ekonomik bağımsızlığın temel şartı, milletlerarası kapitalizme tabi olmaktan kurtulmaktır. O halde ekonomik bağımsızlık hedefi, kapitalizmle değil kapitalist olmayan devletçi ekonomik metodlarla gerçekleştirilebilir.

Ne varki Batı üniversitelerinde, Batı kapitalizminin menfaatlerine uygun şekilde yetiştirilmiş ve kapitalizmden başka bir ekonomik sistemin olabileceğini akıllarının köşesinden geçirmiyen o zamanki iktisatçılarımız, bu basit gerçeği kolaylıkla göremediler. Ancak tarafsız dış politika zarureti ve ekonomik bağımsızlık ihtiyacı, Türk ekonomisini, şöhretli iktisatçılarımıza rağmen, ister istemez devletçiliğe itti. 1933 — 1937 yıllarında uygulanan devletçi ekonomi politikacı, bütün kusurlarına, yetersizliğine ve sistemsizliğine rağmen, milletlerarası kapitalizmin koltuk değneklerine muhtaç olmadan, dış yardımsız da ciddi bir sanayileşme hamlesinin başarılabileceğini isbat etmiş oldu.

Sonra savaş geldi ve ikinci dünya savaşından sonra, Türk dış politikasında önemli değişiklikler vuku buldu : Savaşın sona, emperyalist bir politika gütmeye başlayan Stalinin toprak talepleri, memleketimizi haklı olarak, Batı ittifakını, daha doğrusu Amerikan ittifakını araştırmaya itti. Ne varki Amerika ile olan ittifak, toprak bütünlüğümüzün güven altına alınmasından ibaret kalmadı : Amerikan kapitalizmi,

gelişme ihtiyacı içindeydi, yeni pazarlar arıyordu. Daha önemlisi, Batı kapitalizminin lideri olan Amerika, siyasi, askerî ve ekonomik sebepler yüzünden muhtaç bulunduğu ülkeleri, en sağlam şekilde kendine bağlamak için bu ülkelere kendi ekonomik sistemini kabul ettirme çabası içindeydi. Bu ülkelerde, Amerikan kapitalistleriyle sıkı menfaat birliği halinde olan iş adamları ve yöneticiler yetiştirdiği takdirde, münasebetler sağlam temeller üzerine oturtulmuş olacaktı. Amerikan dış yardım politikasının temel hedeflerinden biri budur. Her yıl çıkartılan dış yardım kanunlarında özel teşebbüs aleyhtarı sayılan bir davranış üzerine, yardımın derhal kesileceği yazılıdır. Meselâ Türk hükümeti, dış yardım kanunu gereğince dış yardımın kesilmesini önlemek için, yerli bir dolandırıcının bir Amerikan firmasına olan borcunu, kanun çıkartarak devlet hazinesinden ödemek zorunda kalmıştır; Amerikan hükümeti ile imzaladığımız bir istimlak garantisi anlaşması, Amerikalılara ait bir teşebbüsü kamulaştırdığımız takdirde, karşımıza muhatap olarak Amerikan hükümetini çıkartmaktadır.

Bu arada, Türkiye'de, önemli iç değişiklikler de vuku buldu : Bir taraftan harp yıllarındaki yokluklar ve karaborsa, toprak ağalarıyla ticaret burjuvazisinin hızla zenginleşmesine yol açtı. Diğer taraftan çok partili hayata geçiş, millî kurtuluş savaşını yapan, fakat hedefine ulaştırmakta aciz gösteren ihtilâlcî kadronun önemini kaybetmesine, toprak ağaları ve ticaret burjuvazisinin para ve mahallî nüfuz sayesinde siyasi partilerde ve parlamentoda, eskisinden çok daha kuvvetli hale gelmesine sebebiyet verdi. Bu hâkim sınıfların çıkarları ise, daha önce belirttiğimiz üzere, doğrudan doğruya milletlerarası kapitalizme bağlıydı. Gücünü dışardan alan bu sosyal grupların, Sam Amcanın uzattığı ele, kraldan çok kralcı bir coşkunlukta sarılacakları aşıkardır. Tıpkı bizi geliştirmiş kapitalist ülkelerin geri bir peyki haline getirebilecek olan müşterek pazar konusunda olduğu gibi.

Demek ki, o tarihlerde, sırtını Sam Amcaya dayayan içerdeki hâkim kuvvetler, devletçilikten vazgeçilmesini ve kapitalist gelişme yoluna gidilmesini istiyorlardı. Dış yardımlar, içeride kapitalizmi kuvvetlendirecek bir araçtı.

Hâkim kuvvetler, bu menfaat alışverişinin gerçek sebeplerini, kamu oyuna elbette ki açıkça söylemiyorlardı. Özel teşebbüscülüğün, demokrasinin ve hürriyetlerin vazgeçilmez unsuru olduğunu, Batılılaşma yolunu seçtiğimize göre, Batının siyasi, ekonomik ve kültürel bütün sistemlerini tartışmasız kabul etmemiz gerektiğini ileri sürüyorlar, aksini söyleyenleri hertürlü iftiraya ve şiddet yollarına başvurarak susturuyorlardı.

Tarafsız bir dış politika izlediğimiz ve ekonomik bağımsızlığa kavuşmak için devletçiliğe dört elle sarıldığımız ve bu sebeple Batının bize karşı cephe aldığı Atatürk devrinde, en çok Batılı olduğumuz, hızla Batılılaştığımız artık unutulmuştu. İsmet Paşanın 1954 seçimlerinde, yabancı sermaye ve petrol kanunu dola-

yısıyla, «Bu vatani satıyorsunuz» diye tehlike çanlarını çalması, ekonomik alanda Atatürk devrinden kalan son çırpınımlardı...

Bu durumu, o tarihlerde doğruları söylemeye çalıştığı için üniversiteden kovulan bir profesörümüzün sözleri iyi belirtiyor : «Gerçekte Türkiye, Batılılaşma savaşında, hiçbir Batı devletinden, bu dâvaya yarar bir yardım görmemiştir. Yardım görmüşse bu, Türkiye'nin Batılılaşmasına değil, o Batılı devletin ulusal çıkarlarına yararlıdır. Bunu bize en iyi gösteren şey, Türkiye'nin Batılılaşmada en çok başarı gösterdiği zamanların, Batı dostu olmadığı zamanlara rastlamasıdır. Bizde Batıcılıktan anlaşılın geliyor, Türk devrimini çağdaş uygarlığa uygun yönde geliştirmektedir. Halbuki Avrupada ve Amerikada Batılılaşma ve Batıcılık, Batı diplomasisine boyun eğme anlamına gelir. Bu yüzden onlara göre kemalist devir Batı aleyhtarı, Menderes devri ise Batı dostudur. Batı diplomasisinden bağımsız bir Batıcılık, Batı dilinde Batı düşmanı kötü bir milliyetçilik demektir.»

Şimdi arkadaşların, devletçilikten vazgeçerek, milletlerarası kapitalizmin himayesinde kapitalist bir gelişme politikamızın ne sonuçlar verdiğini çok kısa olarak görelim. Özel teşebbüsün satın almaya yanaşmadığı devlet teşebbüslerinde, ihaleler, ithalât ve karma ortaklıklar yoluyla özel teşebbüse peşkeş çeken Sam Amca politikası bari bizi dengeli bir kalkınma yoluna sokabilirdi mi? Bu politika sadece dengesizlikleri, sıkıntıları ve huzursuzluğu arttırdı.

Kapitalist gelişme politikası, devlet eliyle ve Sam Amcanın dolarlarıyla milyonerler yaratmaya yol açtı, mutlu bir azınlığı kıldırdı, fakat memleketi kalkındırmadı. Son zamanlarda, İsviçre ve İngiliz Banka ve emlak firmalarının «Paranızı bizim bankamıza yatırın, bizim villalarımızı satın alın» diye Cumhuriyet gazetesine ilanlar vermeye başlaması, paraların fabrikalar yerine, dış bankalara veya İsviçre villalarına yatırıldığını göstererek, devlet eliyle ve Sam Amcanın dolarlarıyla zengin ettiğimiz milyonerlerimizin ne derece kalkınmacı olduğunu ortaya koymaktadır.

Resmî istatistikler de bu gerçeği doğrulamaktadır: Memleketimizin kalkınması sanayileşmeye bağlıdır. Fakat uzun yıllar boyunca sanayinin millî gelirdeki payı sabit kalmıştır. Devletin sanayi alanındaki önemli yatırımlarına rağmen millî gelirde sanayinin payını değiştirmemesi özel sanayinin ne derece cılız kaldığını göstermektedir.

1) Bazı İktisatçılar, «kalkınma, tarım nüfusunu, toplam nüfusun yüzde 15 ine indirmektir» derler. Halbuki memleketimizdeki geri toplumsal yapı, eskisi gibi durmaktadır. Nüfusun yüzde 80 ine yakın kısmı, en ilkel şartlar içinde dağlık köylerde yaşamaktadır. Sihatli bir sanayileşme çabasının sonucu olarak değil de, açlık dolayısıyla ortaya çıkan şehirlere akın hareketi ve gecekondu sosyal dengesizliği artırmaktadır;

2) Gelir dağılımındaki adaletsizlikler artmıştır. Kalkınma planı, işçilerin, sabit gelirliilerin, ufak çiftçilerin, 1950 — 1960 devresinde nisbi olarak fakirleştiğini yazmaktadır.

3) Bölgeler, arasındaki eşitsizlikler çoğalma yönündedir. Türkiyenin Doğusu ve Batısı arasındaki mesafe genişlemektedir. İstanbuldan çıkınca, özel sanayi diye tek tük un ve tekstil fabrikalarından başka bir şey görmek mümkün değildir.

4) Ekonomik ve siyasi bağımsızlığımız kaybedilmiştir. Gerçi sayın Başbakan yardımcısı her fırsatta, «Arzumuz ekonomik bağımsızlıktır» demektedir. Maliye Bakanı ise, «Dış yardım gelmezse, fabrikalar durur, otomobiller yürümez, yemegimiz yağsız kalır» diyor;...

Bu durumun siyasi bağımsızlığımızı nasıl etkilediğini Kıbrıs meselesi dolayısıyla gördük. «Müdahaleye kalkışırsanız, dış yardım kesilir» dediler. «yeni bir dünya kurulur, orada yerimizi alırız» dedik. «Türkiye yardımı, yani bize o kadar muhtaç ki kıpırdıyamaz» diye inanmadılar.

Bu noktada, dış yardımlar hakkında da bir kaç söz söylemek isterim : Çetin Altan arkadaşım, şartlı şurtlu yardımların nasıl bir sömürme metodu olduğunu örnekleriyle belirtti. Ben bu nokta üzerinde durmıyacağım. Sadece dış yardımın siyasi yönlerini kısaca belirticeğim.

Dış yardım, Türk ekonomisini kontrol altına alan siyasi bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Dış yardımların verilmesi, belli bir ekonomi politikasını uygulama şartına bağlıdır. Ahmet Yıldız arkadaşım hatırlıyacaklardır, yardım veren dostlar 1961 yılında, bütçemizin hacmini dahi 7,4 milyar lira olarak tesbite kalkışmışlardır; Bundan başka, Amerikan yardımlarının Türk parası olarak karşılığı, Amerikan hükümeti hesabına Merkez Bankasına yatırılır. Meselâ 100 milyon dolar kredi aldınız. Bu krediyle mal geldikçe, malın Türk parası olarak bedeli, yani 1 milyar lira Merkez Bankasında Amerikanın hesabına kaydedilir. Bu paranın kullanılması, Amerikan hükümetinin müsaadesine tabidir. Bu karşılık paraların kullanılmasında söz sahibi olma yoluyla, Amerikanın ekonomimizi nasıl bir kontrol altına aldığı kolayca tahmin edilebilir. Ayrıca karşılık paraların önemli bir kısmı, özel masraflarında kullanılmak üzere Amerika hükümetinin emrine verilir. Bu paralar, yüzlerce ve yüzlerce milyon aşmaktadır. Yüz milyonlar, ne maksatlarla, nasıl kullanılıyor? Türk milliyetçileri olarak, bunu bilmek hakkımızdır. Hükümet bile, bunları bilmiyor. Fakat dış yardımlar, karşılık paralar ve Amerikan hükümeti emrine tahsis edilen paralar yoluyla, memleketimizde nasıl yaygın bir menfaat şebekesinin kurulabileceğini takdir edersiniz.

Dış yardımlar konusunda dikkatli çeken diğer bir nokta, yardımın ancak ölmüyecek, sadece ayakta durabilecek miktarda verilmesidir. Heran yardıma muhtaç durumda kalmaktayız. heran yardıma muhtaç hükümetlerin, siyasi ve askerî tavizler istendiği zaman, ne kadar çaresiz durumda kaldıkları aşikârdır. Sonra heran yardım peşinde koşma, yöneticilerimiz üzerinde bir afyon tesiri yapmakta, onları, uzun vadeli meselelerimizi unutarak, günü gününe yaşamaya alıştırmaktadır.

Bu sözlerimle, dış yardıma karşı olduğum sanılmamasın, Kayıtsız şartsız dış yardımlar, iyi kullanıldığı takdirde, kalkınmanın gerekli kıldığı fedakarlıkları hafifletecek, vazgeçilmez bir destektir. Ama, siyasi, askerî ve ekonomik bir sömürme aracı olarak kullanılan ve yöneticilerimiz üzerinde afyon tesiri yapan dış yardımların kesilmesi, millette uyanışımızın ve şahlanışımızın başlangıcı olarak, belki de daha çok fayda sağlar.

5) Kapitalist gelişme metodu, mecburen geniş bir kamu sektörü ve devlet müdahalesiyle; birleşince, ahlaksızlığa, yolsuzluğa ve rüşvete yol açarak, memleketimizin ahlâki havasını zehirlemektedir. Her ekonomik sistemde yolsuzluklar olabilir. İnsanların birdenbire melek olması mümkün değildir. Ne varki Türkiye'de kapitalist sistem, mahiyeti icabı yolsuzluğa yol açmaktadır; Bir ithalât lisansını bir ihaleyi A veya B firmasına vereceksiniz; ihaleyi veya lisansı alan firma, milyonlar kazanacaktır. Bu durumda firmaların, yetkileri, avuçlarının içine almak için hertürlü çareye başvuracakları kolayca anlaşılabilir. Bunun son örneğini Lokomotif ihalesi dolayısıyla gördük. Mesele Parlamente'ye dahi intikal etti. Sayın politikacılar, iki yabancı firma temsilcileri arasında bölündüler.

Az gelişmiş ülkelerde kapitalist gelişme metodunun sebebiyet verdiği acı gerçekler kısaca bunlar. Aynı yolun yolcusu diğer ülkelerde durum çok daha kötü. Türkiye gibi, bir devlet geleneği olmayan Kore ve Viet-Nam gibi ülkelerde, kapitalist gelişmenin tahribatı korkunçtur. Batı iktisatçıları, bu konuyu yeni yeni eğilmiyorlar. Fakat Batının namuslu iktisatçıları ve siyasi uzmanları şimdiden, az gelişmiş ülkelerin kapitalist yollardan kalkınamayacakları hususunda tam bir görüş birliğine varmışlardır. Geniş ve sistemli bir devletçilik zaruridir.

Bunu nasıl yapacağız? Batıyla bugün mevcut olan münasebetlerimiz çerçevesinde, ekonomik bağımsızlığı hedef tutan bir ekonomi politikası uygulayabilmek hayal gibidir. Devletçi politika, milletlerarası işbirliği ne yer vermekle beraber, Atatürk devrinde olduğu gibi, millî menfaatleri ön plânda tutan milliyetçi bir dış politikayı gerekli kılar. Başka bir deyişle, Sovyet peykiğine ne kadar karşıysak, Sam Amcaların, Hans Amcaların peyki haline gelmeye de o kadar karşı olmalıyız. Değişen dünya şartları, soğuk harbin hafiflemesi ve kapitalist metodların iflâsının, Batının git-tikçe güçlenen ilerici çevrelerinde yavaş yavaş anlaşılmaya başlaması, bağımsız hareket etme imkânını, Atatürk devrine nazaran, bir hayli kolaylaştırmaktadır.

Böyle bir milliyetçi dış politika uygulayabilmeyin temel şartı, iç politikanın değişmesidir. İçeride, çıkarlarını, memleketimizi, milletlerarası kapitalizmin kucakına atmakta gören sosyal grupların, ekonomik ve politik gücü kırılmadıkça, milliyetçi bir dış politikanın uygulanabilmesi, daha doğrusu devamlılığının sağlanabilmesi kolay değildir. Bu da, toprak ağaları-

nın ve kasaba eşrafının politik ve ekonomik gücünü yok edecek şekilde bir toprak reformunun gerçekleştirilmesi, dış ticaretin ve malî kurumların devletleştirilmesi, yabancı yatırımların millî menfaatlerimiz açısından kontrol altına alınması gibi demokratik reformları zaruri kılar. Tek kelimeyle, milliyetçi bir dış politika, iç ve dış kapitalizmin ekonomik ve politik tahakkukundan kurtulmayı gerektirir.

Muhterem arkadaşlarım,

Ekonomik bağımsızlığımızı elde etmek ve Batılılaşma çabamızı başarıyla yürütebilmek için, adına yeni sömürgecilik denilen dev bir sömürme sistemiyle mücadele zorundayız yeni sömürgeciliğe karşı girişilen mücadele Atatürk devrinde olduğu tarzda, bir millî kurtuluş savaşı olacaktır. Bugün ancak bu safhada bulunduğumuzu bilmeliyiz ve unutmamalıyız ki millî kurtuluş mücadelesi başarıya ulaştırılıp, yeni sömürgecilik kesin şekilde yenilmedikçe, gerçekten halkçı bir toplum düzeni kurmak mümkün değildir.

Millî kurtuluş mücadelesi, iç ve dış kapitalizmin tahakkümüne karşı çıkan bütün milliyetçi kuvvetleri toplayan bir cephe hareketidir.

Türkiye şimdi böyle bir arayışın ve toparlanışın içindedir.

Not: Bu yazı, Ankara Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti tarafından geçen ay düzenlenmiş olan «Tarafsız Dış Politika ve Türkiye» adlı açık oturumunda yazarın yapmış olduğu konuşmanın, kendisinden aldığı metnidir.

«HALK KAPİTALİZMİ» İMİŞ, SEVSİNLER!...

Aklı evveler «efendim» derler, «hisse senetleri halk arasında yayılmalı. Asıl kapitalizm budur ve sosyalizmden iyidir. Hiç sarsıntısız sosyal adalet gerçekleşir. Bakın Amerika'ya» Pekî Bakalım Amerika'ya;

«1955 te Amerika'da sadece 7 (Eyet yedi) malî grup, 218,5 milyarlık bir kapitalin kontrolünü elinde tutarlar. Bunlar, Morgon, Rockefeller, Mellon, Dupont, Bank of America (Cleveland), Bank of America (Chicago) ve First National City Bank. Bunlardan Morgon 65,3 milyar'a varan kapitâli kontrol eder. Bu kapitalle kurulmuş, beş önemli banka, 14 demiryolu kumpanyası, telefon, radyo, kablo şirketleri, U. S. Steel Corporation ve meşhur General Electric vardır. Rockefeller ise, 61,4 milyar dolarlık bir sermayeyle, petrol tekellerinin önemli bir kısmıyla, demir ve çelik sanayindeki bir çok monopolü yönetim altında bulundurur. Amerika'da nüfusun % 1 i ulusal servetin % 60 ına sahiptir.»

Beğendiniz mi bu «halk kapitalizmini»... Bir de şaşıyorlar, zencilere insanca yaşama hakkı tanınmasını istemeyen Goldwater'ın Amerikan politika hayatında o önemli rolü olmasına...

T.B.M.M.

T. İ. P. SENATÖRÜ NİYAZI AĞIRNASLI'NIN CUMHURİYET SENATOSUNDAKİ KONUŞMASI

7 Temmuz tarihli oturumda gündem dışı söz alan Adalet Partisi İzmir Senatörü Hilmi Onat, Ege bölgesinde son günlerde yaptığı bir gezi sırasında kırmızı bir minibüsle 6 kişinin beyannameler ve gazeteler dağıttığından bahsederek, beyannamelerden ve gazeteden bazı satırları okumuş ve halkın Millet Meclisine ve C. Senatosuna güvenini sarsıcı propagandalar yapıldığı iddiasıyla Parlamento'yu, Hükümeti, Mahkemeleri Türkiye İşçi Partisi aleyhine harekete teşvik ve tahrik etmişti. Türkiye İşçi Partisi Senatörü Niyazi Ağırnaslı'nın bu gereksiz ve kasıtlı konuşmaya vermiş olduğu cevabı aynen yayımlıyoruz.

(C. S. 84)

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ ADINA NİYAZI AĞIRNASLI (Ankara) — Yüce Senatonun 7 Temmuz 1964 tarihli dünkü 83 ncü birleşiminde gündem dışı söz alan Adalet Partisi Senatörü Sayın Hilmi Onat Türkiye İşçi Partisinin Ege Bölgesindeki gelişmelerinden duyduğu telaşı belirten bir konuşma yaptı. Kendileri İzmir Senatörü olduklarına göre İşçi Partisinin gelişmelerinden dolayı panige

kapılmalarına hak vermemek elden gelmez amma, duygularına Yüce Senatonu, hükümeti, Türk Adliyesini ve hattâ Türk halkını ortak etme gayreti ile yapılan haksız yorumlara ve iftiralara cevap vermek zorundayız.

Muhterem Senatör, İzmir havali-sini dolaştıklarımı ifade buyurdular. Herhalde bunun politika dışı bir tenezzüh gezisi olduğunu iddia etmezler. Kendilerinin ve partilerinin propagandasını yapmak için vakitli vakitsiz yurt gezilerine çıkmalarına bir diyeceğimiz yok, ama aynı hakkın başka partilere de tanınmaması haline nasıl demokrasi diyebileceğiz? bunu merak ediyoruz doğrusu.

Sayın Hilmi Onat kendi seçim bölgelerini dolaşırken Türkiye İşçi Partisine mensup bir grubun bindiği kırmızı bir minibüsü çevirdiğini, altı şahsa ne yaptıklarını sorduğunu, beyannamelerden ve gazetelerden istiyerek aldığını ifade ettiler. Bu hareketlerinin bir suç olduğunu arkadaşımız bilmiyorlardı herhalde. Aldığı gazete ve beyannameleri parlamento kürsüsünden okuyup partilerine tecavüz edecek bir zatla karşılaştıklarını kestirebilseler, arkadaşlarımız muhataplarını herhalde cevapsız bırakır, belki de daha ağır bir hareket ile onu yanlarından kovarlardı.

Arkadaşımızın kürsüden okudukları satırları dikkatle dinledim. Maaşum vatandaşları yalancı politikacılara karşı uyarma çabasıyla kaleme alınmış olan satırlara ben de katılıyorum ve Yüce Senatonun manevî şahsiyetini hedef tutan bir kelimeye bile rastlamadım. Bay Hilmi arkadaşımızın neden işkillendiğine de akıl erdiremedim doğrusu.

Bildiride yoksul halkın çocuklarının okutulmadığı söylenmiş, yalancı mı? Köylü çocuklarına imam ve hatip okullarını münasip gören politikacılarımızın bir tekinin kuran kurslarında, imam hatip okullarında çocuğunu okuttuğu görülmüş müdür?

Muhterem senatörler;

Bu beyannamelerde ziraat reformundan evvel toprak reformunun yapılması lazım geldiği, topraksız köylünün topraklandırılması savunuluyormuş. Yüce Senatoda bu kanaate ka-

tılan bir çok arkadaşımız bulunduğunu ve memlekette yüzbinlerce ailenin toprak beklediğini rahatca ve gerçeğin tam bir ifadesi olarak belirtmeyi borç biliyorum.

Bay Hilmi, rastladığı vasıtanın kırmızı bir minibüs olduğunu birkaç kere tekrarladı. Bayrağımızın rengi-ne karşı da bir allerji mi duyuyorlar yoksa?

Sayın senatörler; yeni Anayasamızın getirdiği özgürlüğü henüz kavrayamayanlar var. Yakın gelecekte insanlar, açık rejime bütün gereklileri ve şartları ile kavuşacaklar ve bizi bugün meşgul eden meselelerin birçoğuna da güleceklerdir.

Yılda 3-5 milyonluk mahsul kaldırılan çiftlik ağalarının, 3 milyar dış ticaret kazancını paylaşan bir avuç insanın vergi yüküne katılmadıklarından milyonerlerin 300 lira aylık ile çalışan bir mubaşir kadar, yerin 700 metre derinliğinde seklizbuçuk lira gündelik ile çalışan bir maden işçisi kadar bile vergi ödemediklerinden, yoksul halkımızı ve işçiyi sömürdüklerinden bahsetmek bizim vazifemizdir. İşsizlikten, yoksulluktan, okulsuzluktan, halkın türlü dertlerinden elbette bahsedeceğiz ve halkımızı bir avuç iç ve dış sömürdüğüye karşı elbette uyaracağız. Köylere gidip abdestsiz namaz kılarak, öteki dünyanın nimetlerine bakın, çocuklarınızı imam hatip okullarına yollayın, intikam almak için toplanan diyenlerin sahtekâr ve yalancı olduklarından elbette bahsedeceğiz.

ÖMER LÜTFİ BOZCALI (İzmir) — Dinimize dil uzatıyor, susturun!

BAŞKAN — Müdahale etmeyiniz efendim.

NIYAZI AĞIRNASLI (Devamla) — Sen sus, senin öğretmenler hakkında söylediklerini, sonra da gizlice kaçıp aylarca saklandığını hepimiz biliyoruz.

Arkadaşlar 70 kişilik bir grup bir tek insana tahammül edemiyor mu? Yalancının saltanatına son vereceği, gerçeğin ışığını ve faziletini hâkim kılacağı, yoksulun hakkı savunulacağı için açık rejimi istiyoruz ve savunuyoruz. Yoksa süss olsun diye değil.

Bay arkadaşımız, taşlarla, sopalarla parti kongreleri basılıp insanların başları yarılırken bu şerefli kürsüden protesto etselerdi, uydurma beyanlara kapılarak bir parti genel başkanı için vatan haini diye mangetler çeken kendi varakpareleriyle mücadele etselerdi Anayasa savunucusu olarak kendilerini hayranlıkla alkışlardık.

Açık rejim yaşayıp gelişecekse, Anayasa yürürlükte kalacaksa hoşumuza gitmiyen, çıkarlarımıza aykırı düşen siyasi davranışlara da tahammül etmesini öğreneceğiz. Hareketlerimizden, davranışlarımızdan, sözlerimizden ve beyanlarımızdan kimin kimlerin yararlandığını tahlil çalışırsak gerçekleri bulmakta güçlük çekmeyiz.

Arkadaşımız, İşçi Partisi broşürleri ile sınıf yaratılmağa çalışıldığını da ifade buyurdular 'Türkiye'mizde sınıflar vardır. Ve olmuştun şeyler suni çabalarla yaratılamazlar. Türkiye'de sosyal sınıfların mevcut olduğu esasen kanunlarla da kabul edilmiştir. Mesele sosyal sınıflar arasındaki uçurumları kapatarak sosyal adaleti, adil gelir dağılımını sağlamaktır. Türkiye İşçi Partisi buna çabıyor. Bunu yapamazsak belki o zaman, bugün bol bol lâfını ettiğimiz mevhum huzur gerçekten temelden yıkılacaktır.

Memleketi düşman kamplara ayırmanın biz olmadığımızı, aksine yurttaşları memleket kalkınması için bir seferberliğe, kardeşçe bir hizmet yarışmasına davet ettiğimizi Türkiye İşçi Partisinin demokrasiyi müsbet bir yola götürmekte ve Anayasa'yı noksatsız uygulamakta olumlu çabalar sarfettiğini ve demokrasinin gerçekten vazgeçilemez bir unsuru olduğunu idrak edenler bugün hayli çoğalmıştır. Hiç beğenmediğimiz, boş ve faydasız bulduğumuz halde kısır politika çekişmelerine bile biz tahammül ediyoruz. Elbette onlar da bize alıacaklar ve bizi dinlemesini öğreneceklerdir ve biz Anayasa'nın rafa kaldırılmasını önleyeceğiz. O, istense de istenmese de tastamam uygulanacaktır.

Yüce Senatonu Türkiye İşçi Partisi adına saygı ile, içtenlikle selamlarız. (Ortadan ve soldan alkışlar)

C. H. P. nin REFORMCULUĞU

B. C. Ü.

C.H.P. temsil ettiği çevrelerin çıkarlarına uygun olarak 27 Mayıs'la başlayan iktidarı esnasında köklü hiçbir reform, ilerici hiçbir yenilik getirmemiştir. Esasen 27 Mayıs hareketi gayet soyut sloganlarla hazırlanmış ve halk kütellerinin politik bakımdan mümkün olduğu kadar az aydınlanmaları gözetilmiştir. 27 Mayıs'ı izleyen yıllarda ise af ve Kıbrıs konuları C.H.P.'nin imdadına yetişmiş, halk kütellerinin ihtiyacı olan köklü reformları unutturmak ve halkın dikkatini dağıtmak için C.H.P. ne kolay demagoji yapma imkânları sağlamıştır. İşveren çevrelerinin C.H.P. ve A.P. de toplanmış olan iki kanadı bu konuları alabileceğine tartışmışlar ve halkın hislerini sömürerek gerçek dâvaları bir yana itmek imkânını bulmuşlardır.

Bu suretle, geçen bir kaç yıl içindeki tutumlarıyla, «ana» iktidar ve muhalefet partileri Türkiye'de amerikanvari iki partili bir sistemin ne olacağına güzel bir örnek vermişlerdir. Düzeysele konularda birbirlerini şiddetle itham ederek halkı kendi deyimleriyle «iki kampa» ayırmışlardır. Böylece halkı kendi arkalarından sürükleyerek kandırmak imkânını sağlayan bu amerikanvari demokrasi sistemi, bizde C.H.P. idarecilerinin 1946 dan beri özlemini çektikleri bir demagoji sistemidir. D.P. kurucuları bu sistemin uzun vadeli önemini takdir edemedikleri için C.H.P. ni 27 Mayıs'ı yapmağa zorlamışlardır: «Memlekette 27 Mayıs ihtilâli gibi bir ordu ve millet müdahalesini istemezdik. Ama devrin iktidarı buna sebep oldu.» (Ulus, 28.5.1964) diyor Kemal Satır. 1946-50 arasında D.P. ye tanınan bütün imtiyazlar, aynı iki parti sistemini kurabilmek için bugün A.P. ne tanınmaktadır. Buna karşılık işçi hareketlerine karşı girişilen sindirme ve ezme hareketleri bu kerre de başka usullerle tekrarlanmak istenmektedir.

İşveren çevreleri iki partili sistemi kurmağa çalışırken, bu oyunlarını bozan yeni bir politik kuvvetle karşılaşılabilir: Türkiye İşçi Partisi. Kurulduğu gündenberi, C.H.P. iktidarı bu parti üzerinde çeşitli baskı ve kontrolü eksik etmemiştir. 1946-50 arasında bu gibi demokratik hareketler doğrudan doğruya dağıtılırken, bu kerre hareketin C.H.P. yararına dejenerasyon edilmesinde hedef tutulmuştur. Artık işçi ve köylü kütellerinin bir daha kandırarak ardından sürükleyemeyeceğini anlamış bulunan C.H.P., bu kütellerin kendince mutemet araçlarla örgütlenmesini arzu etmektedir.

Geride kalmış ülkelerde, halk kütellerini amerikanvari, demagojik iki parti sistemiyle kandırmak mümkün değildir. Daha 14 Aralık 1963 te, yani mahallî seçimlerin hemen ardından, Akis, Metin Toker'in kalemıyla C.H.P. teşkilâtını uyarıyordu. «C.H.P. farkında değil. Aydınlar, sivil ve askerî gençler, sağlam temelini teşkil eden kuvvetler bir süredir akın akın kaçıyorlar, uzaklaşıyorlar. Sebebi, bu. D.P. 1946-50 arasında bu kuvvetlerle iktidara gelmiştir. C.H.P. 1957-60 mücadelesini bu kuvvetlerle yapmıştır. D.P. onları kaybetmenin cezasını ödedi. Zira onlarla arasına ruh ayrılığı, fikir ayrılığı, iman ayrılığı soktu. Bugün böyle bir ayrılık çanı C.H.P. için çalıyor. Halbuki akını bir anda tersine çevirmek imkânı halen mevcut. Cereyan, iyi istikamette kanalize edilmekten başka şey istemiyor. 1960'ın arefesinde bu kuvvetler politik rejimimizin tesbiti gayretinde idiler. Şimdi bunların hepsi millî gelirden fert başına düşen payı, toprak reformunu, sosyal adaleti, toplumun yeni ekonomik düzenini konuşuyor. Sen ise (C.H.P.) onların karşısına bu görüşlerin siyasi temsilcisi olduğunuzu belli edip bunların demokrasi nizamı içinde hallinin ispatına diye çıkacak yerde çocuk kandırıcılığı yapıyorsunuz.» Tecrübeli C.H.P. idarecileri, T.I.P. nin mahallî seçimlerde kazandığı başarıyı gayet güzel değerlendirmişler, «aydınlar, sivil ve askerî gençler, (C.H.P. nin) sağlam temelini teşkil eden kuvvetlerin» C.H.P. den kaçtıklarını görmüşlerdir. Akis teşkilâta şu direktifi veriyor: «toplumcu cereyan iyi istikamette kanalize» edilmelidir, yani toplumcu cereyanı, kaçanları toplayarak, C.H.P. kanalize etmelidir. Oysa bu cereyanın gerçek temsilcisi T.I.P. sidir. Aydın, sivil ve askerî gençler, memleketin sağlam kuvvetleri çoktan ümitlerini T.I.P. ne bağlamış bulunuyorlar. Asıl C.H.P. sinin bu hareketi kanalize etmeğe kalkışması «çocuk kandırıcılığı yapmak» olur.

İşte bu gerekçe ile C.H.P. erkânı-harbiyesi, diğerlerine benzemeyen bu yeni üçüncü partiye karşı çeşitli doğrultulardan taarruza geçti. Bu taarruzun inceliği bizdeki işveren temsilcilerinin ve özellikle C.H.P. idarecilerinin politik olgunluklarını göstermesi bakımından ilginçtir.

C.H.P. iktidarı, T.I.P. sine karşı çeşitli doğrultulardan taarruza geçmiştir. Teşkilâtın bir parti için önemini pek iyi bildiğinden C.H.P. yöneticileri sürekli

şekilde T.i.P. nin teşkilâtını parçalamak amacıyla yıkıcı faaliyette bulunmaktadırlar. Bu alanda aydın-ışçı münasebetlerinin tartışma konusu yapılması T.i.P. yöneticilerini hedef tutan anonim mektupların gönderilmesi kullanılan tahrik usullerine örnektir. Şüphesiz, aydın-ışçı münasebetlerini, özellikle tüzüğünün 53. maddesiyle, pek güzel tertiplemiş bulunan T.i.P., iktidar çevrelerinin bu taarruzunu kolaylıkla göğüslemiş ve neticede safları bir kat daha sıklaşmış olarak çıkmıştır. Bir işçi partisinde işveren çevrelerinin teşkilâta yönelttikleri bu tip hücumlar, genellikle sınıf bilincine yeteri kadar erişmemiş ve yaptıkları mücadelenin anlamını lâyıkıyla anlamamış olan bazı aydın çevrelerinde yankı bırakabilir. Fakat işçi sınıfının eğitici önderliği, sabır ve hoşgörüsü altında bu tahriklerin gerçek amacı ve objektif kaynağı anlaşılabilir işveren yenilgiye uğratılırlar. Bu kerre de böyle olmuştur.

C.H.P. iktidarının diğer bir taarruz şekli memleket çapında açtığı, T.i.P. ni lekeleme kampanyasıdır. Memleketimizde siyasî partiler arasındaki mücadelelerde pek sık kullanılan bir usul, karşı partinin genel başkanını hedef alarak yapılan yıpratma faaliyetidir. C.H.P. iktidarı da T.i.P. Genel Başkanı Mehmet Ali Aybarı hedef olarak seçmiştir. Şüphesiz bu şekli hücumları, diğer partiler arasındaki mücadele şekillerinden ayıran T.i.P. Genel Başkanına yöneltilen hücumların altında yatan sınıf çıkarıdır. Bugün Mehmet Ali Aybar, T.i.P. nin işverene tâviz tanımayan doğru politikasının bir sembolü olmuştur ve yapılan hücumlar bu durumu her seferinde bir kerre daha doğrulamaktadır. İki parti sistemi denilen demagoji demokrasisini bozan sadece herhangi bir üçüncü işçi partisinden varlığı değil, fakat işverenden fikriyatıyla bağımsız bir işçi partisinden varlığıdır. Bugünkü yöneticilerinin yönetimi altında T.i.P. böyle bir partidir. Başta Genel Başkan olmak üzere T.i.P. yöneticilerine yapılan saldırıların sınıf muhtevası budur. Diğer küçük partilerin politika hayatından silindikleri bir devrede, T.i.P. sınıfın gelişme kaydetmesi üzerine çektiği yıldırımlara ilâveten, bu özelliğinin yani işveren partilerinden başkalarının bir sonucudur. Partinin tarihi İzmir Kongresi ve diğer Genel Yönetim Kurulu toplantıları, Türkiye'de işçi, köylü ve aydın kütlelerinin işverenden bağımsız olarak teşkilatlanma arzusunda olduklarını kesinlikle ispatetmiştir. İşte bundan dolayı, C.H.P. iktidarının tertiplemediği her saldırıdan sonra, T.i.P. teşkilâtı, Genel Başkanına ve diğer yöneticilerine bir kat daha fazla saldırarak bütün bu saldırıları kaynağına lade etmiştir. T.i.P. teşkilâtı C.H.P. iktidarının işverene tâvizci bir yönetici ekibini arzuladığını açıkça görerek yeni ve kıymetli politik tecrübeler kazanmıştır.

C.H.P. iktidarının diğer bir taarruzu, son senato seçimlerine T.i.P. ni sokmamak şeklinde olmuştur. Bir takım «usul» meseleleriyle T.i.P. ve Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar İstanbul'da bağımsız olarak seçime sokulmamıştır. Bu durum, tecrübeli iktidarın, T.i.P. nin 1963 seçimlerinde sağladığı başarıyı pek güzel de-

ğerlendirdiğini gösterdiği gibi, diğer yandan da memleketimizde hukuk devletinin henüz gerçekleşmediğini, Anayasanın uygulanmadığını bir daha ispat etmiştir.

Bu direkt taarruzlardan başka, C.H.P. yöneticileri C.H.P. ni terkeden orta tabakayı tekrar elde etmek, toplumsal cereyanı «iyi istikamette kanallandırmak» için endirekt bir taarruz şekli buldular : T.i.P. nin programından çıkardığı sloganlara sahip çıkmak. T.i.P. il başkanları ortak bildirisinde bu durum şöyle ifade ediliyor : «T.i.P. nin ve Genel Başkanımızın seçim dışı bırakılmasından sömürücü ve gerici çevreler ile bugünkü C.H.P. iktidarı yararlanmışlardır. Gerçekten de T.i.P. nin bu seçim süresinde radyo konuşmalarını ve seçim propagandalarını yapamamış olması ve halk yararına ve halkın kendi eliyle gerçekleştireceği reformlardan söz açamamasına karşılık, C.H.P. sözcüleri, bundan yıllarca önce çok partili demokratik düzeni yozlaştırdıkları gibi, bugün de halkımızın sosyal adalet ihtiyaçlarını, asla gerçekleştirmek niyetinde olmadıkları sahte reform hikâyeleriyle yozlaştırmaya çalışmak imkânını bulmuşlardır.» C.H.P. iktidarı, bir yandan T.i.P. ni susturmaya çalışmış : diğer yandan da T.i.P. nden çaldığı sloganları işveren çıkarlarına uygun bir şekilde yozlaştırarak tekrarlamıştır. C.H.P. bu tutumunu daha üçüncü koalisyon hükümeti kurulurken belli etmişti. Bu hükümetin adı «reform hükümeti» konularak C.H.P. nden sağlam kuvvetlerin kaçması, daha doğru bir deyimle T.i.P. ne gitmeleri önlenmek istemişti. Akis'in 14 Aralık 1963 te verdiği direktif, C.H.P. nin T.i.P. programının işçi, köylü, esnaf ve aydın çevrelerinde yayılarak samimi bir sempati topladığını gördüğünü ve bundan dolayı bir «rota çevirme» gösterisinde bulunma lüzumunu hissettiğini gösteriyordu. C.H.P. ile birlikte diğer işveren partilerinin sözcüleri 1963 mahalli seçim konuşmalarında T.i.P. nin programına «servet düşmanlığı», «çatlak ses», «kuzey rüzgârlarından ilham alma» v.b. şekilde hücum ederlerken 1964 senato seçimlerinde birden reformcu kesildiler. T.i.P. nin açık seçik programını halka anlatışı karşısında, işveren partileri gafil avlanmış gibi oldular. 1963 te düştükleri bu gafletli senato seçimlerinde düzelttiler. Bu arada, kuzulara anelerinin sesini en iyi taklit eden kurt, bu hususlarda tecrübeli C.H.P. oldu. Fakat seçimlere katılma oranının düşüklüğü ve özellikle İstanbul'da bu oranın en düşük olması kuzuların bu kerre daha az aldandıklarını gösterdi.

♣

T.i.P. sinin sesini taklit etmede Turhan Feyzioğlu büyük maharet gösterdi : «Kapıcıdan, odacıdan, sahahtan aksama kadar ahnteri döken geçimini güçlülükle sağlayan inşaat işçisinden, şoförden, küçük dükkanında çoluk çocuğunun nafakasını kazanmaya çalışan berberden, kunduracıdan, terziden, kalaycıdan vergi almırken... yetim kalmış dört çocuğunu okut-

mak için çalışmaya mecbur olan bir işçi kadından vergi almırken yüzbinlerce lirahk pamuk satan bir büyük çiftçiden gelir vergisi almağa hakkımız yok mu? Bunu yaptık diye binbir hücumu uğramamız, insafa, adalete sığar mı?... Kış günlerinin keskin ayazında, ayacağına sağlam bir pabuç geçiremeden, karlar üzerinde yürüyerek bir kilometre öteden testisi ile su taşımağa giden taze gelinler var. Evdeki ihtiyar annesine birkaç metre pazeni alamadığı için ıstırap çeken, çocuğuna bayramdan bayrama bir pabuç alamamanın acısı ile kıvranan talhsiz vatandaşlarımıza hizmet etmek istiyoruz.» (Radyo konuşması, Ulus 25.5.1964) Tabii, Turhan Feyzioğlundan bu duruma çare olarak, ağaların topraklarını onu işleyen köylüye dağıtmağı, yerli ve yabancı büyük sermayeyi devletleştirerek büyük kütlelerin hizmetine hasretmeyi vaad edeceğini sanmayınız. Memleket dertlerini dile getirmede gösterdiği bu başarıya karşılık, işveren temsilciliğine yakışır edep ve ölçü ile şu çözümü ileri sürüyor : «Bu insanların dertlerine çare bulmak için bir avuç zengin çiftçimizden birkaç lira vergi almak suç mudur?» Gerçekten değildir!

Sözüm ona reformcu C.H.P., memleket sorunlarına getirdiği çözümle yakayı ele veriyor. T.I.P. çıkarlarını savunduğu kütleleri, reformları bizzat kendilerinin gerçekleştirmeleri için, iktidara davet ederken, C.H.P. temsil ettiği çevrelerden sömürülenler için vergi dileniyor.

Aynı üslupla Muammer Erten : «Arasında yetiştiğim saf ve temiz Türk köylüsü, hergün binbir ıstırapla kıvranırsın, Toprak istersin, su, yol, ışık, okul istersin... Türk esnaf ve sanatkarları, yıllar yılı bir kenara itilmiştir. Teşkilâtın yok, iş imkânların yok. Çalışacak yerin yok...» (Radyo konuşması, Ulus, 1.6.1964) diyor. İstırapla kıvrandığını bildiği köylüye Muammer Erten çözümü olarak planı ileri sürüyor: «Bunların çaresiz bulunmuş, plan bunları sana getirecek. Bunu sağlamak için para ister, nizam ister.»

Saf ve temiz Türk köylüsünün bir numaralı derdi topraktır. C.H.P., T.I.P. ni taklit ederek toprak reformunu savunuyor. Fakat toprak reformunun muhtevasını, temsil ettiği ağaların çıkarlarına göre değiştiriyor. Toprak ağalarının itimadını sarsmak için döne döne tekrar ediyor : «Hükümet yetkilileri toprak reformunun özel mülkiyet esasına dayanacağını, düzenli çalışan işletmelerin dağıtılmasının bahis konusu olmayacağını, gayenin, çiftçinin elinden topraklarını almak değil, onu yeteri kadar toprak sahibi kılmak olduğunu açıklamışlardır.» (Radyo konuşması, Zeki Baltacıoğlu, Ulus, 28.5.1964) Erzurum konuşmasında da : «Toprak reformu büyük işletmeleri baltalamak şöyle dursun, türk tarımının daha büyük üniteler halinde çalışmasını sağlayacaktır.» (Ulus, 31.5.1964) büyük mülklere

dokunmadan, köylüyü yeteri kadar toprak sahibi yapacağını söylüyor. Bu demagojiyi Tarım Bakanı Turhan Şahin'den dinleyelim : «Toprak reformu, herşeyden önce topraksızlık veya az toprağa sahip olma yüzünden ortakçı, kiracı veya maraba olarak üzerinde çalıştığı toprağı benimseyemeyen... çiftçileri, insan gibi yaşamalarını sağlayacak yeter büyüklükte bir toprak mülküne sahip kılmayı hedef tutar. Ama toprak reformu bundan ibaret değildir. Devletin elindeki araziye veya iyi işletilmeyen büyük arazi sahiplerindeki araziden bir kısmını alarak, topraksız veya az topraklı kimselere dağıtmakla toprak reformu yapılmış sayılamaz... Bizim anladığımız anlamda toprak reformu, yeter araziye sahip kılanların gerekli bütün vasıta ve imkânlarla teçhiz edilmesidir. Bu şekli ile birim alanda azami verim elde etmek tedbirleri demek olan tarım reformu iyi bir toprak, insan düzeni temeline oturmuş olur.» (Radyo konuşması, Ulus, 31.5.1964) Bir parti hem ağaları temsil eder, hem de sağlam kuvvetleri ardından sürüklemek isterse işte bu duruma düşer. Oysa T.I.P., açık ve seçik bir şekilde, 500 dönümden yukarı (bu miktar köy komitelerince indirilebilir) işletmeleri, ister düzenli olsun ister düzensiz olsun, üzerinde çalışan köylüye dağıtacağım tarihi İzmir Kongresinde beyan etmiştir. Üstelik bu dağıtım bizzat topraksız köylüden müteşekkül köy komitelerince yapılacaktır. Ağa partisi C.H.P. nin tarım Bakanı bir seçim münasebetiyle toprak reformu kelimelerini telâffuz edebilmek için yukarıda görüldüğü gibi anlam üzerine anlam, tarif üzerine tarif uydurmak zorundadır. Şimdi bir de C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü'yü dinleyelim : «Reform mülkiyet hakkını zedelemeyecektir ve mülkiyet hakkına karşı olmayacaktır. Zaten bu hak, bizim Anayasamızla teminat altındadır. Ama köylüyü toprak sahibi kılmak niyetimizden bizi döndürmek kabil olmayacaktır.» (Radyo konuşması, Ulus, 4.6.1964) İsmet İnönü'nün bu çelişik cümlelerinde itiraf ettiği gibi topraksız köylünün toprak sahibi kılınması herşeyden önce mevcut toprak mülkiyetinin değiştirilmesini gerektirmektedir. Topraksız köylünün topraklandırılmasını öngören Anayasamız, İsmet İnönü'nün dediğinin aksine, büyük toprak sahiplerinin mülkiyet hakkını teminat altına almamıştır. T.I.P. Anayasamızın bu maddesine dayanarak 500 dönümden yukarı bütün işletmeleri parçalayarak köylüyü toprak sahibi kılacaktır. Görülüyor ki C.H.P. yalnız toprak reformunun muhtevasını değiştirmekle kalmıyor, tastamam uygulamaktan kaçındığı Anayasamızı da değiştirmek zorunda kalıyor. İşte C.H.P. nin reformculuğu bundan ibarettir.

Enflasyon Çıkar Yol Olamaz

M .GABBAY

Ekonomik durumumuz bütün ciddiyetini ve vahametini muhafaza etmektedir. Serbest piyasada işler durgun, küçük esnaf ve zanaatkâr iflasla karşı karşıya, para darlığı had safhaya varmıştır. Banka kredisi ile şişirilmiş bazı ticarî büyük müesseseler, mahkeme kapılarında konkordato çarelerini aramaktadırlar. Dış ödeme açığımız artmakta, Devlet cari harcamalarını karşılamak için zorluklar çekmektedir. Ufukta 1957-1958 yıllarına benzer ekonomik ve mall bir buhranın bulutları toplanmaktadır.

Türkiyeyi idare eden çevreler, yurdumuzu ekonomik buhrandan kurtarmak için, bir takım çarelere başvurmakta fakat düşünülen tedbirler, buhranı gidereceğine ekonomimizi gittikçe daha dar çıkmazlara doğru sürüklemektedir.

Hükümet son haftalarda para darlığını hafifletmek için, kredi musluklarını açmağa karar vermiş benziyor. Reeskont kredileri şimdilik 200 milyon lira kadar arttırıldı, 150 milyon lira ufak para basılacak. Mall çevrelere göre öndümüzdeki altı ay içinde, tedavüldeki para 1 ile 2 milyar lira kadar artacağını söylemektedirler.

Enflasyona gidış Türkiyeyi bugünkü çıkmazdan bir az olsun kurtarabilir mi? Bu soruya cevabımız, şüphesiz ki hayır dır. Bugünkü mall ve ekonomik durumumuz ve dış siyasî konjonktür enflasyonist bir gidışın felaketler yaratacağını göstermektedir. 1951 den sonra enflasyoncu bir siyasetle ekonomimizin dinamik olmasını sağlayan şartlar bugün artık mevcut değildir.

Yurdumuzda enflasyonist gidış ikinci dünya savaşı ile başlar. O sıralarda büyük bir ordu beslemek zorunluğunda kalmıştık. Piyasamız sıkıntılı anla rya-

gıyordu. Öte taraftan harbe girmiş olan yabancı devletler - ki bunların çoğu bize mal satan memleketlerdi — sanayilerini top yekûn savaş gayretlerine tahsis ettiklerinden, ithalâtımızı malsızlık yüzünden geniş şekilde kısmak mecburiyetinde kalmıştık. Buna karşılık olarak ihraç mallarımıza karşı dış talepler artmış ve 1939-1946 yılları arasında dış ödeme dengemiz lehimize işlemişti. 1948 yılından itibaren de, dış yardımlardan faydalanma yolunu bulmuştuk.

1950 de iktidara gelen Demokrat Parti idaresi, oldukça önemli bir altın ve döviz stoku devr almıştı. 1950 yıllarından sonra, dış yardımların önemli bir çapta artması, Kore savaşının yarattığı yüksek fiyat konjonktürü ve 1951-1952-1953 yıllarında havaların müsait gitmesinden dolayı idrak edilen bereketli ürünler, Türk ekonomisine büyük bir dinamizm verdi. Dış yardımlardan, siyasî konjonktör sonucunda yararlanmasını bilen o zamanki idareci çevreler, kredi musluklarını sonuna kadar açmışlardı. Enflasyonist siyaset geniş çapta tatbik edilerek Tarım ve Sanayide büyük yatırımlar yapıldı, ve o sıralarda yurdumuzda oldukça geniş bir enfakrakstrüktürün kurulması sağlandı. Ekonomimiz bu dinamizmi kazanırken, genişleme devri uzun sürmemiş ve enflasyoncu siyasetin etkileri kısa bir süre sonra görünmeğe başladı.

1950 ile 1954 yılları arasında % 31 artan hayat pahalılığı, 1954 ile 1958 yılları arasında % 62,9 arttı. (Konjonktür dairesinin, endeksine göre, toptan eşya fiyatları 1950-1958 yılları arasında % 208 yükselmiştir). 1950 yılında doların karaborsa fiyatı 305 kuruş iken, 1954 yılında, 5,80 ve 1958 yılında da 21, liraya yükselmişti.

Enflasyoncu siyaset, bir tarafta toprak ağalarına, ithalâtçı ihracatçı tüccarlara, sanayicilere büyük vurgun imkânları sağlarken, küçük toprak sahiplerine, esnaf ve zanaatkarlara bir an için yararlı görülen bu siyaset aleyhlerine işlemiş. İşçi, ırgat ve dar gelirli memur zümresinin de çilesini bir kat daha zorlaştırmış ve sefaletlerini arttırmıştı.

Hızla artan nüfusumuzla ekilen toprakların sınırlarına varılması, tarımsal üretimin kötü hava şartları yüzünden 1954 ten sonra azalması, tüketim ve ithal mallarına karşı taleplerin artması, kurulan tüketim sanayinin ilk maddeler için artan ithal talepleri, ekonomimizi yavaş yavaş çıkmazlara sürükledi. Bu ara gittikçe büyüyen dış ödeme açığımız 1 milyar dolar kadar dış borç yarattı ve 1958 yılında Türkiye mall iflasla karşı karşıya kaldı.

Müttefiklerimizin zoru ile, 1958 de uygulanan istikrar programı, tedavüldeki paranın ve Banka kredileri üzerinde kısıntılar yapmayı o zaman ki idare kabul etmişti. Paramızın kıymetini ayarlamak mecburiyetinde kaldık. (düşme oranı % 250). İstikrar programının uygulanması sayesinde fiyat artışları yavaşlamış ve fiyatlar nisbetten kararlı bir duruma gelmişti.

Birinci kalkınma plânı, enflasyonist gidışe karşı cephe aldı. Plâncılarımıza göre : «Sıhhatlı bir ekono-

mik gelişme için istihsal ve millî gelirin artmasına paralel olarak tedavül ve dolayısı ile kredi hacmindeki artış nispeti son derece önemlidir. Bu artışın istihsal ve millî gelir artışının çok üstünde seyrederek enflasyonu doğuracak bir ortalama ulaşmaması gerekir. Bu nazik dengenin gerçekleşmesi için plân süresi boyunca tedbirler alınacak, KREDİ POLİTİKASININ ENFLASYONİST OLMASINA MÜSAADE EDİLMİYECEKTİR.»

Bugün ise, idareci çevrelerimiz, piyasa durgunluğunu gidermek için enflasyona baş vurma ve kredi hacmini arttırmak temayülünde görünmektedirler. Çıkarıcı zümrelerin zorlamaları bu yönde gelişmektedir. Bugün enflasyona gitmek, felâketi istemekten başka bir şey değildir. Elimizdeki altın ve döviz stoku bir hiç mesabesinde, üstelik bol dış yardım sağlayacak, dış siyasi konjonktür yoktur. Bundan başka her yıl dest ve müttefiklerimize 150/200 milyon dolar kadar borç ve faiz ödemek zorunluğundayız. Enflasyona baş vurma, fiyat merdivenini harekete geçirecek, ve pahalılık şimdiye dek görülmemiş ufuklara çıkaracaktır, ve bu Türkiyemiz için dönüşü olmayan bir yol olacaktır.

Ekonomimizdeki bugünkü durgunluk istikrar politikasının etkilerinden fazla, yurdumuzun geri kalmışlığında aramalıyız. Yıllardan beri kalkınmak için tatbik edilen sistemler çıkarıcı çevrelerin yararına işlemekten başka bir işe yaramamıştır. Zenginî daha zengin, fakiri daha fakir yapan bir sistem olmuştur.

Kalkınmak zorunluğundayız. Toplumsal düzenimiz değişmedikçe, Toprak ve Tarım reformu, vergi reformu gibi temel reformlara gidilmedikçe, ve bu çabalarımıza emekçi halkımız demokratik yoldan katılmadıkça, hangi sistemi tatbik edersek edelim, ekonomimizi bu çıkmazdan kurtaramıyacağız.

TOPLUM YAYINLARI : 3

Mehmet Emin Bozarslan
İSLÂMİYET AÇISINDAN
ŞEYHLİK—AĞALIK
Ç I K T I

Halen Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde müftü bulunan Mehmet Emin Bozarslan, bu kitabında, Doğu insanını ezen ve sömüren İslâm kardeşi : şeyhlik ve ağalık düzenini, bilgili ve cesurca inceleyip eleştirdi.

İlk defa toplumcu ve aydın bir din adamının kalemiyle Doğu Anadolu'nun bir büyük sorunu gözler önüne serilmektedir. Kitap, yılm olayı olacaktır. Büyük boy 176 sayfa. Fiyatı 5 lira Posta pulu karşılığı, ya da ödemeli gönderilir.

İsteme adresi :

Toplum Yayınevi, P. K. 176 — Ankara

KONGRELER

SANAYİ KONGRESİ

15-17 tarihleri arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi konferans salonunda 6. Sanayi Kongresi yapıldı. Türk Sanayinin belli başlı temsilcilerinin katıldığı ve yurdumuzun sanayileşmesi üstüne çeşitli bildirimler sunulduğu kongre çok ilginç oldu.

Bir defa, en önemli üretim dalı olan sanayinin, yalnız sermaye ve teğebbüsün ibaret bulunduğuna inandığı; bildiriler, konuşmalar ve kongreye katılanların niteliğinden anlaşılıyordu. Her ekonomik faaliyetin en önemli unsuru olan emeğin, yani bütün bu faaliyetlerin son amacı olan insan unsurunun adı bile anılmadı.

Bundan başka, sermaye ve teğebbüsün temsilcileri, Türk Sanayini kendilerinin kurup yürüteceklerini ilân ederken, Devletten o kadar çok şey istediler ki, kendilerinde neyin mevcut bulunduğu bir türlü anlatılmadı.

Kongre, tertip komitesinin çağrısı üzerine orada bulunan Başbakan İsmet İnönü tarafından açıldı. İnönü, bu konuşmasında, İmparatorluk devrinde herşeyimizi kendimizin yaptığımızı anlattı. «...daha sonraki süre-

de Batının teknik gelişmesini izleyemedik ve geri kaldık...» diyerek, bu geri kalışın temel sebeplerine inmeden, Cumhuriyet devrine ne halde geldiğimizi açıkladı. Birinci kongrenin 1923 yılında Atatürk'ün direktifleriyle İzmirde yapıldığını ve hükümet olarak bundan çok faydalandıklarını söyledi. Bu kongrenin Altıncı Sanayi Kongresi olarak plânlı devrenin en kritik zamanına rastladığını ve geçmiş tecrübelerin ışığı altında çok olumlu sonuçların alınacağını belirttikten sonra sözlerine şöyle devam etti : «Karma ekonomi sistemini yürütüyoruz. Plânın hedefini teşkil eden yüzde 7 kalkınma hızı bir ortalama değerdir. Bunun sanayile düşen kısmı yüzde 12,9 dur. Görülüyor ki, plânlı devrede en büyük yük sanayi kesimine düşmektedir. Sanayicilerimiz bu sorumluluğu bilerek çalışmaktadırlar. Özel teşebbüs, uğradığı güçlükleri hulus ile bildirip, bunların giderilmesini devletten isteyebilir. Ancak, gayemiz koruyucu tedbirlerle yaşatılan bir sanayi değil, fakat ayakta sağlamca yere basabilen kuvvetli sanayidir.»

Başbakan'dan sonra söz alan Sanayi Bakanı Muammer Erten, 19. yüzyıla kadar el sanatları ile gelindiğini, makinanın uygulanması sebebiyle bu yüzyılda Avrupalıların ileriye fırladığını, bizim bu hamleyi izleyemediğimizi söyledi. «Kapitülasyonlar yüzünden gümrük himayesi kurarak kendi sanayimizi korumak yetkimiz yoktu. En yüksek gümrük resmi % 2-3 den ibaretti...» dedi. Bakan, bundan sonra imparatorluğun Cumhuriyete bıraktığı sayısız 10 u bulmayan sanayi tesislerini saydı ve sözdü, Cumhuriyetten sonra yapılan sanayi kongrelerine getirdi : 1-1923, 2-1930, 3-1936, 4-1948, 5-1951.

Ele aldığı konular ve sonuçları bakımından en başarılı kongre 1930 ikinci sanayi kongresiydi. Bu tarihe kadar hiçbir varlık göstermemiş olan özel teşebbüsün sanayileşme işini yapamayacağı anlaşılınca devlet eliyle kalkınma yolu seçilmişti. Birinci beş yıllık plânın hazırlıklarına başlanması kararlaştırıldı. Plân 1933 de uygulanmaya başlandı ve gerçekten başarı kazandı.

Başbakan gibi Sanayi Bakanı da, sanayi-dahına düşen yükün ağırlığına dikkati çekerek özellikle Ortak Pazara girişimiz dolayısıyla bu kesimin kendisine çekidüzen vermesi gerektiğini belirtti.

Bu açış konuşmalarından sonra Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarı Ziya Müezzinoğlu «Uzun Vadeli Kalkınmada Sanayiın Yeri» konulu bildirisini okudu. Müezzinoğlunun verdiği rakamlara göre, Türkiyede 1 milyon 300 bin ile 1,5 milyon arasında işsiz ve gizli işsiz vardır. Şehir nüfusunun ortalama geliri, köy nüfusununkinden 3 katı fazladır. Plânın 1963 yılı için sanayi kesiminde öngördüğü hedefler İktisadi Devlet Teşekküllerinde yüzde 95, özel kesimde ise yüzde 57 oranında gerçekleşmiştir. 1964 yılı için de aynı oranların gerçekleşeceği tahmin edilebilir.

Bu bildirinin tartışılması sırasında özel teşebbüs temsilcileri, özellikle, yatırım muafiyetinin azlığından, karma ekonomide kamu ve özel kesimin kesin şekilde ayrılmadığından ve montaj sanayi deneni için sanayie yaptığı kötülüklerden dert yandılar. Bursa Sanayi Odası temsilcisi, Singer buzdolaplarının gerçek yüzünü şöyle açıkladı :

«... dolaplar Profilo fabrikasından alınır, üzerine Singer markası ve reklamı vurulur, yeni bir matahınmış gibi satılır. Tabii bunun yanı sıra döviz transferi ve türlü avantajları vardır. Yabancı adlarla yapılan yerli montaj işleri, Türk endüstrisine karşı girişilmiş en büyük baltalama hareketidir.» Aynı temsilci ve tabii Senatör Ahmet Yıldız, dışardaki işçiler konusundaki endişelerini belirttiler. Yarın bunların, dünya görüşleri değişmiş olarak döndüklerinde, önemli bir huzursuzluk unsuru olabileceklarini söylediler. Senatör Yıldız, ayrıca Ortak Pazar hakkında nasıl bir çalışma yapıldığını sordu.

Müezzinoğlu, verdiği cevaplar arasında, karma ekonominin kesin bir tarifine imkân olmadığını, Ortak Pazarın başlangıçta bazı avantajlar getireceğini, fakat sonradan birçok külfetleri de olacağını, halen Batı Avrupada 70 bin kadar işçimiz bulunduğunu ve bu miktarın 1970 de

500 bine varacağını hesaplandığını açıkladı. Bu konularda ilgi çekici araştırmalar yapıldığını belirten Müsteşar, özel kesimin sanayi yatırımlarına teşviki için şu tedbirler üzerinde çalışıldığını söyledi : 1 — Yatırım indirimi : % 20-50, 2 — Süratlendirilmiş amortisman usulü, 3 — Vergi iadesi, v.b. Montaj talimatnamesinin, şikâyet edilen boşlukları doldurmak üzere hazırlandığını anlatan Müezzinoğlu, DPT'nin, ithalatı azaltacak ikame malları üzerinde çalışmalar yaptığını da sözlerine ekledi.

Günün ikinci bildirisini, Makina Mühendisleri Odası Başkanı Dr. Müh. Orhan Işık tarafından «Sınai Gelişimde İlimin ve Tekniğin Yeri» konusunda verildi. Tekniği, yüksek seviyede teknolojik ve idari faaliyet anlamında alan bildiriye özellikle, araştırma kurumlarının gerekliliği belirtiliyor ve bu bakımdan Türkiye'nin durumu ele alınıyordu. Bildiri üzerinde söz alan delegeler, orta ve alt kademedeki teknik eleman problemi-ne bildiri de yer verilmemesini belirterek bu eğitimi veren kurumların kongrede temsil edilmemesini yerdiler.

Üçüncü bildiri, İş Bankası Genel Müdürü Bülend Yazıcı'nın idi. «Sınai Gelişmemizin Sermaye ve Kredi Açısından Durumu» konulu bildirisinde Yazıcı, özette şunları söyledi : «İktisadi gelişmenin muharrik kuvveti yatırım, hacim ve verimlilik gibi iki faktörle birlikte gözönüne alınmalıdır. Kamu oyu önünde yapılan tartışmalarda genellikle yatırım hacmi dikkate alınmakta, verimlilik ihmal edilmektedir. Plânda sermaye - hasıla katsayısı, ilk beş yıl için 2,7 ve 15 yıllık süre için 3 olarak hesaplanmıştır. İmalât sanayinde bu katsayı daha düşüktür. Şu halde imalât sanayine yapılan yatırım daha verimlidir.»

«...Kamu sektörünün gelirleri vergiler, resimler ve harçlar ile devlet işletmelerinin kârları ve devlet mallarının gelirlerinden meydana gelir. Özel sektörde ise mal ve hizmet istihsalı sırasında gelirler kâr, faiz ve ücret olarak doğar. Bu gelirden önemli bir kısmı vergi, resim ve harçlar yolu ile kamu sektörüne transfer

«dilir. Geri kalan miktardan fertlerin tüketim harcamaları çıktıktan sonraki bakiye özel tasarrufları teşkil eder ki bunlar özel yatırımların kaynağıdır. Bu kaynağa dış ekonomilerden ve kamu sektöründen borçlanmalar da eklenir.» sözleriyle yatırım sürecini anlatan Yazıcı, normal bir ekonomide olagelen bu işlemlerin Türkiye'deki uygulama farklarına fazla değinmemeyi nedense daha uygun gördü. Örneğin, özel kesimin, yatırım kaynağı olarak bütün umudunu nasıl «kamu sektöründen borçlanmalar» faslına bağladığından söz açmadı. İkraniye, apartman dairesi ve benzeri yerlerle toplanarak yüzde ancak 2,5-4 arası faiz ödenen küçük tasarrufun, yüzde 22 yi bulan faizlerle özel kesime kredi olarak verilmesinden ve bu işlemler sırasında dönen dolaplara ise hiç dokunmadı. Fakat özel kesimin durumu, dünyadaki benzerlerinden o kadar farklıydı ki, bildiri sahibi şunları söylemekten kendini alamadı :

«...Bugün memleketimizde çalışmakta olan firmaların pek çoğunda kredi - sermaye oranı bozuktur. Bunların büyük kısmının daha fazla krediye tahammülleri yoktur. Kuzey Amerikadaki sanayi müesseselerin mali kaynaklarının ortalama olarak 1/3 ünü kredi ve 2/3 ünü sermaye teşkil ederken bizde bunun tersini görüyoruz...»

Kongrenin ikinci gününde ilk bildiri, İktisat Fakültesi Profesörlerinden Orhan Dikmen tarafından ve «Türkiyede Sınal Gelişme ve Vergi Sistemi» konusunda okundu. Profesör, bildirisinin birinci kısmında, tam bir özel teşebbüs tarafı iktisatçı olarak, sanayileşmenin devrelerini a - Kapital teşekkülü, b - Kapital toplanması, c - Kapitalin sanayileşmeye yönelmesi diye üçe ayırmışken, bildirisinin ortalarında bazı çelişmelere düğ tüğü görüldü. Şöyle ki; profesör, geri kalmış ülkelerde bu kapitalin yetersiz olduğunu ve daha ziyade iddihar edildiğini; ya da gayrimenkule yatırıdığını söylüyordu. Yani bu kapitalin sanayileşmesindeki güçlükleri kabul etmişti. Ama bildirisinin sonunda, sanayileşme güçlüğü, özellikle, vergi sistemindeki bozukluğa bağladı.

Bütün bu çıkmazları farkeden dışardan birisi, «bu işi özel kesim yapmıyor. O halde sanayileşme ancak devlet eliyle başarılabilir» yargısına kolaylıkla varabilirdi. İşte profesörün bütün çabası, bu gerçeği ustalıkla örtmektir.

Günün ikinci bildirisini, Koç Teşkilatı Genel Koordinatörü Hulki Alisbah tarafından verildi. «Vergiler Dışı Mevzuat ve Sınal Gelişme» adlı bu bildiri, resmî mevzuatın iş hayatını köstekleyici maddelerinden şikâyetler ve sanayicinin işini kolaylaştırmak için tavsiyelerden ibaretti. Bunlardan bazıları :

- a) Tesis kredileri yetersizdir, faiz nisbeti yüksektir.
- b) İşletme kredileri aynı şekilde kifayetsizdir. Şartları ağırdır.
- c) Sanayile destek olacak bankaların kaynaklarını arttırmak zarureti vardır.

d) İşçi Sigortaları Kurumunun geniş kaynaklarından bir kısmını sanayi bankalarının çıkaracağı tahvilere plâse etmek ve bu kanalla sanayinin investisman ve işletme kredisi ihtiyacına aktarmak mümkündür ve lazımdır.

Bildiri sahibi, bundan başka, hemen bütün sanayicilerin yakındıkları montaj sanayiini «gerçekçi olalım» gerekçesi ile savundu. Sanayi bölgelerinin şehir dışına atılmasının yanlış olduğunu ileri sürdü. Fakat tebliğin en dikkate değer yeri «Sanayi ve İş Mevzuatı» adlı bölümüydü. Bazı paragrafları aynen almakta fayda var :

«Haklı bir sanayi müessesesi, işçisini kendi varlığından ayrı telâki etmez. Onun için sermayedarına karşı hürmet hissi ne ise, kendisine emanet edilen sermayenin verimini sağlayan emek de aynı hürmet ve sevgiye lâyıktır. Fakat işçisinden de aynı hürmeti ve bağlılığı bekler.»

«...Bu, tabiatın çizdiği ve kaderin yürüttüğü bir vazife taksimidir. Evvvelâ vazifeyi yapmak, ondan sonra bunun mukabilini hakkaniyetle ölçmek ve uygun sayılmıyorsa yine uzlaşıcı ve uzlaştırıcı şekillerle istemek gerekir.»

- a) Sigorta primleri yüksektir.
- b) Kıdem tazminatı mükellefiyetlerinin sigorta gümülüne girmiş olması ve işvereni tehdit eden bir

konu halinden çıkarılması artık dikkate alınmalıdır.

c) Hastalık sigortasının tatbikatı, işverene geniş bir yedek kadro bulundurmak zaruretini yüküyor.

d) Verimli yıllarda işçi lehine yapılan münzam tediyelerin müktesep bir hak mahiyetini alması, netice itibariyle işçi aleyhine de olmaktadır.

e) Ticaret kanunumuzun işçi lehine bir tesis vücuda getirilmesini istihdaf eden 468. maddesi, tatbik imkânı bulamıyor. Çünkü bu fon, ihtiyarî yedek akça gibi vergi mükellefiyetine girmektedir.

f) Sendikalar ve grev kanunlarının tatbikatında, işçi ve işveren münasebetlerine karşılık iki kuvvetin gelişmesi hissini verdirecek bir hava yaratılmakta ve bunda resmî mercilerin tutumunun etkisi olduğu zehabı uyanmaktadır.

g) İşverenin işçi üzerindeki murakabe hakkını derece derece kullanan unsurlarının sendika gümülüne alınmış olması, işverenin emniyetini zedelemektedir...»

Bu işçi dostu görünen nazik sözleri çıplak anlamlarına çevirirsek, Alisbah demek istiyordu ki :

- a — Sigorta primleri indirilsin.
- b — İşçiye kıdem hakkı tanınmasın. İşveren, istediği zaman, işçiye «güle güle» diyebilsin.
- c — İşçinin hastahığına inanılmasın, ya da işçi hastalanmasın.
- d — İşçinin müktesep hakkı olmasın, piyasa raycine göre ücretler inip çıksın.
- e — İşveren, işçi lehine tesis kuracağını söyleyerek bir fon ayırsa, bu, vergiden muaf tutulsun.
- f — Sendikalar ve grev kanunları bir defa nasılsa çıkmış bulunuyorlar. Hiç olmazsa ciddi olarak uygulanmasına engel olunsun. İşçiye «işverenin senin velinimetindir, iyi geçin» diye öğüt verilsin.

g — Sendikaya, ancak işverenin müsaade ettiği işçiler girebilsin.

Bu bildirisinin tartışılması sırasında, bildiri sahibi hakkında bir övgü yarışına çıkıldı. Meşhur Kavel Crevi kahramanı, fabrikanın Genel Müdürü; grev esnasında Çalışma Bakanlığının bir «İşçi Bakanlığı» olarak çalıştığını ve böyle olunca kendilerinin de bir «İşveren Bakanlığı» istediklerini bildirdi.

Üçüncü bildiri DPT uzmanlarından Y. Mühendis Şahin Coşkun tarafından «Sinai Gelişmede Öncelik» konusunda verildi. Plânlama çalışmalarının esaslarını ve yatırım faaliyetinin istenen bir sahaya çekmek için gerekli tedbirleri anlatan bu bildiri de bazı dikkate değer istatistik bilgi verilmektedir.

Günün dördüncü bildirisi, yabancı sermaye konusunda gene Profesör Dikmen'indi. Profesör, DPT'nin bu konuya gereken önemi vermediğini ileri sürdü. Yabancı sermaye konu-

sunda rakamlar verdi ve bu sermayenin gelmesi için her tedbirin alınmasını salık verdi. Ancak, profesörün vergiler konusundaki bildirisi ne kadar bağenildiyse, bu bildirisi de o derecede koşnutsuzluk uyandırdı. Çünkü yabancı sermayenin, Türk sermayesinin yatırım yapacağı alanlara girmesini önce Türk sanayicisi istemiyordu. Bu arada söz alan eski plânlama uzmanlarından Arslan Bager bu hususu şöyle belirtti: «... yabancı sermaye gelecekte yerli sermayenin girmediği alanlara gelsin.

Ama buna pek imkân yoktur. çünkü yabancı sermaye, ancak ihracat kârından daha yüksek kâr gördüğü alana yatırım yapar. Kurulmamış bir sanayi dalında kendisi tekel kurabilirdiği için bulunduğu yerden yapacağı ihracat daha kârlı olabilir. Ayrıca, plânlama teşkilâtının bu konuda çalışma yapmadığı iddiası da gerçeğe uygun değildir.»

2

Üçüncü günün ilk bildirisi Maliye Bakanlığı Müsteğarı Memduh Aytür tarafından verildi. Uluslararası İktisadi Münasebetlerimizin bilgili ve objektif bir şekilde ele alındığı bu bildiri de, Aytür, iç ve dış ekonomik ilişkilerin birbirine sıkı bir şekilde bağlı olduklarını belirtti. «...Ekonominin hassas noktaları dar boğazlardır. Bunların en önemlisi ödeme dengesidir. 1964 ün ilk üç ayında dış borç taksit ve faizleri ihracat gelirlerimizin yüzde 37'sidir (110 milyon dolar)» diye sözlerine devam eden bildiri sahibi, 1963-1967 döneminde dış ödeme açığımızın şu şekilde olduğunu tahmin edildiğini bildirdi :

1965	—	406	milyon dolar
1966	—	366	» »
1967	—	310	» »

Bu ve bunu izleyen açıklamalar, Türkiye'nin ekonomik güçlüklerini yeniden dile getiren belgeler olarak ilginçti.

Müsteğar Aytür, dış açıkların kapatılabilme çareleri arasında, özellikle, ihracatta sınav mamüller miktarının artırılması, ithalatın ikame malları ile karşlanması; v.b. gibi tedbirleri saydı. Yabancı sermayenin teşviki konusunda da herşeye rağmen, kambiyo kaçağı akçaların yabancı sermaye adıyla Türkiye'ye sokulmasına engel olunması gerektiğini belirtti.

Bildiri üzerinde açılan tartışmada, özel teşebbüsçüler daha çok hükümetten dileklerini sıraladılar. En son söz hakkında biraz «Supl» olmak gerektiği, «kategorik» olarak cephe almanın doğru olmadığı ve bunlar ihracatı geliştirici yönde faaliyet göstereceklerse yurda sokulmalarının faydalı olabileceği kanısında bulunduğu söylendi.

Türk Belediyecilik Derneği Kongresi

Geçen ay kongreler ayı idi. Birbiri ardına, Sanayi kongresi, Belediyecilik Derneği kongresi, Turizm kongresi gibi kongreler toplandı. Bunlardan «Türk Belediyecilik Derneği kongresi», bilimsel çalışmalara bile partizanlık karıştırmaya yolundaki gidişin devamına örnek oldu.

Belediyelerin derterli saymakla bitmez. İki milyar lira borçları var. Halkın büyük kısmı her türlü insanca yaşama koşullarından yoksun gecekonda bölgelerinde yaşayan Belediyeler gün geçtikçe artmakta. Örneğin Ankara halkının yüzde elli beş gecekondularda yaşar. İstanbulun terkosu, havagaza musluğu, güleri ağlayacağımız yerde - karikatürlerin en zengin kaynağı, Belediye bütçeleri istimlak borçlarına rehin edilmiş, İmar Müdürlükleri hakkında türlü dedikodular artık basında alışıl gelmiş yazılardan. Bu durumda, sanırdı ki, Belediyelerin bu derterine çare aranacak. Belediye ve bütün mahalli idarelerin reorganizasyonu için 1963 programında öngörülen «Reorganizasyon» ve niçin halâ yapılmadığının hesabı sorulacak.

«Efendim nerde, ben nerde» örneği, kongre, esen «havayı siyasete» dalınca, koltukları paylaşma ve politik üstünlüğü ele geçirme ön plâna alındı. Önce kongre başkanlığına İzmir Belediye Başkanı Osman Kibar, Başkan Yardımcılıklarına da gene iki A. P. li getirilerek, karşı partiye ve derneği 1960 tan önceki politika havasından kurtaran, politikayla ilişki-

leri bulunmayan dernek yönetim kuruluna bir gözdağı verdiler. Oysa derneğin niteliği tamamen bilimseldi, gerek yayın ve gerekse eğitim çalışmalarıyla Türk Belediyeciliği ve şehirciliğinin ilerlemesine yardım etmek, istisari mütalâalar vermek üzere kurulmuştu, bu dernek. Bu görevi de Prof. Fehmi Yavuz'un başkanlığındaki yönetim kurulu hakıyla yerine getiriyordu.

Ama olur muydu böyle şey? İşe politik nüfuz karışmayınca tadını çıkardı? Nasıl olsa oylara hâkimdiler... Tarafsız tabii üyelerin oy haklarını aldılar, ADALET PARTİSİNDE bastırılan yeşil oy pusulalarını sandıklara attılar. Öyle bir yönetim kurulu seçtiler ki, çalışmasını, bilimsel incelemeler yapmasını beklemek safdillik olur. Derneğin yönetim kurulu başkanlığına Mahalli İdareler konusunda hiç uğraşmamış bir profesör, üyeliklere de bu işle ilgisi ne olduğu bilinmeyen iki A.P. milletvekili ile, İstanbulda oturan eski bir belediye başkanı, Ankara'ya gelip de Dernek yönetim kuruluna katılmasına imkân olmayan iki belediye başkanı seçildiler. Diyeceksiniz ki, bu derneğe bu kadar hizmet eden, şehirciliğin Türkiye'deki tek otoritesi Fehmi Yavuz Hoca ne oldu? Ne olacak, bütün değerlere ne olduysa ona da o oldu: Sayın Yavuz gene de sevinmeli... Hiç olmazsa arkasından aşırı sosyalist falan diye suçlamalar yapılmadı. (A.B.)

Memduh Aytür, cevaplarına burada Maliye Bakanlığı Müsteşarı olarak değil, fakat bir bildiri sahibi olarak bulunduğunu, sanayicilerin kendi sıkıntılarını meslek organları kanalıyla hükümete duyurabileceklerini belirterek başladı. Çelikbaşın teklifi için de «maalesef kendileriyle aynı görüşte değilim. Sağlam iş, galat iş üzerine bina edilemez» dedi.

Günün ikinci bildirisi Prof Çelikbaş tarafından, «Sinali Gelişmeyi Sağlayacak bir Amme Hizmeti Düzenlenmesi Zorunluğu» adıyla verildi. Üç sayfalık tebliğin yarım sayfası eski bir çalışma arkadaşı hakkında övgü ve biyografik bilgiye, bir buçuk sayfası Türkiyenin sanayileşmesi gerektiğini, bunun kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu anlatmaya ayrılmıştı. Kalan bir sayfada ise eski Sanayi Bakanı, özel kesimden beklediği çalışmalar ve kurumlar hakkındaki isteklerini anlatıyordu.

Asıl eğlenceli konuşmalar, bildirin tartışılması sırasında oldu. Özel kesim temsilcileri, kendilerinin laboratuvarlar ve kalite kontrolü konusunda hükümete müracaatları olduğunu, fakat «yapanla kontrol eden aynı kimse olamaz» gerekçesiyle bu müracaatlarının reddedildiğini söylediler. Profesörün özel kesimden istediği hizmetlerin, bir kısmının, kendisinin hükümet üyesi bulunduğu sıralarda, hükümet tarafından reddedildiği anlaşıldı.

Son bildiri, İstanbul Ticaret Odası Başkanı Behçet Osmanağaoğlu tarafından hazırlanmış olan, «Enfrastüktürün Önemi» konusunda idi. Bir başka kimse tarafından okunan bu yazıda Osmanağaoğlu, alt yapı harcamaları için devlete tavsiyelerde bulunuyordu. Fakat bu arada, «Enfrastüktürün temin şekillerinden birisi olan organize sanayi bölgelerinin kurulmasında sanayiye ancak kullanma hakkı tamiyacak olan, İktisadi Devlet Teşekkülü niteliğindeki (Gayrimenkul Ofisi) ne ziyadesiyle muvazir...» olduklarını belirtiyordu. Yani «Cen yap, bana ver ve kârına karışma» demek istiyordu.

Bu bildiri okunup tartışılması bittikten sonra bir «serbest saat» verildi. Bu saatte denebilir ki kongrenin en ilginç konuşmaları yapıldı. Bir dinleyici, İktisadi Devlet Teşekküllerinin, kapasitelerinin çok altında çalıştığını söyledi ve buna sebep olarak da idare meclislerinde bu işle ilgisi bulunmayanların görevli olmalarını gösterdi; Emekli valiler, emekli generaller v.b. Bir başka dinleyici, Ortak pazar hakkında şunları sordu:

«Bir Türk aydını olarak öğrenmek istiyorum :

1 — Sanayicilerimiz Ortak Pazara girmemiz hususunda ne düşünüyorlardı, şimdi ne düşünüyorlar?

2 — Seslerini niçin duyuramadılar? Bu konuda bir fikir ve hazırlıkları mı yoktu? Yoksa montajcı ithalatçılarımız sanayici adıyla, sanayicilerin meslek kurumlarının yönetimini ele geçirerek, bu konuda yerli sanayicinin sesini duyurmasına engel mi oldular?»

Kongrenin kapanış konuşmasını yapan Sanayi Bakanı, krediler ve sanayiye sağlanacak başka kolaylıklar üzerinde açıklamalar yaptı. Dışardaki işçilerimiz hakkında müsbet kanaatin mevcut bulunduğunu, bazı kolaylıklar sağlamak şartıyla, 500 bin işçinin yılda yurda 375-400 milyon dolarlık bir gelir sağlayabileceklerini anlattı. Ortak Pazar hakkındaki soruya karşılık, konunun dikkatle izlendiğini, bu hususta araştırma yapmak üzere Dış İktisadi Münasebetler Komitesinin, DPT'de bir komisyonun görevlendirildiğini ve Sanayi Bakanlığında da yeni bir daire kurulacağını açıkladı. «Ortak Pazara girişimiz tamamlanmaya kadar bütün hazırlıklarımızı bitirmeliyiz. Aksi halde durum bizim için çok kötü olur.» dedi.

Bakanın ve sanayicilerin Ortak Pazar hakkında pek iyimser sayılmayacak konuşmaları, bir bayram havası ile ilân edilen Ortak Pazara katılma kararımızın fazla sevinilecek bir şey olmadığı sonucunu ortaya koyuyordu. (M. C.)

Kime Aydın Diyeceğiz?

MEHMET SELİK

M emleketimizde birçok kavram gibi «aydın» kavramının da ne anlattığı, ya da kapsamının ne olduğu üzerinde doğru ve isabetli bir görüş birliği olmadığını söylemek yanlış olmaz. En azından, çok dar ve yetersiz bir aydın anlayışının bilinçli, ya da bilinçsiz, kafalarda yer ettiğini, sık sık yazılı ya da sözlü tartışmalarda ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Bu yazıda aydın kavramından ne anlaşılması gerektiği tartışılacaktır. Tartışmaya yararlı bir giriş olacağı düşüncesiyle, biraz önce sözünü ettiğimiz dar ve yetersiz aydın kavramına iki örnek vereceğiz. Daha doğrusu bu bir örnektir; fakat biri kendini aydın sayan, diğeri saymayan iki «aydın» dan gelmektedir. Bu ifade ile aşağıda göstereceğimiz anlayışa bir işaret vermiş oluyoruz. Sosyal Adalet'in 15. Mayıs. 1964 sayısında sayın Kemal Çiftler şunları yazıyor : «Artık yalnız değil işçiler. İşçilerin yanında aydınlar da var bu gün. Günde on lira gündellekle çalışan ve bu on lira gündeliğinin iki lirasını vergi ödeyen işçilerin, işte o iki lira vergileri ile okumuş bulunan aydınlar, bu işçilere borçlarını ödüyorlar, emekten ve emekçiden yana olmakla... Bu borç ödeme onlar için insanlık borcudur. Bu borç ödeme, onların daha insan olma borcudur.» Sınırlı ve dar olmakla beraber, gerçek bir aydın anlayışının temel özelliğini teşkil eden bir çekirdek görüyoruz bu pasajda. Aynı sayıda, sayın Samim Kocagöz de şöyle diyor : «Türkiye İşçi Partisinin safına katılan, Partiyi kuran işçiler, sendikacılar... Türkiye İşçi Partisi'ni kurabilmek için fikir işçilerinin, aydınların önderliğine muhtaç olmuşlardır... Parti'nin programını bile fikir işçileri (uzmanlar, avukatlar, profesörler) hazırlamışlardır... Türkiye'nin büyük, ağır endüstrisini kuracak Türk işçisini de ondan yana, halktan yana fikir işçileri, aydınlar, eğitmek zordur. İşçiler bu gerçeği görmek, kabul etmek emekçinin yanında görmekten duyduğu sevinçli dile rındadırlar.» Hemen belirtelim ki, burada ifade edilen aydın anlayışı, birinci örnekle ortak yanları olmakla beraber, gereksiz şekilde ayırıcı ve diğeri gibi sınırlı

ve kapsamı dardır. Burada bir şeye daha işaret edelim : el-işçisi - aydın (K. Çiftler) aydınları emeğin ve getirirken, fikir - işçisi - aydın (S. Kocagöz) aydınların ama hepsinin değil, emekten yana aydınların emekçiler tarafından benimsenmesinin gerekliliğini belirtip savunuyor. Son olarak bir noktayı daha belirtelim : «Türkiye İşçi Partisi», tam anlamıyla gerçekçi ve isabetli bir vaziyet alışla, «emeği ile yaşayan bütün yurttaşların kanun yolundan iktidara yürüten siyasal teşkilâtı» olarak ortaya çıkmış ve «ırgatların, topraksız ve az topraklı köylülerin, zanaatkarların, küçük esnafın, aylıklı ve ücretlilerin, dar gelirli meslek sahiplerinin» ve «Türk işçi sınıfının tarihi, bilimsel ve demokratik öncülüğü etrafında toplanmış ve onunla kader birliğinin bilinç ve mutluluğuna varmış olan toplumcu aydınlar» ın Partisi olduğunu ilân etmiştir. Kısıtlı aydın kavramı Partinin aydın anlayışında da karşınıza çıkıyor. Bu da bizim bu kavram üzerinde daha gerçekçi ve işe yarar bir anlayışa varmamız yolunda kafa yormamamızı zorunlu kılan ayrı bir sebep oluyor.

Yukarıya aldığımız pasajlarda ilk bakışta, özellikle, iki karakteristiğinin belirli olduğunu görüyoruz. Aydınlar iki tip olarak düşünülüyor : toplumcu, yani halktan ve emekten yana, aydınlar ve böyle olmayanlar. (İkinci çeşit aydınlar için üç ihtimal düşünülebilir. Bunlar tarafsızdırlar, yani ne halktan yanadırlar ne de halka karşıdırlar, böyle bir derterleri yoktur. Yahut, fırsatçı ve menfaatçidirlar, yani çıkarları gerektirdiği biçimde bu ya da o yanadırlar. Ve nihayet toplumcu değillerdir, yani halka karşıdırlar.) İkinci özellik şudur : aydınlar, bilgili, düşünen, fikir üretebilen, ve bu güç ve yetenekleri ile yararlı olan kişilerdir. Burada okumuş «mektep-medrese» görmüş olmak aydın olmanın ilk şartı, temel olarak görülüyor.

Oysa «aydın» ın iki tipi yoktur ve «yüksek kültür» sahibi olmakla «aydın» olmak arasında zorunlu bir ilişki mevcut değildir .

Hiç okul görmemiş bir kimse aydın olabileceği gibi, dünyanın en büyük üniversitelerinden çıkış bir kimse de aydın olmayabilir. Bunun binlerce örneğini sayınak isten bile değildir. Burada söylenmek istenen şey gekli eğitim ve kültür almanın bir kimseyi zorunlu olarak aydın haline getirmeyeceğidir. Bunun gibi kültür ve eğitim yolları kendilerine kapalı olanlar için zorunlu olarak aydınlık yolunun da kapalı kalacağı diye bir şey yoktur. Bilgi ve kültürün insanları aydınlığa ulaştırmada ve aydınlık ufuklarını genişletmedeki önemli rolünü inkar etmek ya da küçümsemek gibi bir gayretin peşinde değiliz. Bir fizik bilgini, bir büyük matematikçi, bir iktisat profesörü, bir büyük idareci, bir şair ya da yazar mutlaka ve zorunlu olarak aydın değilse ve olamayacaksa, bir işçi bir sade köylü, bir küçük memur pekâlâ bir aydındır, ve olabilir. Bunlar teorik, ya da gerçekçi olmayan düşünceler değildir. Çevremizde ve Türkiye ortamında sayısız örneklerini bir bakışta görürüz.

Anadolu insanının sezgi ve yaşantı deneyleri ile gerçekleri kavrayan ve dile getiren şairleri, «çarıkli diplomatları» sade halk aydını tipinin en güzel örneklerini verirken, siyaset pazarımızın koca koca unvanlı, büyük büyük diplomalı aktörlerinin kaç adedinin «aydın»lıkla uzaktan ya da yakundan ilgisi vardır?

Ne diyor Söke'li çiftçi İbrahim Efendi? Altı tek kelimeyle çiziyor memleketin tablosunu: «Doğuda şeyhler ağalar, Batıda kravatlı zorbalar.» Ve, buna karşılık, okumuş mektep görmüş bir ağa-politikacı «harbe girmemekle memleketin erkekliğine kastedildi» bir diğeri kendi tayin ettiği mebuslara dönüp «siz isterseniz hilâfeti bile geri getirebilirsiniz» diyor, ve yine, yüksek yüksek okullardan «feyz» almış kafası bilgili yüklü kudretli bir vali: «Size mi kalmış komünistlik? Gerekirse onu da biz yaparız» diyebiliyor. Dar bilgili «aydın»lıkla çek bilgili —diplomalı— «yobazlığın» bunlar gibi yüzler ve binlerce örneğini, uzak ve yakın geçmişimizden, kendi devremizden, sayıp dökmek iş bile değildir. Basında, kültür alanının çeşitli kesimlerinde, baştan başa politika sahnesinde, bunun her gün sayısız misalleri ile karşı karşıyayızdır.

Aydın, hayatı diğer insanlarla ortaklaşa en iyi yaşantı bir biçime sokma yönünde çaba gösteren, kendi gücüne bu yolda katkıda bulunan kimsedir, diyebiliriz.

İnsan etrafındaki ilk küçük alle çevresinden başlayarak büyüyen halkalarla bütün insanlığa bağlanır. Tek bireyle tüm insanlığı birbirine bağlayan bağ ve ilişki hiç bir zaman bu günkü kadar sıkı ve içli olmamıştır. İnsan köy, kasaba, il ve memleket halkalarındaki insanlara karşı taşıdığı sorumlulukla kalınmaz, memleket halkasını aşarak bütün insanlığa karşı bir sorumluluk ta taşır. Bu görüş ilk bakışta fazla soyut görünebilir. Sorumluluğu bu anlamda almadığımız zaman, meselâ, geliştirilmesinde kendilerinin de katkıları bulunan fizik bilgilerinin, insanlık için şimdiye kadar görülmemiş büyük bir tehdit teşkil eden atom silâhlarının iki taraftan birinin elinde insanlığın çok büyük bir kısmı için mahvedici bir araç haline gelme eğilimi göstermesi karşısında, bunların sırlarını karşı

tarafa vermesini, kolay açıklayamayız. İnsanları, adlarını vatan hâline çıkarma, hâttâ canlarını verme pahasına da olsa, bu şekilde davranmaya sevkeden bu sorumluluk duygusudur.

Aydın, daha güzel bir dünyanın kurulmasında rolü ve görevi olduğuna inanmış bir insandır. Dünya mağara devrinden bu yana devamlı güzelleşme, hayat daha tatlı yaşanılır hale gelme yönünde gelişmiş ve gelişmektedir. Ama bu gelişme yeryüzünde bütün insanlar ya da topluluklar için aynı oranda ve hızda mı olmuştur? Olmamışsa bunun nedenleri nelerdir? Bu nedenler arasında insanların oynadıkları rolün yeri nedir? İnsanların sebep olduğu olumsuzluklar nasıl giderilebilir? Kendi memleketi gerektiği ya da gelişebileceği ölçüde gelişmemişse bu neden böyle olmuştur? Gelişmemişlik onun kaderi midir? Değilse ne yapılabilir ve nasıl hareket edilmelidir? Aydın bunlar gibi soruları kendi kendine soran, bunlara cevap ve çözüm yolu arayan kimsedir.

Bu türlü soruları sormaya başlayan kimse çevresinde olup bitenleri gözler, bunları açıklamaya çalışır. Etrafında olup bitenlerden kastımız insanların doğa ile, ve sonra da birbirleri ile olan ilişkileridir. Birinci gözlem insana doğa üzerinde daha güçlü bir hakimiyet kurma yolunu açar. İkinci gözlemler toplumun yapısı, gelişmesine engel teşkil eden faktörleri kavrar ve belirler. Doğaya hakimiyet insanların ondan sağlayacakları faydaları arttırır. Toplum yapısının bilinmesi, doğadan insan emeğinin uygulanması ile sağlanan faydaların yine bu emeği harcayanlar yararına mı yoksa emek harcanmasında hiç bir katkıları olmayan küçük bir azınlığın çıkarına mı kullanıldığını anlamaya yarar. Ve bir kere bu anlaşıldıktan sonra aydının yolu bellidir artık: Doğa ve insan emeğinin ürünlerini daha çok insan, bir başka deyimle, gerçek üreticilerin yararlanacakları bir toplum düzeni kurmak yolunda çaba göstermek. Daha kısa ve özli bir şekilde ifade etmek istersek şöyle de diyebiliriz: *Nasıl ve nerede olursa olsun az sayıda insanın çok sayıda insanı istismarına karşı çıkmak, bunun olanaklarını yok etmek, insanlar arası dayanışmaya dayanan bir toplum düzeni ve insanlık düzeni kurmak.*

Şekil bir kültür almış olsun olmasın, herkesin böyle düşünmesi gerekmez. Bazıları bu düşünceye hayatlarının bir devresinde ulaşırlar, bazıları böyle bir düşünceden habersiz gelir geçerler. Aydınlar kendi inandıkları düşünceyi daha çok insana mal etmeye çalışırken, bazıları bu yayılmaya engel olmaya çalışırlar. Toplumcu olan olmıyan aydın ayırımının yapılmasına yol açan kimseler bu ikinci grup içinde yer alırlar. Bunlar çeşitli kaynak ve meslekten olabilirler. Açık ve seçik ortak tarafları mevcut düzenin değişmesini çıkarlarına karşı görmeleridir. Profesör, hekim, avukat, politikacı, bilgin, yazar, tiyatro sanatkarı, yüksek rütbeli subay, yüksek idareci, vs. gibi çeşitli meslekten kimseler olabilirler. Bunlar memleketin istihsal kaynaklarını doğrudan doğruya kontrolleri altında bulunduran en üstteki sınıfın (büyük toprak sahipleri, ithalâtçı, ihracatçı tüccarlar, bankerler ve sanayiciler koalisyonunun) sözcüleri, savunucuları

durumundadır ve onun ele geçirdiği toplumsal kıymet fazlasından türlü yollardan pay alırlar. Toplumdaki yerleri itibarı, siyasî kudreti ya doğrudan doğruya kullanmakta, ya da etkilemektedirler. Her şeyi kendi çıkar ve açlarından değerlendirmek rahatlık ve kolaylığı içindedirler. Durum ve davranışlarını doğru ve haklı göstermek için yoğun bir propoganda mekanizmasını durmadan işletirler. Bu konuda her türlü araç kontrolleri altındadır. Para ile adam satın almaktan, siyasî iktidar yolu ile, bütün idare ve adalet düzenini etkileyerek, namus, şeref ve geçimle oynamaya, ve daha da öteye hürriyetleri, alay edeceğine, gasp etmeye kadar her türlü usul ve metodu mubah görürler. Bunların yüzde 99 u yüksek okul mezunudur. İçlerinde yabancı memleketlerde üniversite bitirmiş, ünvanlar almış, bir ya da bir kaç dili Türkçe kadar bilip konuşanları hiç te az değildir. Şimdi bu kimselere yüksek kültür ve zengin bilgilerinden ötürü «aydın» mı diyeceğiz? Söke'nin Doğuda şeyh ve ağa boyunduruğu altında ezilen doğulu kardeşini düşünen sade köylüsü, Antebın yurdun dört bir yanındaki kardeşleri için yüreği çarpan işçisi bütün bilgi kitaplarına rağmen, «aydın» demeye daha lâyük değil midirler?

Her okumuşun aydın olması gerekmediği gibi, her fikir işçisiyim diyenin de aydın olması gerekmez. *Şaşmaz ölçü neye ve kime hizmet ediliğidir.* En zengin olanaklara sahip bir takım gazete ve dergilerin yerlerinin nerede olduğunu bilmeyen var mı? Kendilerini ilerici görenlerinin de kadrolarında halen tuttukları «aydın» sıfatına gerçekten lâyük yazarların sayısı iki elin parmaklarını geçer mi?

Aydın, çevresinde olup bitenleri parça parça değil, fakat bir bütün halinde gören, olaylara geniş bir perspektif içinde bakabilen kimsedir. Bunun kolay bir iş olduğunu söyleyecek değiliz. Bunun için aydın sade işçi ve köylü ile aydın sosyoloji ya da iktisat profesörü arasında olayları kavramak ve açıklamak bakımından büyük bir fark olacaktır. Ne var ki, bu fark hiç bir zaman aydınla, okumuş —diplomalı— fırsatçı ve menfaatçı arasındaki kadar büyük olamaz. Sağ duyu sahibi işçi ve köylü kaderini onların kaderi ile bir aydın gören daha bilgili aydını dinleyip kendi görüşünü genişletmeyi hiç bir zaman reddetmemiştir, etmez. Buna karşılık kültür sahibi «sahte» aydın onların her zaman karşısında olmuş ve olmaktadır. Bu gün hâlâ Türk işçisi ve köylüsü ile gerçek Türk aydını arasında gerektiği ölçüde bir bağ kurulamamış olması, tutucuların, bütün propoganda ve etkileme araç ve gayretlerine rağmen daha uzun zaman devam etmiyecektir. İşçi - köylü - aydın üçlüsü bir araya gelmenin en isabetli yolunu bulmuş kendi partilerini kurmuşlardır : Türkiye İşçi Partisi.

Aydın, sorumlu olduğu ölçüde, fikir namusuna sahip olan kimsedir. Gerçek hayati gözler, insanlar arası ilişkiler açısından gördüğü olayları akıl süzgecinden geçirir, tahlilleri kendisini bazı sonuç ve çözümlere ulaştırır. Aydın için burada kaçış söz konusu olamaz. Ulaştığı sonucu çözümlü sonuna kadar savunur ve gerçeklik kazanmasına çalışır. İşin belki en zor tarafı burasıdır. Aydın etrafında kurulan menfaat tu-

zaklarına itibar etmemiştir. Belki bu da zor bir şey. Fakat fikirlerini yayma ve onları gerçekleştirme aşamasında karşılaşacağı güçlükler gerçekten çetindir. İftira yakasındadır, şerefi ile oynanması işten değildir, hürriyetinden olması olağandır. Güç ıstır aydın olmak, ama şerefli dir.

Yukarıda yerleşik görünen aydın anlamına göre toplumcu olmayan aydın gurubunu üç tip olarak ayırabileceğimizi söylemiştik. Bunlardan çıkarları kendilerini halkın karşısında olmaya götüren son iki tipi gördük. Bunlar fırsatçı— çıkarıcılar ve açıkça halkın çıkarlarına cephe alanlardır. Birinci tip üzerinde durmak gerekir. Kendileri ile konuştuğumuz zaman bunlar, ben bir teknisyenim, bir uzmanım, benden istenileni yapar ve incelerim benim işim burada biter, derler. Buna içtenlikle inananları vardır, bunu bir kaçış olarak kullananlar vardır. Birinciler biraz saflıklarımın, büyük ölçüde de «siyasî karar alma politikasının, siyasî karar organlarının işidir, sen sana verilen görevi yerine getir ötesine karışma, böyle yapmazsan incelemelerine ve bilimsel araştırmalarına değer yargıları katmış ve politika karıştırmış olursun,» telkinini kurbanıdır. Bu anlayışa göre bir Orman Fakültesi Profesörü memleket ormanlarının kaderi, bir iktisat profesörü memleketin iktisadî problemleri üzerinde kesin bir fikir söyleyemeyecektir. En fazlası, incelemesini öyle bir sonuca bağlayacaktır ki, bundan her okuyan kendine göre bir şey çıkaracaktır. Ve böyle yapınca da saf ilim olacaktır bu. Olmaz böyle şey. Özellikle belli alanlarda uzman olan kişiler araştırmalarının sonuçlarından içinde yaşadıkları toplumu ve hâttâ, bu sonuçların etkileri kendi toplum sınırlarını aşyorsa, bütün insanlığı haberdar etmek sorumluluğunu taşımalıdır. İkinciler için söylenecek fazla bir şey yoktur. Kurnazlıkları ile vicdanlarını başa bırakırlar. Ancak, bu davranışları ile, kendilerini sağlam bir zırhın arkasına aldıklarını zannetseler bile, kimlerle ittifak halinde olduklarını saklıyanmayacaklarını hatırlatmakla yetiniriz.

Son olarak can alıcı önemde bir yurt gerçeğine dokunmak gerekiyor : Fakir Türkiye insanı ödediği vergilerle ilk okulundan üniversiteye kadar bedava eğitim - öğrenim olanağı yaratıyor. Burslar veriyor. Bu günkü toplum yapımızda tesadüfen bundan yararlanmış olanlarımızdan Türk insanının «aydınca» davranışlar beklemesi kadar halkı ve tabii birşey olamaz. Aldığı bilgiden, edindiği kültürden okumuş Türk'ün okumamış, okuyamamış, Türk'ü yararlandırmasını, ama sahiden yararlandırmasını, bekliyor. Okumuş Türk bunu başardığı ölçüde «aydınlaşacak», borcunu ödemiş olacaktır. Bu öyle bir borç ki, «ödeyecek olanın ancak yurttaşlık ve insanlık borcu» sayılabilir. Öyle bir borç ki, «yerine getireni ancak daha da insanlaştırır.»

HIÇ BİR ŞEY, DAHA ÇOK İNSAN İÇİN MUM KUN OLAN EN YÜKSEK MUTLULUĞU GERÇEKLIK HALİNE GETİRMEK AMAÇ VE ÇABASINDAN DAHA KUTSAL OLAMAZ.

Cambridge, İngiltere

Balık Kavgası

YILMAZ İDİL

Bu yazıyı Marmara adasında bir balıkçı kahvesinde, balıkçılara yaptığım bir çok dertleşmelerden sonra yazıyorum. İzmirde doğdum, Karşıyakada büyüdüm ve çocukluğum denizde, balıkçı ve denizci çocukları arasında geçti. Bu insanları evvelden beri tanır ve severim. Balıkçılar, denizciler, dünyanın her tarafında aşırı yukarı aydınlardır. İyi, insanlı, neşeli, korkusuz, mert insanlardır. Deniz, insanı medenileştirir. Deniz ışının ağırlığı, insanı kötülüğe sürükleyen bütün iç gerilmeleri ve fazla enerjiyi yutar. Bu sebeple, içleri enerji ile dolu olduğu halde bütün balıkçılar sakin, soğukkanlı, dengeli insanlardır. Oynak teknelerin içinde dündük dura dura, her çalkantıda, her sarsıntıda kendilerini tutup dik kalmağı, düşmemegi öğrenmişlerdir. Deniz onların herşeyidir. Bize hiçbir şey anlatmayan su serpintilerinden denizde nereden balık olduğunu anırlar. Deniz çocuklarının hayal güçleri de engindir. Bu adamlar, iyi yönetildikleri takdirde, çok büyük işler becerebilen organizasyonlar için mükemmel elemanlar olacak yeterlikte, güçlü ve üstün nitelikli, soylu insanlardır.

Balıkçıların bu derece sağlam insanlar olmasının pek önemli bir nedeni de, aldıkları gıdadır. Bir numaralı gıdaları balık! Sabah kahvaltısı, öğle yemeği, akşam yemeği hep taze balık! Deniz, hayatın başladığı ortamdır, ve hayat için gerekli her unsur denizin her damla suyunda eksiksiz olarak bulunur. Öyle ki, berrak deniz suyu ile bir büyük havuzu doldursanız, kısa zaman sonra burada bir bitkisel ve hayvansal hayatın başladığını hayretle görürsünüz. İnsan, yalnız birkaç balık cinsi yemekte kendisine gerekli bütün gıdaları ve vitaminleri en mükemmel hazırlanmış ve birleştirilmiş şekilde alır. Bu yüzden, balıkçı köyleri güzel insanlar yeridir. Bütün balıkçı köylerinde çivi gibi, yay gibi, sağlam, sağlıklı, cin gibi zeki, neşeli, güzel yüzlü, güzel tenli çocuklar görürsünüz. Balık-

çılar sağlıklı ve dengeli insanlar oldukları için onlarda ahlaksızlık ve taasup barınmaz, barınamaz. İyi bir yuva kurmak isteyen her delikanlıya bir balıkçı kızı ile evlenmesini tavsiye edebilirim. Her anlamda gerefli, zeki, anlayışlı, temiz ve çalışkan insanlardır.

Bu iyi insanları biz ihmal ediyoruz, dertleriyle ilgilenmiyoruz. Oysa, Türkiye'nin geleceği tekrar denizlere açılmasına sıkı sıkıya bağlı. En basiti, ürünlerimizi deniz taşıma ülkelerinde değerlendirmek için bir deniz ticaret filosu gerek. Bu filonun gemicilerini deniz kıyısı balıkçı köyleri verir. Deniz ticareti bu işi bilen kimselerce yapılırsa, ayrıca büyük bir gelir ve döviz kaynağı olur. Fakat asıl büyük gelir kaynağı denizin kendisidir, ki, balıkçılarımız bile bunun farkında değiller. Önce, balık avlama usullerimizi ilkelikten kurtarmak ve balıkçılığı bilimsel yollarla yapmak gerek. Ancak, balıkçılığımıza asıl köstekliyen, tutulan balığın değerlendirilmesidir. Balığı önce iç pazarda değerlendirmeli. Oysa, biz bu işi pek ters şekilde yapıyoruz. Balığı satan birkaç tüccar balıkçıların üzerinde hegemonya kurmuş. Piyasada balık ateş pahası. Bu fiyatların halk balığa ulaşmaz. Balık adeta lüks oluyor. Oysa, hiç olmazsakıyı ve kıyılara yakın iç bölgede halk balığa alırsa, balıkçılık kalkar. Her üretim alanında dalbudak salan araçlar deniz ürünleri alanında adama-kılla insafsız. Balıkçılar fakir, olanakları az; Oysa balığı alıp satanlar karun gibi. Ayrıca, Türkiye'nin bir denizci ve balıkçı ülke olmasını çıkarlarına aykırı gören mafya komşumuz da bu konuda bizi elinden geldigince baltalar. Balıkçılığımız gelişirse, denizlerimizdeki balıklara ortak çıkıp sömüremez, çalamaz. Balıkçılığımızı geri bırakmak, öldürmek için her çareye başvurur. Korsanlık yapar, balıkçılara ateş ederler. Hatta bazan harp gemilerini bile kara sularımıza sokup huzursuzluk yaratmağa çalışırlar. Fakat, yaptık-

ları en iğrenç oyun ticaret alanında. Türk balıkları burada avlanır, yok pahasına Yunan tüccarına kaptırılır ve Avrupa'ya satılır. Balıklarımız iç pazarda değerlendirilmezse bu durum devam edip gidecektir. Balıkçımız, aç kalmamak, borçlarını ödeyebilme için, avladığı balığı denize dökmek için, ister istemez bu madrabazılığa alet ve köle olmak zorunda. Ne yapsın, acından ölecek değil ya!

Bu duruma engel olmanın yolları çok basit. Ama, nedendir bilinmez, engel olunmuyor. Yapılacak şey şu:

1) Balığın, ne miktarda avlanırsa avlanırsa, denize atılmaması için soğuk hava depoları gerek. Bu depolarda yalnızca balık bulunmalı. Et kesimi sınırlanmalı ve depolar yalnızca balığa tahsis edilmeli. Hızla birçok depo yapılmalı.

2) Bütün balıkçı köyleri kooperatifler halinde birleştirilmeli ve her balıkçı köyüne veya köy grubuna, avladığı balığı barındırması, saklaması için gerekli soğuk depo yapılmalı. Balığı kooperatif satmalı, ve bütün balıkçılar kooperatiften, yaptıkları av oranında pay almalı.

3) Bütün bu kooperatifler ayrıca bir satış kooperatifi halinde birleşmeli ve balığın toptan ve perakende satışını bu kooperatif yapmalı. Münferit balık satıcılığı yasaklanmalı. (Çünkü bombacılarla en iyi savaş bu sayede olur.) Fakat, kooperatif üyesi olmak için muhakkak balıkçı, yani balık avcısı olmak şart olmalı.

4) Balık yemeğe alıştırmaya kadar halka balığı maliyet fiyatına satmağa bakmalı. Devlet, gelişme süresince kooperatifleri desteklemeli.

5) Modern balıkçılık usulleri uygulanmalı. Öyle yeni usuller var ki, burada balıkçı geçinenler bilmiyor.

6) Trolcülüğün önüne geçilmeli; balık üretme istasyonları kurulmalı. Balık avı filo halinde yapılmalı.

Kısaca, balıkçılara topyekün el uzatmalı, bu işi bir ulusal dava olarak ele almalı. Denizlere artık Barbaros Kardeşler gibi korsan gemileriyle açılmak devri geçmiştir. Şimdi, yeni barbaroslar devri balıkçı tekneleriyle denizin servetini yurdumuza taşıyanlar tarafından açılacaktır. Bu adamları teşvik edelim ve koruyalım.

SOSYAL ADALET

HAVANDA SU DÖVMEK

KENAN SOMER

Ağa Kanun Dinlemez

«Adam Zürafayı görmüş :
— İmkânsız! demiş.»

Sık sık bu duruma düşünüyoruz yaşadığımız gerçekler karşısında. Giderek her şeyi kanıksamamız da bundan. Örneğin bir Maliye Bakanı çıkıyor, «enflasyon enflasyon diye bizi korkuttular» diyor, «okuyup geçiyoruz. Başka biri «Kıbrısı altı saatte zaptederiz» diyor, okuyup geçiyoruz. Zürafa görmeye alıştık. Ama siz gene de Zürafa görmek ister misiniz? Gelin Türk-İş Genel Sekreteri bay Halil Tunç'un geçenlerde yayımlanan «Tarım İşçilerinin Asgari Ücretleri» başlıklı yazısından bir parçayı birlikte okuyalım :

«Aydın ilinde de Tarım İşkolu için asgari ücret tesbit edilmiştir. Buna göre, her çeşit tarım işinde, işçiye ödenecek asgari ücret 9 liradır. Bir kiloluk et parçası olan 9 liralık ücret dahi çevrede geniş memnuniyet uyandırmış, işçiler âdeta bayram yapmıştır. Artık, toprak işverenleri, karın tokluğuna veya 3-5 liraya bir işçiyi 15 saat çalıştıramıyacaklar, kanunun tesbit ettiği ücreti, gönül rızasıyla olmasa da, vermek mecburiyetinde kalacaklardır.

Aydın'ın Söke kazasına bağlı dört köyün muhtarı da böyle düşünüyorlardı. Bu köylerin arazisi 4 toprak işverenin ellerindeydi. İşverenler, dört köyün insanlarına yıllardır kan kusturmuşlar, onları boğaz tokluğuna çalıştırmışlardır. Köylülerin toprakları yoktu. Belki vardı da, zamanla ellerinden alınmıştı...

Muhtarlar bir araya gelerek, geleceğe ait projeler yapmaya başlamışlardı. Artık köylülerin eline az da olsa para geçecekti. Bunu, köylerin kalkınmasında kullanabilirlerdi. Muhtarlara göre, asgari ücretler kanunla tesbit edilmişti. Kanunun emrettiği mutlaka yerine getirilecekti. Başka türlü düşünmek mümkün değildi. Askere gitmek istemeyenlerin yakasını kanun bırakmıyordu. Tarım işçilerinin hakkını vermek istemeyen işverenlerin yakasına da kanun aynı şekilde yapışacaktı.

Dört muhtar böyle düşünse dursun, hasat zamanı geldi çattı. Köylüler geçmiş yılların 3-5 lirası yerine, bu yıl 9 lira alacaklarını düşünmenin verdiği sevinçle, çalışmaya hazır olduklarını, muhtar vasıtasıyla toprak işverenlerine bildirdiler. Ne var ki, toprak işçisinin bayramı çok kısa sürdü. İşverenler, muhtarlara 3 liraya işçi çalıştıramıyacaklarını söylediler. Muhtarlar, şaşırmışlardı. «Nasıl olur, kanun var. Bu sizin

yaptığımız kanuna saygısızlıktır. Bize askerde öğretiliklerine göre, kanunu çiğnayanların adalet ensesine yapıştır.» diyorlardı. Diyorlardı ama, dinleyen kim. Bu sözleri işverenleri sadece güldürmüştü...

Muhtarlar büyük bir ümitsizlik içinde köylülerin bulunduğu kahveye döndüler. Köylülere durumu anlattıktan sonra, köyün ileri gelen ihtiyarlarından fikir almak istediler.

Köy ihtiyarları ne yapmak gerektiğini düşünse dursunlar, kendilerini kanunların üstünde gören bizim 4 toprak ağası, civar köylerden 4-5 lira ücretle binlerce işçi toplayarak işbaşı yaptılar.

Bu, 4 köyün insanlarını açığa mahkûm etmek demektir. Bir karış toprağa ve hayvana sahip olmayan köylüler, ancak işçilik yaparak hayatlarını kazanmak durumundaydılar. Nitekim, köyde yavaş yavaş açlık ortaya çıkmaya başlamıştı. İşverene boyun eğmekden başka çare yoktu. Anayasa, kanunlar bir işe yaramıyordu.

Kaderlerine rıza gösteren toprak işçileri, yine eskisi gibi 4-5 liraya çalışabileceklerini, muhtarlar vasıtasıyla işverenlere bildirdiler. Ama işverenler «işimiz yok biz işimizi gördürecek adam bulduk. Nankör adamlara iş vermiyeceğiz. Bu güne kadar ekmeğimizi yediniz ama; bize mankörtlük yaptınız» diyorlardı. Kim kimin ekmeğini yiyor, kim kime nankörtlük ediyor belli değildi.

Durumdan haberdar edilen Bölge Çalışma Müdürü de, Kaymakam da âcizlerini ifade etmekden öteye bir şey yapamadılar. Söke'de kanun, toprak işverenleri demektir.»

Türk-İş Genel Sekreterinin bu kıssadan çıkardığı hisseye katılmamak mümkün değil. O da şöyle :

«Şu anda toprağın gerçek sahibi olan toprak işçileri açlıkla başbaşa. Burada bir gerçeği hatırlatmadan edemiyecem : İyi niyet, inanç ve samimiyet kâfi değil, Sayın Ecevit. Kanunları uygulatabilmek, kanun yapmaktan çok daha önemli. Mesele, kâğıt üzerinde kalacak kanunlar yapmaktan çok, «kanun benim» diyenlere kanunun ne demek olduğunu bir daha unutamıyacakları şekilde öğretebilmektir.»

Evet. Umarız ki, Türk-İş yöneticileri, kanunun ne demek olduğunu öğretmekte kendilerine de bazı işler düştüğünü artık farkederler.

Devlet Kanuna Uymaz

Ağa kann dinlemez. Bu ağahın özü gereğidir. Kişi hem ağa olsun, hem kanun dinesin : Bu olmayacak duaya âmin demektir.

Sosyal devlet olduktan (!) sonra çıkarılan kanunların çoğu, ashında olmayacak duaya âmin demekten öte bir anlam taşımıyordu. Zaman geçtikçe bu daha iyi anlaşılıyor. Çünkü asıl gereken, bir düzende köklü dönüşümler yapmaktır. Emegi tutup baş köşeye oturtmaktır. Bu olmadı. Her şey olduğu gibi bırakıldı. Fakat, sanki köklü dönüşümler yapılmış, emegin hakkı emeğe verilmiş gibi, ancak böylesine bir düzende işleyebilecek bazı kanunlar çıkartıldı. Anayasadan, grev kanununa dek bu böyle oldu. Ve bugün hiç biri gereği gibi uygulanmıyor. Kanun, herkesin uyması zorunlu kurallar demektir. Ama bir düzenin kuruluşu ile kanunlar arasında uygunluk olmazsa, konulan kurallara çok kimsenin uymadığı görülebilir.

Türkiye'nin durumu buna açık bir örnektir. Bırakalım beyleri ağaları, bizzat Devlet, yetkili organları aracılığıyla, kanunlara uymamanın örneklerini vermektedir.

Anayasamın tastamam, gereği gibi uygulanmadığı üzerine süregelen şikâyetleri hep biliyoruz.

Çalışma hayatımızla ilgili kanunların kaderi de Anayasadan daha parlak olmazdı elbette.

İyi niyetinden, içtenliğinden kimsenin kuşku duymadığı Çalışma Bakanı Ecevit, çıkarılmasında büyük payı bulunan bazı kanunların Devlet Sektörü işçileri için fiilen uygulanamaz hale getirilmesi için bin dere-den su getirmek zorunda kalmaktadır. Geçenlerde verdiği bir demeçte, Devlet sektöründe çalışan işçilerin memur statüsü içinde düşünülmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Tabii bunu, memur statüsünün bazı avantajlarını işçilere teşmil etmek için yapmamıştır. Tersine, çıkarılmasında büyük payı bulunan Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt kanunlarının sağladığı bazı olanaklardan, Devlet sektöründe çalışan işçilerin yok-sun bırakılmasını izah için bu düşünceyi ileri sürmüştür. Arkasında da hemen eklemiştir : «Fakat biliyorsunuz ki, bu da olmuyor».

Yani, Devlet sektöründe çalışan işçiler, memur statüsünde düşünülmeleri gerektiği için, öyle toplu sözleşmemiş, grevmiş, bunları pek ciddiye almamaları gerekiyor. Ama beri yandan, memur statüsünün bunlara teşnili de olmuyor. Sayın Bakana sormak gerek :

— Peki bu kanunları, yani Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanunlarını niçin çıkarttınız?

İşverene Gelince

Devlet sektöründe çalışan işçilere karşı işveren devletin tutumu, özel sektördeki işverenlerin işini hayli kolaylaştıracak niteliktedir.

İşçi, Toplu Sözleşme müzakerelerinin tek etkili müeyyidesi olan Grev silâhını fiilen kullanamamaktadır.

Grev, ancak işverene zarar verebildiği zaman ve zarar verebildiği ölçüde etkili bir müeyyidedir. Aksi halde işveren için Toplu sözleşme müzakerelerinde hesaba bile katılmayan boş ve gülünç bir tehdit olmaktan öteye gidemez. Ve Türk işçisine kanunen tanınmış bulunan grev hakkı, çok kısa bir uygulama döneminde, gerçekten boş ve gülünç bir hale getirilmiştir.

İşvereni zarara uğratabilecek, işçi taleplerini katıle zorlayabilecek grevler, Millî Güvenlik gerekçesiyle, ya da sıkıyönetim kararlarıyla durdurulmuştur.

Tersine, işveren için hiç bir zarara sebep olmayacak, işçiler bakımından hatalı olarak ilân edilmiş grevler, nedense Millî Güvenlik bakımından da sakıncalı görülmemektedir. Stoklarını sürmekte uzunca bir süredir zorluk çeken tekstil sanayinde patlak veren grevler millî güvenliğimize hiç bir zarar vermeden sürüp gitmektedir.

Ama petrol ve madeni imalât gibi, bir grev olayının işyerini derin derin düşündürmesi gereken işkolalarında ilân edilen grevler, çoğu daha başlamadan, ya millî güvenlik gerekçesi, ya da sıkıyönetim yasaklarıyla durdurulmuştur.

Günlük nafakası için greve gitmekten başka çıkar yol bulamayan işçiye bu yolun da da millî güvenlik gerekçesiyle tıkanması zalim bir istihza gibi gelmektedir.

Bir Belge

Toplu sözleşme müzakerelerinde işçiler için en önemli konu ücret konusudur. Henüz bir lokma, bir birkaç seviyesinde yaşayan işçiler için çalışma şartları, işverenle uzun boylu çekismeyi gerektirecek önemde bir mesele teşkil etmemektedir. Şimdiye kadar yapılan toplu iş sözleşmelerinin çalışma şartlarıyla ilgili hükümleri, toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunları çıkmadan çok önce, işverenlerin kendi gönüllerine göre yaptıkları işyeri dahilî talimatnamelerindeki hükümlerden önemli bir farklılık göstermektedir.

İşçilerin asıl önem verdiği ücret konusunda da, Toplu sözleşmelerde kullanabilecekleri grev müeyyidesinin fiilen etkisiz bir duruma getirilmesi sebebiyle, işverenle başabaş bir pazarlık yapılamamakta, dolayısıyla, mevcut durumun kâğıt üzerine geçirilmesiyle yetinilmediği hallerde, ancak çok cüz'î ücret artışları temin edilebilmektedir.

Gerçekten, Toplu İş sözleşmesi masalarında işverenler kendilerini çok rahat hissetmektedirler.

Bu rahathın nereye kadar gittiğini göstermek için bir örnek vermek istiyorum.

Aşağıdaki satırlar, bir kamu iktisadî teşebbüsü olan Türkiye Petrolleri A.O. yöneticileri tarafından, işçilerinin ücret konusundaki isteklerine karşı, taraf-sız uzlaştırma kuruluna verdikleri muhtıradan aynen alınmıştır.

«Siirt mintikasında sosyal bünye, ekonomik durum ve emek arzı tetkik edilecek olursa burarlarda geneli olarak ziraatle iştigal edilmekte olduğu görülecektir. Köylü, toprak sahibi ağalara muayyen hisse vermek suretiyle kendilerine her yıl gösterilen arazileri işlemekte, ertesi sene nerede ne kadar arazi verileceğini bilmediği için köylüyü toprağa bağlıyacak bir rabita bulunmamaktadır.

Halen işletmemizde tatbik edilmekte olan 10-12 TL. lik asgari ücret köylünün topraktan temin ettiği gelirin çok üstünde bulunmaktadır. İşte bu sebeptendir ki Batman mintikasında emek arzı had bir safhaya ulaşmış bulunmaktadır... Batman nüfusu daha 1955 yılında ortaklığımızın kuruluşu sırasında 5.000 iken bugün 20.000 in üstüne çıkmıştır. Bu arazın sanayileşmeğe doğru yönelen memleketlerde olduğu gibi memleketimizde de kendisini göstereceği tabiidir.

Siirt mintikası içinde hususi şahıslara ait işyeri çok küçük atölyeler halinde bulunmakta ve bunlar muhtelif iş mevzularıyla iştigal etmektedirler. Bu iş kollarında işçiler teşkilatlanmadığı için emeğin bedeli arz ve talep kaidelerine göre taayyün etmekte ve serbestçe teşekkül eden seviyelere göre işçiler asgari 6,— TL. civarında bir ücret almaktadırlar. Batmanın doğusunda ortaklığımızdan başka devlet sektörüne ait mühim işyerleri bulunmadığından ortaklığımızda da sosyal hizmetler hariç günlük asgari ücret 10-12 lira olduğundan, emek arzının tamamı ortaklığımıza ait işyerlerine yönelmekte, diğer iş kollarında tatbik edilen ücretler ile ortaklığımızın bugün tatbik ettiği asgari ücret, ücretler arasında aşırı muvazenesizliğe sebep olmakta, sosyal adaleti ortadan kaldırmaktadır.»

Yani TPAO'nun güzide yöneticileri, işçilerin ücret talebini, sırf sosyal adaleti ortadan kaldırmamak için reddetmektedirler!

Toplu sözleşme müzakereleri de bu serbesti içinde devam etmektedir. Daha da garibi, bu serbesti içinde imzalanan Toplu sözleşmelere bile, bir süre sonra, işverenin riayet etmediği yolunda işçi sendikalarından şikâyetler gelmektedir.

ATAŞ'da Millî Güvenlik gerekçesiyle durdurulan grevden sonra, bir mânevi taziyk havası içinde imzalanan toplu iş sözleşmesinin işveren tarafından çiğnendiği yolunda, Anadolu Petrol Rafineri İşçileri Sendikası işverene resmen protestoda bulunmuştur.

Olayların bir defa daha gösterdiği şudur : Hiç bir düzenin işleyişi, o düzenin kuruluşuna aykırı olamaz. Ve Türkiye'de ilk değişmesi gereken şey, kökiü dönüğümler aracıyla, yarı kapitalist yarı derebeyi, bu garip düzendir.

Arsa Spekülasyonu ve Alınması Gerekli Tedbirler

İ. CELAL BARDAKÇI

I

İlk çağlardanberi bir karış toprak için yapılan savaş, milyonlarca insanın hayatını kıymış, toplumsal ya da yöresel birçok destanın konusunu teşkil etmiştir.

Fakat üretim aracı olarak toprağa karşı duyulan ilgi, insanların içinde buldukları toplumsal düzenin şekline göre değişmekte, feodal düzenden kapitalist-sosyalist düzenlere geçildikçe azalmaktadır.

Arazi rantının ticarî ve sınıf kâr yüzdesinden çok yüksek bulunduğu feodal veya yarı kapitalist ülkelerde toprak, ekim arazisi ve arsa olarak en verimli bir yatırım kaynağıdır. Bu düzenin yaşamasında yararları bulunan siyasî çevrelerin toprak ağalarına hediye ettikleri vergi muafiyeti, tarımsal kredi şeklindeki avantajlarla toprağa yapılan yatırımlar, ülke kalkınmasında en çıkarlı yol olan sınıf yatırımlar aleyhine gelişmekte; bu tutumun sonucu olarak da, feodal düzenden diğer ileri düzenlere geçiş her gün biraz daha geçmektedir.

Bu yazımızda incelemek istediğimiz şehirsel alanlardaki arsa konusu, ancak bu açıdan ele alındığı takdirde olumlu sonuçlar doğurabilir.

Geri kalmış ülkelerin plânsız kalkınma çabaları süresince karşılaştıkları en büyük olaylardan biri de şehirleşme olayıdır. Kırsal kapitalist bağıntılarla birlikte ortaya çıkan makinalaşma, açık pazar ekonomisi ve diğer nedenlerle köylerinden atılan topraksız ya da yeteri kadar toprağı olmayan emekçi kütleleri, karlı havalarda köylere hücum eden aç kurtlar gibi büyük şehirlere sığınmaktan başka çare bulamamaktadırlar.

Sanayileşmenin en büyük sermayesi olan emeğin tükenmez kaynağını teşkil eden bu vatandaşlarımız son onbeş yıldanberi İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'da şehirsel nüfusun % 30 ilâ 40'ını teşkil etmektedirler.

Büyük şehirlerimizdeki bu nisbi nüfus artışına % 3 oranındaki mutlak artışı da eklersek, şehirleşme olayındaki insan faktörünün tazyiki kendiliğinden ortaya çıkar.

Ekonomiye sanayinin hakim olduğu plânlı bir düzende ise, insan faktörünün yarattığı bu tazyik, arsa arzına bağlı olmakla beraber, hiçbir zaman sanayi sektöründeki dengenin aleyhine işlemez. Fakat yarı feodal bir düzenden kapitalist düzene geçerken durum tamamen tersine dönebilmektedir. Geri kalmış ülkelerin kalkınmasında üçüncü bir finansman kaynağı olarak sık sık kullanılan enflasyonist para politikasının bir sonucu olarak arz ve talep dengesindeki «ihtiyaç» kavramının yerini «spekûlâtif arsa alış-verişi» almaktadır.

Ülkemizde 1953-1958 yılları arasındaki arsa pazarı genellikle bu tabloya uygun olarak cereyan etmiştir. Kırsal kapitalist bağıntılarının en belirli bir şekilde görüldüğü bu devrede para piyasasındaki canlılık, arazi rantını birdenbire yükseltmiş ve spekûlâtör arsa ağalarını hortaya çıkmasına yol açmıştır.

Bu sürede büyük şehirlerimizde imar hudutları içindeki arsalarından 1930 fiatlarına göre iki bin, 1950 fiatlarına göre de 100-200 misli artış gösterenler bir hayli fazladır.

Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın verdiği şu rakamlar arsa fiatlarındaki aşırı artışların somut birer ifadesidir.

1949 yılında 2100 liraya alınan bir arsa 1955 te 700 bin liraya el değiştirmiştir. İzmir'de Alsancak semtindeki arsaların 1947 fiatları 40 lira civarında iken 1962 de 400-500 liraya fırlamıştır. 1956 yılında yalnız İstanbul'da bir milyar liralık emlak alış verişini yaptığımız göz önünde bulundurursak, ulusal sermaye birikiminin hangi ellerde ve ne şekilde heba edildiğini kısaca belirtmiş oluruz.

Imar hudutları dışındaki durum daha da korkunç olup, uzun zaman en akla gelmez hile ve idari umursamazlıkların konusu haline gelmiştir. «Parselledim sa-

tiyorum» çağrısına kapılan binlerce vatandaş, 15-20 yıllık süreler içinde dahi inşaat ruhsatı alamıyacakları parsellere fabihs bedeller öderken kamu kurumlarının buna seyirci kalmaları gerçekten acınacak bir umursamazlık örneğidir. Kaldı ki spekûlâtif avcılarının bir nevi üç kâğıt oyununa düşürdükleri bu arsaların alınmaları genellikle, ömürlerinin son yıllarında büyük şehirlerin nimetlerinden yararlanmaktan başka amaçları olmayan küçük tasarruf sahiplerinden müteşekkildir.

Imar hudutları içinde, ya da dışındaki arsaların bu şekilde el değiştirmesi sonucu olarak şehirler gelişmiş güzel dağılmış, imar plânları zorlanmış ve dolayısıyla kamu hizmetlerinin maliyeti de son derece yükselmiştir. Bu arada Belediyelerimizin spekûlasyonu önleyici tanzim satışları yapacak yerde, günlük giderlerini karşılamak üzere mülkiyetlerinde bulunan arsaları yapı yükümü koymadan satmaları, dolaylı olarak spekûlâtif arsa arzının artmasına sebep olmuştur.

Spekûlasyon, idari ve adil kontrol organlarının gözü önünde cereyan etmekle beraber, kanunî hiçbir temele dayanmamaktadır. XIX uncu yüzyılın en liberal toplumlarında dahi ancak esir ya da uyuturucu madde ticaretinde görülen bu kamusal kap-kaç politikası, Millî Korunma Kanunu'muzun en sıkıcı maddelerine rağmen yıllarca arsa politikasına hükmetmiştir.

Dengesiz bir ekonomik ortamla birlikte ortaya çıkan spekûlâtif kârlarda kamu payının çok büyük rakamlara ulaştığını da unutmamak gerekir. Çoğu zaman uygulama iktisatçılarımızın da gözünden kaçan bu olgu, ne yazık ki kamu oyuna yeteri kadar aksettirilememiştir. Spekûlasyon, şehirleşmenin en yoğun bulunduğu yerlerde ortaya çıktığına; ve şehirleşme de arazi parçasının parsellenip plânlanması ve su, yol, elektrik, kanalizasyon v.b. hizmetlerin o yere gitmesiyle başladığına göre, aşırı fiat artışlarındaki kamu payının çok yüksek olduğu mantıklı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

İstanbul Belediyesinde yapılan bir araştırmaya göre 1980 yılına kadar şehirleşme sonucu ortaya çıkacak yeni arazi değerleri, 1962 para kıymeti ile 25-30 milyar TL olarak hesaplanmıştır. Aynı sürede bu miktar yalnız İstanbul için yalıdaşık olarak 7-8 milyar TL dir. 1980 yılına kadar enflasyon olduğu takdirde (ki bunun genellikle geri kalmış ülkelerde değil yirmi yılda bir, beş yılda bir para kıymetini alt üst ettiğini bilmek için uyamak bir maliyecî ya da iktisatçı olamaya da artık lüzum kalmamıştır.) bu milyarları 2 veya 4 ile çarpmak gerekecektir.

Kamu giderlerinin yarattığı bu artık değerler, küçük bir azınlığa en ufak bir çalışma karşılığı olmayan milyonlar kazandırırken, öte yanda milyonlarca vatandaş bir evlilik arsa bulmakta güçlük çekmişlerdir.

Yazımızın ilk kısmını burada bitirirken, geçeköndü davamız üzerinde yıllardan beri dil döken, tonlarla mürekkep tüketen sorumlularımızın bu düvanın çözümünü arsa politikasında aramamalarını hayretle karşıladığımızı da ilâve etmeliyiz.

İşçi Sendikalarına Karşı Neden Baskı ve Çelme?

ALİ YILMAZ YANAT

İvet. Bu konuya ne kadar sık değinirsek değine-
lim, yine de az yazmış oluruz. Çünkü memleket
sorunlarının gerçek çözüm yolu emekten yana plânlı
kalkınma ile buna paralel işçi ve emekçi dâvalarının
hali ile mümkün olacaktır.

Bu nasıl olacak? Elbetteki, bugünkü çıkar düze-
ninin yağmacı ve sömürücü mutlu azınlığı bu konu
ile ilgili dâvadaki hakları kendiliğinden vermeyecek-
lerdir. Nitekim vermiyorlar da. Bugüne kadar yapılan
karşı hareketlerde, işçiden yana bir sendikalar kanu-
nu bulunmasına rağmen, daima başarı kazanmaları
da bunu göstermektedir.

Akla şöyle bir soru gelebilir. Anayasa teminatı
altında işçiden yana bir kanun ile işverenler nasıl ba-
şarı sağlıyorlar? Nedenleri anlamak için alim olma
zorunluluğu bulunmadığına göre, ilk bakışta göze çar-
pan şu unsurlar saymak yeterlidir kanısındayız.

a) Sendikalar, Toplu sözleşme Grev ve Lokavt ka-
nununun tatbikattaki tefsire muhtaç boşluklar yaratan
ve sonuçlar vermeyen Anayasaya aykırı maddeleri.

b) Türk-İş ve bugünkü iktidar yöneticilerinin poli-
tikasına uygun sendika enflasyonu.

c) Baskı grupları karşısında işçilerde örgütlenme
yerine çözüme bilincinin var oluşu.

Şimdi, Bu üç madde halinde tesbit edilen ana çiz-
gilerin tek, tek incelemesine girişirsek sonuç ve çözüm
yolları kendiliğinden çıkacaktır.

Sendikalar, Toplu sözleşme grev ve lokavt ka-
nununun bugünkü haliyle, özellikle iş verenden yana ol-
duğu inkâr edilmez bir gerçektir. Bir de buna, iş mah-
kemelerinin, boşluk yaratan maddeleri iş veren lehine
tefsir eedrek karar vermelerini eklersek sözü edilen
kanunun gerçek yönü biraz daha belirir. Bu kanunla
ilşkisi olan bir değil, bir çok örnek vermek elbette
mümkündür. Fakat, biz burada yakın günlerin bir kaç
örneğini vermekte yetineceğiz ki, bu bile yeterlidir
kanısındayım. Örneğin, Anayasamızın 47 inci maddesi
«İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî
ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacı
ile toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler» de-
mekle işçilerin cemiyette insanca yaşama seviyesine
erişmeleri için sağlayacakları hakları toplu sözleşme-
lerle elde etmelerini öngürmüştü ve bu toplu sözleşme-
lerin yapılmasını zorlayıcı unsur olarak da grevi bir
hak şeklinde zorunlu kılmıştır. Hal böyle iken, Sıkı-
yönetim «memleketin ekonomik düzeni bakımından
sakıncalı» gerekçesi ile grevleri yasaklamakta, dolay-
lı olarak işçiyi toplu sözleşme hakkından yoksun bi-

rakmaktadır. Çünkü, yukarıda da değindiğim gibi
burada esas ola işvereni toplu sözleşmeye zorlama-
dır. Toplu sözleşme yapıp hak sağlandığı anda zaten
greve gidilmeyeceğine göre, burada grevi yasaklamak
Anayasamızın öngördüğü toplu sözleşme hakkını orta-
dan kaldırmak olarak karşımıza çıkar. Bu da her halde
işçinin çıkarına olmadığına göre, sözü edilen kanunun
objektif olarak kime çıkar sağladığı açık ve seçiktir.

Grevi yasaklama gerekçesindeki ekonomik duru-
ma gelince : Grevin ekonomik amaç taşıdığı düşünül-
ürse bu gerekçenin yetersizliği kendiliğinden ortaya
çıkılmaktadır. Zira, en küçük bir iş yerinde yapılacak
grevin bile ekonomik sarsıntı doğuracağı şüphesizdir.
Ayrıca, grevin ekonomik bir baskı karakteri taşıdığı
kanunla belirtildiğine göre, burada gerekçenin olumlu-
luğunu bir an için kabul edersek işçi kütlelerine ya-
şantısı için gerekli ekonomik düzen sağlanamayaca-
ğından Anayasamızın 45 inci maddesi de işlemez hale
gelmez mi? Kaldı ki, 275 sayılı kanunun 20 inci mad-
desi 12. bendinde Bakanlar Kuruluna tanınan grevi
durdurma yetkisinde bile memleket ekonomisi söz ko-
nusu edilmemişken, sözü edilen gerekçedeki ekonomik
sarsıntı nedeni ile grevi yasaklama ne dereceye kadar
doğrudur?

Diğer örneği ise yine 275 sayılı kanunun 25 inci
maddesindeki boşluktan faydalanarak işveren lehine
çıkarılan hakem kurulu kararlarından alabiliriz. Sö-
zü edilen kanun maddesi grev anında işyerinde bu-
lunması gerekli işçiyi belirlerken, burada : «Hiç bir
suretle istihsal ve satışa matuf olmamak» kaydını be-
lirtmekle beraber a) bendinde «Niteliği bakımından
sürekli olmasında teknik zaruret bulunan işlerde faa-
liyetin devamlılığını» b) bendinde ise «İş yerinin gü-
venliğinin, makine ve demirbaşlarının, gereçlerinin,
ham madde yarı mamul ve maddelerinin bozulmaması-
nı» sağlayacak işçilerin iş yerinden ayrılmasını zo-
runlu kılmıştır. Bu madde uyarınca Bank-İş sendikası
ile Banka İşverenleri sendikası arasında söz konusu
emniyet personelinin tesbitinde çıkan ihtilâflara el ko-
yan hakem kurulları maddenin özüne dokunmaksızın
(a) bendini uygulamak için Bankalar kanununun 30.
maddesini adı geçen bende uydurma çabası içinde iş-
veren lehine tefsire gitmişlerdir. Oysa, sözü edilen
bankalar kanununun 30. maddesindeki «Bankalar, baş-
ka kanunların verdiği selâhiyetler ve tahmil ettiği
mükellefiyetler haricinde mevduat sahiplerinin bu mut-
lak haklarını takyit ve tahdit ettikleri taktirde suçlu
durumuna girebilirler» gerekçesini ise hiç kaale alma-

mişlardır.

30. madde ile ilişkisi olan karar gerekçesini kabul etsek bile, bu yargı yalnız bankalarda bulunan mevduatın sahiplerine ödenmesi için yeterli olmak zorunluğundadır. Kaldı ki, karar banka işlerinin devamlılığını zorunlu kılarak işverenlerin iş yerlerinde % 70-80 işçi bulundurmalarını sağlamaktır. Örneğin, 40 işçi çalışan bir iş yerinde 26 işçinin grev dışı bırakılarak işlerin devamlılığının sağlanması sömürülen işçi haklarından hangisini sağlar?

Şimdi, banka işverenlerinin bir taraftan bankalar kanunu 30. maddesi uyarınca devamlı mevduat tediyesinde bulunma zorunluluğu yüklediklerini; diğer taraftan da bu mevduatı ödeme yetenekliği için senetlerin ve kredi hesaplarına tahsilâtın zorunluluğu iddiaları altında mevcut işçinin % 70-80 oranında çalışmalarını sağlama düşüncelerinin ardında hangi gerçeklerin saklı olduğu yüzeye çıkmaktadır. İşçi özlemini duyduğu ve Anayasanın hak olarak tanıdığı ekonomik düzene kavuşmasını; yalnız işveren çıkar düzeninin devamlılığı sağlansın.

Bugüne kadar basında çıkan muhtelif yazılar ve ilgililerin de belirtilmesi ile anlaşılacağı gibi Türkiyede gerçek bir sendika enflasyonu vardır ve bu hareket gün geçtikçe işçi zararına bir ortam yaratmaktadır. İş kolları yönetmeliğine göre sendika adedinin 36 olması öngörülmüş bir bakıma da zorunlu kılınmıştır. Oysa, bugün bu aded 570 i bulmuştur. Bu adedin daha da yükselmesi mevcut ortamda çıkarıcılar ve sömürücü işverenler yararınaadır.

Nedenleri incelersek yukarıda belirtilen (c) usuruna kendiliğimizin girmiş oluruz. Yalnız bu konuda yapılan uyarılar ancak işçiyi eğitmek bakımından yararlı olacaktır. Unutulmamalıdır ki, güç birliği bilincine eren ve direnen kitleleri sömürmek hiç bir zaman mümkün değildir. Yeterki kişiliği ve bilinci tam olan bir birlik ortaya çıksın.

Evet. Sosyal hukuk düzeni, Sosyal Adalet ilkesi getiren bir Anayasa ve bu Anayasanın öngördüğü Sendikalar Kanunu. Sonra? Ondan sonra işçi yararına kanunla galip gelen çıkarıcı ve sömürücüler.

Dikkat edersek bütün sonuçlar aynı nedene dayanmaktadır. Yani, işlemeyen bir Anayasa ve yeterli olmayan bir sendikalar kanunu. Bu neden böyle oluyor? Hemen açıklayalım ki, daima sömürücü çevre kayırıldığından. Örneğin sendikalar kanununda yasaklayıcı hükümlere aykırı hareket eden tüm işçi kuruluş yönetici ve üyeleri hapisle cezalandırıldıkları halde; işverenlere yalnız 500-2.000.— TL. para cezası verilmekte yetinilmiştir. Yani, işçi daima özgürlük ve sosyal haklarından yoksun bırakılacak kişi, işveren ise bunlara karşı dokunulmazlığı olan bir kişi olarak düşünülmüş ve buna göre hareket edilmiştir. Bu hareketlerin yönünü ise tüm kuruluşlardaki üyelerin kişilikleri pahasına direnme güçlerini çabuklukla kaybetmeleri ve yöneticilerinin de çıkar alanında pay alma ça-

başı içinde bu düzene kaymaları tayin etmiştir. Bunlar dışında, gerekli rolü oyanayan işveren baskı gruplarının ise özellikle direkt yıkma çabasından başka endirekt olarak da sarı sendikalarla ilişki kurmaları sonucu olumlu kuruluşlarda çözüme ve yıkılma sağlanması için gerekli; kanun dışı tüm çabalar gösterilmekte, yarın da olsa başarı sağlamaktadır.

Geçen sayıda banka iş kolunda Türkiye Banka İşçileri Bank-İş sendikası adı altında gerçek işçiden yana bir kuruluş bulunduğuna değinmiştim. Bugün bu kuruluşun karşısına, dört adet sarı sendika çıkmıştır. Bu kuruluşların amacı nedir? Elbette işçiye, sömüren işveren yararına hareket edeceğim, veya sağlanan işçi haklarının askıda kalması için çaba göstereceğim, demesi beklenemez. Buna rağmen yaptığı hareket ve güttüğü tavırlarla bu kuruluşun, diğerlerinde de olduğu gibi, amacı açık ve seçik olarak yüzeye çıkmıştır. O da tek olup, mevcut olumlu sendika'da dayanışmayı bozup çözümeği sağlamak. Bunu başarması için yapılan baskı hareketlerini açıklamak, değerlendirmede bize yardımcı olacak yargıya götüreceğinden faydalı olacaktır. Örneğin, bankada çalışanlardan öncelikle şef ve benzeri görevlerde bulunanlar ele alınmış ve kendilerine : «Terfin yaklaştı yükselmek istiyorsan Bank-İş'den istifa edersin» «Bank-İş'de kalman senin için hayırlı olmaz Genel Müdürük senin için iyi düşünmüyor, Kars'da Erzurum'da da şube var» ve ayrıca yeni kuruluş Müdür, Müfettiş ve benzeri ünvanlardaki kişileri de kabul edecek nitelikte bulunduğundan «Bana inanan peşimden gelsin bir def'a söylerim» «Bank-İş'den istifa etmezsen tezkireni iyi yazmam sonra olduğun gibi kalırsın. Bu müessesede istikbal bekleme» gibi baskularla ki, bunları def'atla söyleyerek bu kişilerin istifalarından başka şef ve benzeri kadrodakilerin de aynı baskıyı memurlara yapmaları sağlanmıştır. Bugün dahi kanun dışı bu hareketler devam etmektedir. Yalnız burada dikkat edilecek nokta üyelerin direnme gücünden yoksun olması ve kişilikleri pahasına mücadele çabası göstermemesidir. Buna kanunun yetersizliğini de eklersek işveren istediğini kolaylıkla elde etme yeterliğine sahip olmaktadır. Oysa, kişiliğe sahip bir direnme gücü ile birlikte dâvaya inanç yeterliği bulunan bir kitleyi hiç bir zaman yıkmak mümkün değildir. Zaten bu yetenekleri taşıyan kişilerin bulunduğu düzende sömürücü bir ortam da hiç bir zaman kuvvet bulamayacağı kanısındayım.

Çözüm yolu olarak akla ne gelebilir? Anayasaya bakırı bu kanunsuz hareketlerle Anayasamızın işçi yararına öngördüğü ve zorunlu kıldığı sosyal ve ekonomik düzeni yıkma çabası içinde çirpınan işverenlere karşı harekete geçmek herhalde kamu temsilcisi savcılarının görevi olsa gerektir. Hem ortada Anayasanın verdiği Sosyal ve Ekonomik bir düzeni yıkma çabası olduğuna göre ceza kanununun 141 ve 142. maddeleri bu kişilere neden uygulanmaz bilmem!

TOPLU SÖZLEŞME ve GREV YOLLARI ŞOFÖRE KAPATILAMAZ

HALUK FARUK ERGİNSOY

Büyük ve soylu bir savaşa sonucu Türk işçisi için gerçekleşen «toplu sözleşme ve grev imkânları», kullanılış alanı genişledikçe anlamı daha kolay belirecek güçlerdir. Bu nedenle, toplumsal yapının kuruluşuna emeği ile katılan her yurttaşın, giderek bu güçlerden yararlanmasını sağlamak, yönetenlerce güdülecek sosyal politikanın ilk ve temel ilkesi olmak gerekir.

Böyle olduğu içindir ki, B. M. M. ce onaylandıktan sonra Cumhuriyet senatosuna gelen «Esnaf ve küçük sanatkârlar kanun tasarısının», hemen düzeltilmeyi gerektiren bir büyük noksanı vardır. Bütün bu sözleri tasarıda şoförlerin de şu kanun kapsamına gireceğini belirten birinci maddeye değinmek için söylüyorum.

Gerçekten de bu madde kişiyi ilkin bir gelişme ile karşı karşıya getirmektedir. Tasarı esnaf ve küçük sanatkârı sermayesi ile kendi işyerinde çalışan kimse olarak tanımladıktan sonra, şoförü de bu tanıma uygun bir kimse gibi düşünmekle büyük bir yanlışlığa sürüklenmektedir. Çünkü şoförlerin yüzde doksan oranına varan büyük çoğunluğunun başkalarına ait araçlarda çalıştığı bilinen bir gerçektir.

Konunun daha da önemli olan yanı, bu tasarı kanunlaşması ile şoför işçiler için toplu sözleşme ve grev imkânlarının tamamen ortadan kalkacak olmasındadır. Bilindiği gibi söz konusu imkânlar bir işçi işveren ilişkisi esprisine dayanır. Oysa şoför esnaf sayıldığına bu ilişki dışında kalacaktır. Sendikalar kuramayacak, toplu sözleşme masalarına oturamayacak ve gerektiğinde grev yoluna başvurarak işvereni zorlamak gücünü bulamayacaktır.

Bu durumun sosyal hayat gerçeklerimizle bağdaşmaz niteliği ortadadır. Öncelikle, şoförler bir işletme çerçevesinde toplanması her zaman mümkün olan emekçilerdir. Belediyeler ve başkaca ekonomik devlet kuruluşları otobüs ve benzeri işletmecilikler kurmuşlardır. Çeşitli taşımacılık ortaklıkları günden güne çoğalmakta ve çok sayıda şoför çalıştıran işletmeler haline gelmektedirler. Bu gelişmenin yaşadığımız gündeki görüşünü bile şoförlere toplu sözleşme ile grev yollarını kapamamak gerektiğini anlatabilecek önemdedir.

İşte kısaca değindiğimiz bu nedenlerle, şoför yurttaşlar kendilerini tasarı kapsamı dışına çıkaracak bir değişiklik teklifini ve bu noksanın giderilmesini beklemektedirler. Aksi her davranış çok büyük ve sakıncalı bir yanılmada diretmek olur. Siyasal güçler ve kuruluşlar hakkında kuşular uyandırır. Toplu sözleşme ve grev imkânlarının baltalandığını, uygulama alanının daraltılmak istendiğini düşündürür.

Asker için silâh neyse, işçi için toplu sözleşme ve grev imkânı odur. Bu imkânı ortadan kaldıracak her davranış karşısına dikilmekte siyasal kuruluşların geleceği için ancak fayda söz konusu olur.

Alan söylevleri dışında, kişiler ve toplulukların eylemleri ile tartışmaya başladıkları şu günlerde, şoför yurttaşlar önemli dâvalarına ilgililerin verecekleri önem ve anlamın, hem yönünlü hem de derecesini dik-katle izlemektedirler.

Bize Gelen Yayınlar

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ GOZU İLE KIBRIS — Türkiye İşçi Partisi İzmir İl Merkezi Kültür Bürosu'nun yayımladığı 23 sayfalık bu broşürde, Genel Başkan Mehmet Ali Aybar'ın 10 Mayıs 1964 tarihinde Bursa'da yaptığı konuşmanın tam metni verilmektedir. Kıbrıs, Antidemokratik Kanunlar, C.H.P. Yöneticileri, Gericilikle Mücadele ve Reformlar, T.I.P. ve Seçimler ara başlığıyla sunulan broşürün fiatı 50 kuruştur.

YOLUN ÜSTÜNDEKİ KAYA — Ünlü romancı ve hikâyecilerimizden Samim Kocagöz'ün son yazdığı hikâyeler, bu adla İmece Yayınları arasında çıktı. İsteme adresi : İmece Yayın Kooperatifi, P.K. 546, Ankara.

ZEYTİN ÜLKESİ — Başaran'ın yazıları. İmece Yayınları : 3. Fıatı : 3 lira. İsteme adresi : İmece Yayın kooperatifi, P.K. 546 — Ankara.

TÜRKİYE İKTİSADİ SAHADA NİÇİN KALKINAMIYOR? Oktay Alagil'in yazdığı ve önsözden sonra İktisadi Tekâmül Vetiresi, Türkiye'de İktisat siyaseti ve İktisadi İdare Organizasyonumuz bölümlerini içine alan kitabın fiyatı 5 liradır. Satışyeri : Bilgi Kitabevi, Yineşehir, Ankara.

KÖY ÖĞRETMENİNE MEKTUPLAR — Ünlü ozan ve yazarlarımızdan Ceyhan Atuf Kansu'nun yazdığı ve Balaban'la Hakkı Torunoğlu'nun kapağını düzenledikleri bu kitap Toplum Yayınları arasında çıktı. Fıatı : 3 lira. İsteme adresi : Toplum Yayınevi, P.K. 176, Ankara.

YAŞAMA DUVARI — Şair Nevzat Üstün'ün yol notları. Ataç Kitabevi : 65. Fıatı : 4 lira.

BİR KARIŞ TOPRAK — Samim Kocagöz'ün romanı. Ataç Kitabevi Yayınları : 66. Fıatı : 5 lira.

MASAL — Nurer Uğurlu'nun ilk şiir kitabı. Yedetepe Yayınları : 139. Fıatı : 200 kuruş.

ANADOLU AĞALARI

1908 Meşrutiyetinden sonra Hüseyin Cahit Yalçın'ın kurduğu *Tanin* gazetesini, devrimin verdiği ilk hızla, memleketin halini yerinde görmek için, Anadolu'ya Ahmet Şerif adlı bir yazarını göndermiş, onun *Anadolu'da Tanin* başlığı altında yazdığı mektup biçimindeki röportajlarını önce gazete yayımlamış, sonra da bir kitapta toplamış. Kitabın başında şöyle deniyor :

«İstanbul'da hepimiz bir siyaset hastalığına uğradık. İşimiz gücümüz hep siyaset üzerine. Oysa, biz birtakım iktisat, maliye, tarım toplum meseleleri karşısında bulunuyoruz. Taşralar ne haldedir? Köylüler ne yapıyor, ne istiyor? Memleket neye muhtaçtır? İşte birtakım sorular ki, bunlara cevap verebilmek için ağralara tâ köylere varıncaya kadar gidip her şeyi gözle görmek, köylüyü dinlemek, inceleme yapmak gerek (...) Anadolu'da Tanin işte bu incelemenin sonucudur. Hürriyetin başladığı sıralarda Türkiye'nin ne halde bulunduğunu gösterecek önemli bir belgedir...»

1909 Haziranından 1910 Martına kadar Anadolu'nun bir çok şehir, kasaba ve köylerini adım adım dolaşan yazar, her yerde hükümet dairesi, mahkeme, hapishane, okul, tarım, memur, jandarma, köylü, ağa v.b. üzerine görüp işittiklerini bütün ayrıntılarıyla anlatmıştır.

Çayırhan köyü, 22 Kasım 1909

... Cumartesi günü akşamı arabadan doğruca köyün odasına gittik. Biraz öteden beriden konuşuktan sonra kendi deyimleriyle, Allah ne veriyse getirdiler, yemek yedik, köylüler birer birer toplandılar, oda genişledi.

Bu adamlar Beypazarı eşrafından Hilmi Efendiden şikâyetçiler. Sözü kendilerine bırakıyorum. Köylü diyor ki :

— Ankara'da iki medrese evkafından yüz kırk bin dönüm meramız var. Burada vaktiyle yirmi bin hayvanımız otlardı. Vakfın mütevellisi olan Tevfik Efendi, vakıf şartla-

rı gereğince alım satıma yetkisi olmadığı halde, burasını beş yüz liraya Hilmi Efendiye sattı.

Hilmi Efendinin eski devirde olağanüstü nüfuzu vardı. İlçede, vilâyetlerde bulunan bütün memurlar kendisinden korkardı. İstanbul'da da o vakitte en ileri gelen beyleri, paşaları elde etmişti. Bir dediği iki olmazdı. Hattâ son defa vagonlarla gönderdiği hediyeler yolda iken Hürriyet ilân edildiğinden Haydarpaşa'dan geri çevrilmişti.

Hilmi Efendinin cesareti gittikçe arttı, tarlalarımıza el koydu. Her yıl tarlaların vergisini biz veririz, fakat o eker, biçer, faydalanır.

Ne yapalım, zamana uyarak biz de bazı kapılara çattık, efendiler bulduk. İstanbul'da, vilâyetlerde mahkemelerde uğraştık. Lâkin nereye gitsek haksız çıkarılıyor, Hilmi Efendinin hakkı ise ilâmlarla pekiştiriliyor, kovuluyorduk. Bizim vergisini verdiğimiz tapulu tarlalarımız için eline senet veriliyordu.

Efendi civarda silâhlı adamlar gezdirir, bizi tehdit ederdi. Mer'aya, tarlalarımıza, odun kesmeğe gide-
mez olduk. Bize her türlü hakareti yapardı.

... İşte böyle uğraşıp dururken Hürriyet oldu. Biz artık her işin yoluna gireceğini, hakkımızın meydana

çıkartılacağını, Hilmi Efendinin zulümlerinden kurtulacağımızı sanarak sevindik. Cesaret bularak, Efendinin zorla merâmına soktuğu davalarını çıkardık.

Onun elinde bir çok ilâmlar, senetler bulunuyor. Bu iş için vilâyet yönetim kurulundan kararlar alınmış, emirler vermiş. Bizim davranışımıza karşı her tarafta, vilâyette, İstanbul'da uğraşmağa başladı.

Hâlâ istediğini yapıyor, nereye gitse sözü dinleniyor. Pek vicdanlı, namuslu bir zat olduğunu işittik, kendisini büyük bir sevgiyle sevdiğimiz Dahiliye Nâzırı Talat Bey bile bu konuda bizi düşünmüyor, haksız çıkarıyor. Verdiği emirlerde, merânın Hilmi Efendiye teslimini, hayvanların sokulmasını bildiriyor. Eğer jandarma yetmezse başka yerlerden getirtilerek ne olursa olsun bunun yapılmasını yazıyor. Bizse bu zamanda büyük umutlar besliyorduk. Şimdi ne yapacağız?

... Bu iş için jandarmalar gelir, bir çok kişileri alarak Nallıhan'a götürürler. Geçen gün on iki kişi götürdüler. Sorgu yargıcı bunlara sordu, hapsedecek kadar bir kabahatleri yokmuş ki bir şey yapamadı. Lâkin yargıcın : «Sen tevkif kararı ver; korkma, ben tasdik edeceğim!» dediğini kulduğumuzla işittik. Sorgu yargıcı cesaret edemedi, savuştu. Hacı Efendinin Mustafa ile Sillim oğlu Mahmut kahvede otururken teğmenin emri üzerine bir jandarma gelerek bunları aldı, hapishaneye attılar. Tamam kırk sekiz saat içerde kaldılar. Evvelki gün onbaşı, yanında dört jandarma olduğu halde geldi. Karşılarına köyün kadınları, çocukları çıktı. Jandarmalar Hilmi Efendinin hayvanlarını merâya sokmak istediklerinden, bunu önlemek istiyorlardı. Bu sırada onbaşı ağza alınmayacak en kötü sözlerle kadınlara sövdü. Nizam Mustafa'nın ve Berber oğlu İbrahim'in kadınlarını tüfek dipçisiyle dövdü, Sofu oğlu Kerim'in yedi yaşlarındaki kızının üzerine hayvanını sürdü, çocuk hayvan altında kaldıysa da Allahın yardımıyla bir

sey olmadı. Onbaşı, Hilmi Efendinin davalarının meraya girmesi için padişah buyruğu olduğunu söylüyordu. Dün de üç jandarma ile gelen teğmen Halit Efendi köy hocasına karşı «Keratalar, pezevenkler, bak esize ne yapacağız!» diye hepimize sövdü.

Halimizi bir Allah, bir biz biliriz. Hilmi Efendi yüzünden çekmediğimiz kalmadı. Yine yirmi beş kişi hapishanededir. Bunların evleri kapanmış demektir. Nereye gitsek karşınıza onun hatırımı sayan, sözünden dışarı çıkamıyan memurlar geliyor. Halimizi bildirmek için Nallıhan ve Beypazarı telgrafhanelerinden -telgraf çektiyoruz. Fakat hemen telgraflarımız duyuluyor, memurlar hasımlarımıza haber veriyorlar, çünkü Hilmi Efendiden korkuyorlar. Bunun için tâ Mudurnu telgrafhanesine başvurmak zorunda kalıyoruz.

İşte halimiz böyle! Her gün jandarma gelip bizi sıkıştırıyor. Biz de ne olursa olsun ölmeğe, fakat Hilmi Efendinin hayvanlarını meraya sokmamağa karar verdik. Elbette bir gün halimizi anlamlar...

İslâhiye, 5 Şubat 1325 (1910)

İslâhiye'de arazi ve tablat şartları çok elverişlidir. Fakat halk gene yoksul, yardıma muhtaç bir haldedir. Bu varlık içinde yoksulluğu doğuran sebepler arasında tembellik, cahillik ve ihtiyaçların sınırlılığı kadar ve belki daha çok ağaların baskı ve nüfuzunun etkisi vardır. Bugün İslâhiye, jandarmalıktan yetişen Hacı Ağa'nın sömürgesi demektir. Çarşı, memurların oturdukları evler hep onundur. Bu ve öbür ağalar yüzlerce, binlerce dönüm araziye sahiptirler.

Hacı Ağanın hayat hikâyesi pek sadedir. Bu zat, yirmi yirmi iki yıl önce bir Ermeni'nin çobanıdır, arada sırada eşkiyalık da eder. Bir gün ağasının yardımıyla jandarma eri yazılır. İşte Hacı Ağa'nın serveti buradan başlar. Zaman geçer, Hacı Ağa onbaşı olur, vazife gereği İslâhiye'den ayrılır. Bir vakit gelir ki Adana vilâyetinin valisi Bahri paşa-

dır. Ağa o kapıya çatar, yine İslâhiye'ye gelir, çavuş ve ilçenin zâbita memuru olur. Her yıl valiyeye yağlar, hediyeler ve ufak tefek paralar sunar ve zamanla en sadık kullar sırasına geçer. Arasına şikâyetler edilir fakat amansız vali «Onun varlığı İslâhiye için gereklidir!» diye cevap verir. Artık kimin haddine düşmüştür ki Ağa'nın aleyhinde lâf söylesin! Hacı Ağa tabii boş durmaz, her tarafa el uzatır, kazancının bir miktarını efendilerine sunsa da, geri kalanı kendisine yeter.

Bu hal Meşrutiyet'in ilânına, bundan bir yıl öncesine kadar sürüyor. Ağa'nın yirmi yıllık hayatı incelenirse, servet kazanmak için gücünün yettiği her işten yararlanmış olduğu görülecektir. Ağa istediği araziye el koymuştur, beğendiği, gözüne kestirdiği hayvanları yolunu bulup eline geçirmiştir, ilçenin aşarını kapatmıştır.

İşte İslâhiye'de bugünkü Hacı Ağa bu adamdır. Öbür ağaların hali de buna benzer. Abdülhamit'in partili devri söndü, gitti. Fakat bugün memleketin her yerinde o devirden miras olarak kalan küçük Abdülhamit'ler vardır ki bütün kuvvetleriyle ilerlemeye, yeniliğe engeldirler. Ulusun mutluluğunu önlemek isterler.

Eskişehir, 29 Ekim 1325 (1909)

Daha önce yazdığım mektuplarda Anadolu'nun bir köyünde bile raslanan zenginlerin, ağaların halk ve hükümet memurları üzerindeki nüfuz ve etkilerini anlatmış, bu nüfuz kırılıp sınırlanmadıkça halkın geniş nefes alamayacağını söylemişim. İşte Eskişehir ilçesini inleyen Zeytinioğlu, bu sınıfın en ileri gidenlerinden girişidir. Eski devirde Kabasakal Mehmet Paşa gibi bir koruyucusu olan bu Zeytinioğlu'nun şimdi de memurlar yoluyla istediğini yaptırabildiği, hele bir kısım memurlarınsa hükümetin değil kendisinin tera vasıtası olduğu her yerde söyleniyor. Bir çok kere mülkiye memurlarından şikâyet ederek mülkiye müfettişlerinden birinin soruşturma için gönderilmesini başaran Eskişehirililer

hiçbir şey yapılmadığını, feryatlarının bir tepki yaratmadığını görerek umutsuzluğa düşmüşlerdir.

Osmaniye, 14 Şubat 1325 (1910)

... Halkın, köylünün. boynunu bükken, çalışıp çabalayıp rahat edeceği bir zamanda karşısına dikilen ağalar, eşraf buralarda da var. Bütün işlerden hep ağa kârlı köylü zararlı çıkar. Zavallı köylü, ağasının zulmünü, yalancılığını, kendisinin kazandığını elinden almak istediğini gördüğü halde ona karşı ses bile çıkaramaz. Adeta ona tapar. Çünkü ağa, onun gözünde, ya doğrudan doğruya, ya da hükümet ve memurlar vasıtasıyla her şeyi yapmağa gücü yeten bir adamdır. Kurnaz olan bazı ağalar köylü gözündeki itibarlarını arttırmak için mahsus memurlarla görüşürler. Meselâ ağanın kaymakamın yanında oturduğunu, yahut kaymakamın ona iltifat ettiğini görmek, köylü için büyük bir derstir. Baskı ve nüfuz sahipliği, Islâhiye ilçesinde pek flerit gitmiştir. Orada bazı köylülere «Sen kimin ümmetinsensin?» «Hasan Ağa'nın, yahut Hüseyin Ağa-diye sorulsa, hiç tereddüt etmeden : min ümmetindenim!» cevabı alınır. Cahillik, bir dayanak bulamamak, köylüyü bu kuvvete esir ediyor.

Sis, 22 Şubat 1325 (1910)

... Halkın, köylünün biricik meziyetleri olarak itaatlerinden, bir hükümet adamının küçük bir işaretine hiç itiraz etmeden taptıklarından söz ediliyor. Fakat bu itaat alçalma derecesindedir. Köylü, memurun kanunsuz emirlerini de kabul edip yerine getirir. Onun gözünde, memura, hükümete itiraz büyük günahdır. Çünkü bu, köylü anadan doğma bir cahildir, kanundan filân haberi yoktur. Sanır ki her zaman esir ve alçak yaşamağa mahkûmdur. Ona tabii haklarını kim anlatacak? Ona gerçeği, baskıları altında yaşadığı köylünün hocası mı, ağası mı, yoksa jandarma mı söyleyecek? Onlar, bütün ezen ve kemiren bu kuvvetler, köylünün her zaman bilgisiz ve dünyadan habersiz kalmasını ister ve buna çalışırlar. Çünkü köylünün gözleri açılınca kendilerinin servet kaynakları sönmüş demektir.

(Anadolu'da Tanım, 1910)

AHMET ŞERİF

Eski Çağ Tarihi

(Tarih-i Kadîm)

TEVFİK FİKRET

İnsanın eskimiş serüveninden,
Bize masallar söyleyen,
Bize yok olmuş ataların,
Boşluğunda geçmişin bir siyah ve uzun
Gece süren hayatından
Ninniler yaratıp uyutan;
Bize endoğru, en güzel örnek,
Diye evvel zamanı göstererek
Gelecek günlerin geçen gecedem
Ayrısı gayrısı yok sanısı veren;
Ve ahında altı bin yıllık
Buruşukluklarla kuşkular karışık;
Başı geçmiş zamana, de ki, rüyaya
Ayakları gelecek denen, korkul düşe
Sürünen iskelet heykel... Onu kimi zaman,
Durdurup gözlerimin önünde, iğrenmeden
Sorarım eski anılarından;
O biraz feylesof, biraz sırtlan
Ve kaba yapısıyla tüm hortlak,
Unutuş gecesini mezarın yokliyerek
Boğuk, pash bir anlatıyla,
Bana başlar birer anlatmaya
Çağların gelip geçen olaylarını;
Hep yığın, acı yığıntıları!..

Ne zaman geçse bir şan alayı,
 Daima yol boyu kan saçan,
 Bir bulut gölgesi örter yolu.
 Başta, en başta kanlı bir bayrak,
 Kanlı bir taç gelir ardından,
 Kanlı yıkım araçları sonra :
 Mızrak, yay, kılıç, topuz, balta,
 Mancınık, top, sapan, tüfek... arada,
 Kanlı buyrukçular ve savaş askerleri...
 Her zaman bir yenen, on yenik;
 Çiğneyen haklı, çiğnenen utançlı;
 Ezince alkış, büyünçe secde; dilenç
 Gücsüzlük ve alçalmada ikiz kardeş hep;
 Doğruluk dilde yok, dudaklarda;
 İyilik ayaklarda, kötülük kucaklarda.
 Tek gerçek : zencirli gerçek,
 Tek güzel söz : kılıçların sözü.
 Hak güçlünün, söz kötününüdür,
 En açık bilgelik : ezmiyen ezilir;
 Din şehit ister; gökyüzü kurban,
 Herzaman her yanda kan, kan, kan!...

Söyler, inler, sayıklar; sözün özeti,
 İnsanın anlatır, ne yolla, nasıl
 Bu bozuk düzen ömrü sürdüğünü;
 Görürüm kanların köpürdüğünü
 O iskeletin dişlek ağzında,
 Sesinin titreyen karanlığında,
 Öyle korkunç bir inilti yankılanır,
 İşitir öyle titrerim ki, bastığım yer,
 Sanırım kargımarlara titriyor.
 İndir, ey kavgalar kargaşası, indir
 Perdeler ürkütüç acılar sahnesine,
 Sönsün artık bu ateşli kavga;
 Hele sen, ey gelenekçi ölü,
 Yetişir çizdiğin kapkara çizgi,
 Biz sabah isteriz, sabah; o uzun,
 Geceler uykucusuna gündüz olsun.
 Kimsin, ey gölge, sen ki yıkım sarhoşu
 Karanlıklara doğru gidiyorsun koşa koşa?
 Kanlı bir şeyle oynamış gibisin;
 Belli yıkımcısı olduğun soydaşlarımızın;
 Kahramanlık... Temeli kan, ve yabanlık!
 Kentler çiğne, ordular yok et:
 Kes, kopar, kır, sürükle, ez, yak, yık:
 Ne «Aman!» bil, ne «Âh!» işit ne «Yazık!»;
 Geçtiğin yer ölüm,acı dolsun;
 Ne ekinden eser, ne ot, ne yosun;
 Sönelin evler, sürünsün aileler:
 Kalmasın hırpalanmadık bir yer;
 Her ocak benzesin mezar taşına;
 Damlar insin yetimlerin başına...
 Bu ne bulunç yıkan alçaklık, ne utanç;
 Yere geç erkinle görkemle ey başbuğ!
 Her zafer bir yıkıntı, bir ölü damı;
 Ey dünyalar alan, utan şu mezarlıktan!
 Devril, ey bağımsızlığın eskimiş tahtı,
 Ezincin altında inliyor kuşaklar;
 Parçalan ey ışığı sönesice taç!
 İsterleri şu yığınlarla yoksulun,

TEVFİK FİKRET

(23. 12. 1867 — 18. 8. 1915)

Türk edebiyatında ilk kez toplumsal sorun-
 ları batılı bir hümanist gibi savunan, insan
 gerçeğine geniş bir yürekle eğilen büyük ozan
 Fikre, son elli yıllık toplumsal hayatımızda, ge-
 rici akımlara karşı daima ilerici kanadın sem-
 bolü olmuştur.

Sanatta gerçekli tutumu yüzünden çağdaş-
 larınca yerilen, toplumsal olaylara bakış açısı
 nedeniyle de kınanan Tefik Fikret, şüphesiz
 devrimci ve halkçı yanıyla namuslu bir sanatçı,
 günlük yaşantısında başeğmiyen, taviz vermi-
 yen yanıyla büyük bir insan ve yetiştirdikleriyle
 de değerli bir eğitimciydi.

Ölümünün elliinci yıldönümünde büyük sa-
 natçı, büyük insan ve büyük eğitimciyi SOS-
 YAL ADALET saygıyla anar.

Hep senin, işte hep senin eserini;
 Göz yaşından yapılmış incilerin
 Görse artık nasıl yosunlanmış.
 Size geçmiş ne duyguyla aldığımız?
 Bilsem, ey kargalar ki kan içici,
 Her karanlık sizinle dopdolu,
 Düşünceye artık yeter bu baskınız
 Yaşanır pek güzel zorsuz - zorbasız.

(Ölümsüz büyük ozan Tefik Fikrete
 saygıyla ve çağımızın Türkçesi adına yaptığım
 düzeltmeler için özür dileyerek.

Ceyhan Atuf KANSU)

AMERİKA NEREYE GİDİYOR

TÜRKKAYA ATAÖV

Amerika Birleşik Devletleri'nde Arizona Senatörü Barry M. Goldwater Cumhuriyetçi Partiden Başkanlığa adaylığını koyacağını açıklamış ve ilk yoklamaları da kazanmıştır. Özgür ve barışçı bir geleceğin özlemine duyan dünya kamu oyu, Goldwater'ın adaylığı ve Başkanlığı kazanma olasılığının Amerika ve dünya için gerici bir gelişme olduğunda aşağı yukarı hemfikirlerdir. Goldwater'ın ilk yoklamayı kazanması «gericiliğin zaferi» ve «seçmenlerin bilgisizliği» olarak tanımlanıyor.

GOLDWATER KİM?

1909'da Phoenix, Arizona'da doğan Goldwater Staunton Askerî Akademisinde okumuş ve Arizona Üniversitesine devam etmiştir. 1920'da silesine ait bir şirkette çalışmaya başlamış ve 1937-1953 yıllarında bu şirketin Yönetim Kurulu Başkanı olmuştur. 1952'de 6,725 oyla senatörlüğe seçilmiş ve 1960'da yayınladığı *Bir Muhafazakarın Vicdanı* adlı kitabıyla tanınmıştır. Kitapta ileri sürülen iki iddia, merkezî Federal Hükümetin federe devletlere müdahalesinin önlenmesi ve Soğuk Harpte Doğu Blokuna karşı daha sert bir politika güdülmesi gerektiğidir. Cumhuriyetçi Partinin 1960 toplantısında Başkan yardımcılığı için adaylığı ileri sürülmüş, hattâ Başkan adaylığı için de biraz destek görmüştü. Demokratik dünyanın gelecek için faydasına inanmadığı Goldwater'ın Amerikan siyasal hayatında bu derece itibar görmesi, bazı baskı gruplarının onu ve temsil ettiği fikirleri tutmasından ötürüdür. Goldwater fikirlerini saklamamakta, bunları açıkça ileri sürmektedir. Seçmen de, herhalde, bu fikirleri beğendiğinden ötürü onu desteklemiş ve bugünkü durumuna gelişinde yardımcı olmuştur.

Goldwater'ın temsil ettiği fikirler nelerdir? Amerikan Kongresinin 1964 Başkanlık seçimleriyle ilgili olarak yayınladığı bir broşüre göre, Goldwater'ın insan hakları, eğitim, toplumsal güvenlik, işçi sorunları, tarım, iş-verenler ve dış politika konularındaki tutumu belirli olmuştur. İnsan hakları konusunda Federal Hükümetin elli federe devlete müdahale hakkı olmadığını ileri sürerek özellikle Güney'deki federe devletlere hâkim gerici akımlara yaşama ve gelişme ortamı tanımaktadır. 1954'de Yüksek Mahkemenin okullarda ırk ayrımının kaldırılmasıyla ilgili kararının Anayasaya aykırılığını savunarak ırk ayrımının devamını ve zencilerin ezilmesini desteklemiştir. 1963'de de az gelirliilerin yararına olan kamu konut tasarılarıyla «işlemez, Anayasa ve mülk hakkına aykırı» gerekçesiyle mücadele etmiştir. Yeni toplumsal güvenlik kanunları

çıkartılmasına karşı koymuş ve bazı mevcut kanunların da kaldırılmasını istemiştir. 1960 ve 1962'de Kennedy'nin az gelirliilerin sağlığıyla ilgili bazı tasarılarına karşı oy kullanmıştır. Federal Hükümetin federe devletlerde eğitime yardımda bulunmalarının karşısında da yer alarak eğitimin halka yayılmasını köstekleyecek şekilde hareket etmiştir. Hükümetin tarım sektörüne yardımına da cephe almış ve işçi sorunlarında sendikaların toplu pazarlık haklarını ve sendikalaşmayı kısıtlayan tasarılar ileri sürmüştür. Kamu ve özel teğebbüs rekabetinde kesin olarak ikincisinin safında yer almıştı hattâ Tennessee Vâdisi örgütünün özel teğebbüse devrini teklif edecek kadar ileri gitmiştir. Dış politikada müzakereyi anlaşmazlıkların çözüm yolu olarak kabul etmemek, tasvip etmediği rejimleri silchla değiştirmeyi deneyerek nükleer savaş tehlikesini arttırmak, Sovyetler Birliği ile münasebetleri bozmak ve Komünist Çin Birleşmiş Milletlere girdiği takdirde Amerika'nın bu örgütten çıkması savunmak gibi teklifleriyle uluslararası münasebetler anlayışını gerici, savaşçı ve özellikle küçük ve orta devletlerin hayatına değer vermeyen bir nitelikte olduğunu göstermektedir.

GERİCİLİK ORTAMI

Goldwater, şüphesiz, bugünkü durumunu Amerika'daki gerici çevreler ve seçmenin desteğine borçludur. Bu desteğin kaynağı, herhalde, Goldwater'ın yakışıklılığı değil, düşünce, davranış ve vaadlerinin beğenilmesi ve benimsenmesidir. Burada, aşırı sağ bir akımın temsilcisi olan Goldwater'ın Amerika'da bu derece güçlenmesinin nedenleri üstünde düşünmek gerektir. Bildiği gibi, önceleri aşırı sağ akımlar Avrupa'da güç kazanmış ve bir kaç ülkenin halkını felâkete sürüklemişti. Bugün ise, bu yuvalanma ve gelişmeyi Amerika'da görüyoruz. Bunu bir tesadüfe ya da demokrasinin gereklerine bağlamak toplumun eğilim çizgisini hiçe sayan basit bir davranış olur. Goldwater tek başına bir insan değil, belirli çevrelerin sözcülüğünü yapan ve gericiliğin beslediği bir önderdir. Gerçek şudur ki yirminci yüzyılın Amerikalısı yün geçtikçe tutucu ve konformist olmaktadır. Amerika'ya göçmen on azından eski temпода devam ettiyse de yeni gelenler bu tutuculuk içinde eridiler. 1960'ların Amerikalısı 1860'larınkinden çok daha «tek tip» görüşlüdür. Ekonomik büyüme sistemi ortaya yeknesak müesseseler ve insanlar çıkardı. Teknik ve ekonomik ilerlemeye rağmen en büyük depresyon bu devreye rastladı. Fiziki çevreye en hâkim olunduğu sırada hayat zorlaşmaya başladı. Amerikalı, artık, optimist olamıyordu. Herşeyi başa-

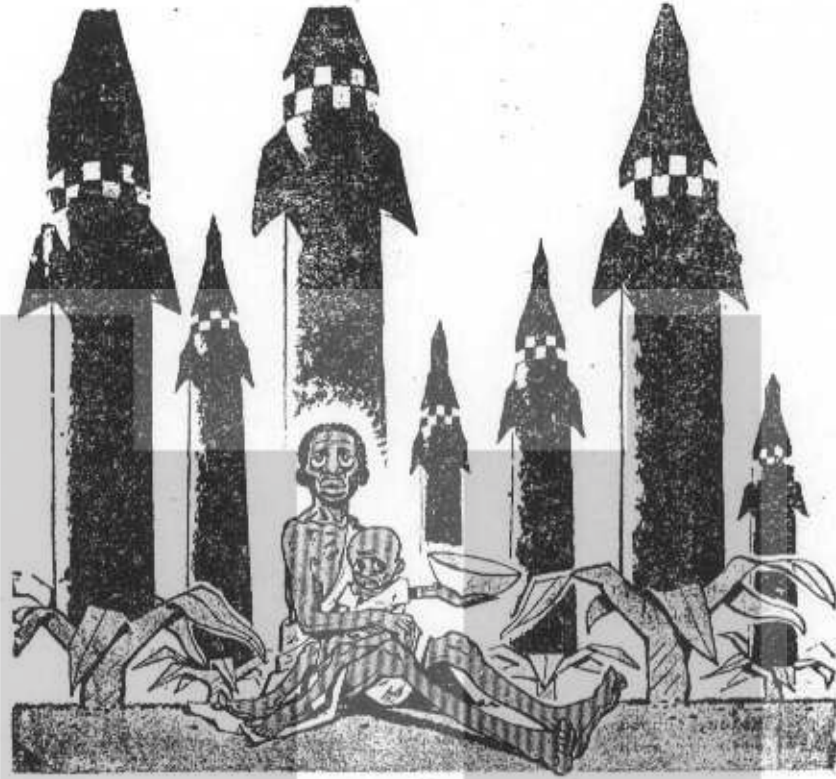
rabildiğinden, herşeyin en iyisini bildiğinden ve tarihsel geleneğine uyan herşeyi uygulayabildiğinden güphe ediyordu. Amerikalılar, artık, ileri sürdükleri kavramların yüksek değerlerinden eskisi kadar güvenli değildiler. Bütün kitaplarda tenkit ediliyorlardı. Geleceğe güvenle bakamadıkça gittikçe geçmişe dönmekteydiler. Henry Steele Commager *Amerikan Kafası* adlı kitabı ve «Amerikalı Kimdir?» başlıklı önemli yazısında bu gerileyişi yererek örnek Amerikan tıplını çizmeye çalıştı. Parrigton da *Amerikan Düşüncesinde Ana Akımlar* adlı üç ciltlik çalışmasında Amerikalılığın yüksek taraflarını bulamaya uğraştı. Bazı genç yazarlar Roger Williams'ın laiklik ve ilericiliği, John Wise'in köyçü demokrasisi ve tabii haklar anlayışı, Benjamin Franklin'in serbest düşünce taraftarlığı, Samuel Adams'ın muhalefet ruhu ve anayasa hakları savunuculuğu, Tom Paine'nin insan hakları ve adalet duygusu, William J. Grayson'un endüstri bölgelerinde işçi sömürülmesine karşı koyuşu, Abraham Lincoln'un eşitlikçi davranışları, Horace Greeley'in halkçı radikalizmi, Henry D. Thoreau'nun bağ kaldırıcı düşünceleri, Edward Bellamy'nin ütopyik fikirleri ve Lincoln Steffens'in eleştiriciliğinde bir şeyler arıyor, fakat bugüne uygulanacak değerler bulamıyorlardı. İleriden çok geriye bakmak, yeniyi yadırgayıp alışılmışı istemek tutuculuğu türlü şekillerde besledi. İş adamının gri elbisesi üniforma gibi bir şey olmuştu. Örf ve âdetle ilgili olarak yayınlanan binlerce kitap değişik olmanın korkusunu yaymaktaydı. Basın, televizyon, radyo, sinema, okul, iş hayatı ve daha bir çok müesseseler hayatı tek tipli yeknesak bir hale sokmaktaydı. Amerika'nın bir uçundan ötekine bütün mağazalar, lokantalar, sinemalar ve benzin istasyonları birbirinin eşiydi. Yeme-içmeden eğlenmeye kadar ilâncılık, hayatı ticarî bir alışkanlık haline sokmuştu.

Bu tutuculuk ve birbirine benzerlik içinde, tabii, en ciddi olanı düşünce alanında yeknesaklık ve özgür düşünceyi hor görmektir. Casuslukla ilgili kanunların aşırı bir şekilde uygulanmaları, bir «kızı korkusu» yaratılması, Amerika'ya sadakat testleri ve Amerikan aleyhtarî hareketler kurullarının kurulması bu tahammülsüzlüğün resmen olaylanması demek oluyordu. Tutuculuk ve gericilik sadakat ve yurtseverlik sanılmaktaydı. Eskiden tecrübeci ve ilerici olan Amerikan dehası bir standarda mahkûm edilirken, iş hayatının baskı grupları «Amerikanizm»e sahip çıkıyorlardı. Tutucu ve gerici çevreler doğruluk, zekâ, bilgi ve ahlâkî amaçtan da yoksun görünüyorlar. Anayasaya bağlılıktan dem vuranların Anayasayı okumadıkları anlaşılıyor. Hor görme en çok ırk ayrımında kendini göstermektedir. Zenciyi aşağı görme alışkanlığı güneyden kuzeye yayılmıştır. Almanya'nın tarihinde olumsuz sayfalar bırakan Yahudi düşmanlığı da ara, sıra ortaya çıkmaktadır. Ve bunların hepsinin kökünde sınıf farkları sürüp gidiyor. Amerikalı dış politikada da mutlaka yenilgiye mahkûm anlayış müessesesi ve temsilcilerle işbirliğinde fayda var sanarak tarihin akışına

ayak uyduramamaktadır. Amerika Güney-doğu Asya halklarının çalkantısı, Latin Amerika'nın kıpırdanışı ve siyah Afrika'nın oluşumu karşısında prensler, seyhler ve derebeyler nüfuzuna bel bağlamak gibi bir çıkmaza sürükleniyor. Her ulusun kendi içinde daha demokratik düzenlere doğru yönelmesi silâhla müdahale, hâkim sınıflarla çıkar birliği kurmak ve tehdit yollarına başvurmayla engellenemez. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U Thant'ın dediği gibi, Amerika iki-yüzyıl önce kendi yaptığı mücadeleyi başkalarına tanıtmamaktadır.

SUÇ KİMİN?

İşte Goldwater böyle bir ortamın çıkardığı bir önderdir. Goldwater Başkan seçilebilir mi? İlk yoklamalardan önce *London Times gazetesi* Goldwater'ın Amerika'yı aşırı sağa götürme tehlikesine değinmiş, fakat yoklamaları kazanma şansının olmadığını söylemişti. Bu kehanet sonra doğru çıkmadı. Goldwater Başkan seçilmese bile insanların özgürlüğü, refahı ve barış açılarından endişeler ortadan kaybolmayacaktır. Goldwater'ı adaylığa yükselten güç yok olmayacak, ona karşı gelerek Başkan seçilenin bile yakasını bırakmayacaktır. Önemli olan nokta geriye sürüklenmiş ve bilgisizliğe boğulmuş seçmeni ileriye götürmek ve gericiliğin baskısını kaldırmaktır. Goldwater'a bugün karşı olduklarını söyleyen diğer politikacıların yıllardır davranışlarıdır ki bu gericiliği beslemiş ve iki cihan savaşı içinde Avrupa'da insanlığın başına belâ olan fikirlerin bu defa da Amerika'da canlanmasına ön-ayak olmuştur. Şimdi de onların kendi elleriyle yarattıkları bu canavarı dizginlemeğe çalışmanın yanıbaşında bu canavarı yetiştiren ortamı büsbütün ortadan kaldırmaları gerekmez mi? Yanlış, bunu isterler mi acaba? Amerikan devlet idaresi ile ilgili olarak en yetkili incelemelerden birini yapmış olan James Bryce'in *Amerikan Siyasal Rejimi* başlıklı iki ciltlik kitabının yayınlanmasından bugüne değişmeyen şeyler çoktur. Bryce o kitabın «Amerika'da büyük adamlar niçin Başkan seçilmezler?» bölümünde şöyle demişti: «Başkan adayının yenilik getiren, derin düşünen, köklü kültürlü ve geniş bilgili oluşuna ne değer verilir, ne de böylesi gereklidir... Büyük adamlar başkan seçilmezler, çünkü, bir defa, siyasî hayatta büyük adamlara rastlanmaz.» Washington, Jefferson, Lincoln ve F.D. Roosevelt dışında hemen, hemen hiç bir Başkan bir varlık göstermemiştir. Zaten Başkanları seçtiren kuvvetler onların pek bir şey yapmalarını da istememişlerdir. Bryce'a göre, Başkanların başarıları devletin hangi kanunları çıkarmasına ön-ayak olmaları ile değil, bu kanunların çıkmasını engellemeleri ile ölçülür. Devlet adına bir çok şeyler vaad eden adayın Başkanlık şansı pek olmamıştır. Eski Başkan adaylarından biri şöyle demiş : «Ben iyi bir Başkan, fakat kötü bir Başkan adayı olurum.» Goldwater da iyi bir Başkan adayı olabilir ama, besbelli ki, seçilirse, berbat bir Başkan olacaktır.

TEREYAĞI VE FÜZELER

Geçenlerde Amerika Birleşik Devletleri senatosuna verilen bir raporda, silâh endüstrisindeki aşırı kârlar ve bunların yaratacağı siyasi tehlikeler resmen açıklanmış bulunmaktadır.

A caba Amerikan Hükümeti, devâsa bir canavar haline gelen silâh endüstrisine istediği zaman hâkim olabilecek midir? Geçenlerde Senato'ya verilen bir raporla, bu can sıkıcı mesele ortaya konmuş ve bu vesile ile General Eisenhower'den senatör Fulbright'a kadar, çeşitli alanlardaki düşünceleri çok farklı kimseler askerî masraflarda kısıntı yapılımasını istemişlerdir.

Buna rağmen bu rapor Amerika'da hiçbir tepki yapmadan rafa kaldırılmıştır. Tabiiyle bu endişe verici bir durumdur. Fakat endişeleri arttıran bir diğer husus da millî savunma alanında çalışan büyük şirketlerin sağladıkları korkunç derecede

deki kârlardır. Örneğin raporda Douglas Aircraft şirketinin, kendisine otuz bin liraya mal olan bir isten tam on milyon lira kâr sağladığı tesbit edilmiştir. Şüphesiz bu, ekstrem bir durumdur ama bu konudaki tek örnek de değildir.

Soğuk harbin yarattığı yeniden silâhlanma yarışının başlamasından beri ilk defa olarak Devletin ihaleleri ve bunlara yapılan ödemeler ciddi bir incelemeye tâbi tutulmuş bulunmaktadır.

Bu soruşturmayı yürüten senatörlerin belli ve sınırlı bir amaçları vardı : Uç tip füze için yapılan ihaleleri incelemek. Ama vardıkları sonuçlar insana, bütün uygulamaların

bu raporda tesbit edilen uygulamaların aynı olduğunu, ister istemez düşündürmektedir.

Havadan havaya atılan Nike füzelerinin imâlini Western Electric şirketi üzerine almıştır. İhale tutarı dört milyar lira; şirketin kârı ise bir milyar yüz yirmi milyon liradır. Şirketler bu gibi ihalelerde kâr miktarlarını tek tarafî olarak Devlete kabul ettirmekte; üstelik daha küçük şirketlere devrettikleri işler üzerinden de ayrıca komisyon almaktadırlar.

Nike füzelerinin imâlinde Western Electric için ancak dörtte birini yani yalnız elektronik ile ilgili kısmını bizzat yapmış; fakat bütün diğer iş-

lerden, örneğin bu füzeleri taşıyacak römorklardan da kâr almıştır. Bu römork işini Western Electric, Douglas Aircraft'a vermiş, bu şirket de bir başka firmaya devretmiştir. Bu suretle kârlar da artmıştır.

Bu usul, hükümetin silâh siparişlerine gerçek anlamında sahip çıkmadığı ölçüde kolay olmuştur. Senatoya verilen rapora göre; «Devlet, modern silâhların kompleksliği arttıkça bunların yapımını şirketlere terketmektedir. Senatörler, şiddetli bir şekilde olmamakla beraber, hükümeti, sorumluluktan «feragat etmiş olmakla» suçlamaktadırlar.

Şüphesiz, Savunma Dairesinin bir kısım subayları, kurbanı devlet olan bu hırsızlığa karşı çıkmışlar; araçları ortadan kaldırarak bazı parçaları doğrudan imâlcisinden almak için yıllarca mücadele etmişlerdir. Fakat başkalarının yaptığı işlerden yüz milyonlarca lira kazanmaya alışmış olan Western Electric gibi birçok şirketler bunlara vahşiyane bir şekilde karşı koymuşlar ve neticede muzaffer çıkmışlardır.

Bir kaç ay önce Savunma Dairesi, Nike römorklarını bizzat kendisi ismarlamayı başarabilmiş ve bunların fiyatları bir mucize olmuş gibi yarı yarıya düşmüştü.

Fakat Western Electric, Devletin parasını en iyi şekilde kullanmak isteyen namuslu subaylardan daha kuvvetli olduğu için bu römorkların imâlcisi olan New York'taki Henney Şirketi, bir müddet sonra, Devletle yapmış olduğu sözleşmenin iptal edildiği haberini almıştır : Füzelerde yapılan bir değişiklik dolayısıyla, bunların taşınması için yeni bir tip römorka ihtiyaç vardı. Bütün itirazlarına rağmen Henney Şirketi sözleşmeyi yenilemedi ve fabrika kapandı.

Senato soruşturması bir de, Devletin, Western Electric'in muvafakatsiz olmaksızın doğrudan alım yapmayacağına dair imzalanmış bir anlaşma bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Aynı şekilde, on yıldanberi aynı subayın, Nike füzelerinin siparişlerini Western Electric'e verdirttiği öğrenilmiştir. Bu siparişlerin toplamı yirmi milyar liradan, yani Türkiye bütçesinin bir buçuk mislinden fazladır.

Senatörler Başkan Johnson'dan bütün silâh ihaleleri hakkında soruşturma açılması için emir vermesini istemişler ve artık alışılmış «iş» metodlarının kamu yararına, satın alma usulünün de hükümet yararına olmadığını anlaşıldığını söylemişlerdir.

Sırf malî yönünün ötesinde, rapor silâh endüstrisini kontrol eden tröstlerin devâsa ve tuzaklarla dolu güçlerini de ortaya koymuştur. Amerika'da hükümet şimdi acemi bir büyüdü durumundadır ve kendi harekete getirdiği kuvvetlere kendisi hâkim olamamaktadır.

Üç yıl önce, Başkanlıktan ayrılabacağı sırada Eisenhower bu müsterek ve askerî menfaata dikkati çekmişti. Bugün amerikalıların en ağır başlıları kendi kendilerine; hükümetin silâh yapımını azaltmayı, kontrol altına alabilip alamayacağını sormaktadırlar.

Şirketler ve bazı endüstri kollarında çalışan işçiler buna açıkça düşmandırlar. Yedi devletde işçilerin en azından yüzde yirmisi hâlen askerî ihtiyaçlar için çalışmaktadır. San Diego (California) da bu oran yüzde seksene, Wichita (Kansas) da yüzde yetmiş bire çıkmaktadır. Bu işçiler Kongre'de, bu fabrikaların kapatılmasına olduğu gibi imalatın düşürülmesine karşı koymaları için temsilcilerini harekete getirebilirler. Şirketler ise, sivil ihtiyaçlar için, hattâ ihtiyaç duyulursa bile, artık kendilerini değiştirmeye muktedir değillerdir.

Birkaç ay önce, bazı harp gemisi tezgâhlarının kapatılmasıyla meydana gelen olaylar, bu hususta ileride yapılacak savaşların bir ön örneğini vermiştir. Üstelik, ilgili şirketlerin herbiri emekli subaylardan küçük birer «tabur» kurmuşlardır. Bu emekli subaylar, faal olan arkadaşları ile sıkı bir münasebet halindedirler.

Üstelik bu faal olanlar biliyorlar ki, bir gün kendileri de aynı şekilde sivil şirketlerde çalışacaklardır. Temsilciler Meclisinde son yapılan bir soruşturmadan anlaşıldığına göre Millî Savunma'ya mal temin eden belli başlı yüz şirket ikiyüz altmışbir general ve amirali istihdam etmektedir. Faaliyetinin yüzde altmış begi askerî olan General Dynamics gir-

keti rütbeleri binbaşından daha yüksek olan yüzseksen altı eski subay kullanmaktadır.

Bu asker - sanayici kolaisyonu şiddetli siyasi bir olay haline gelmiştir. Başkan Eisenhower bile beşyüz milyar liralık (Türkiye bütçesinden ve üçdefa, millî gelirinden on defa daha fazla) olan askerî bütçede, yüz milyar biralık (Türkiye bütçesinden yedi defa, millî gelirinden iki defa daha fazla) bir indirim yapılabileceğini kabul etmiştir. Bir kaç ay önce Millî Savunma Bakan yardımcısı Roswell Gilpatric, askerî harcamaların 1970 yılına kadar dörtte bir azaltılabileceğini söylemiştir.

Senatör Fulbright ise, bir defa daha meseleyi en açık şekilde ortaya koyarak amerikalılardan, dış politikada «eski masalları» terketmelerini istemiştir. Askerî bütçeye parmanın basarak, silâhlanmaya sarfedilen paralar ile eğitime ve sosyal alanlara ayrılan meblâğlar arasında mevcut nisbetsizliğin giderilmesi gerektiğini bildirmiş ve arkasından da ilâve etmiştir : Amerikan milleti ve Kongre, kamu harcamalarındaki öncelik bakımından en önemli siyasi kararların alınmasını askerî seflere bırakmış; haklarından gerçek olarak «feragat» etmişlerdir.

Askerî bütçede şimdilik devdede kulak kabılından bazı indirimler yapılmaktadır. Başkan Johnson'un seçimi yılı içinde cesur bir karar alması şüphesiz çok zordur, fakat böyle görünüyor ki, eğer uluslararası durum uygun olursa Başkan bu meseleye gelecek yıl el atacaktır. Böylece meseleğin en çetin ve en azından zenci meselesi kadar önemli savaşına girecektir. Güçleri soğuk harbin başlamasındanberi ölçülemeyecek kadar artan malî ve askerî menfaatlara dokunması elbette kolay olmayacaktır.

Ülkemizin tek toplumcu ve ilerici dergisi

SOSYAL ADALET'E

abone olunuz

abone bulunuz.

Sovyetler Birliği — Doğu Almanya anlaşması

ALİ İHSAN BARLAS

12 Haziran 1964 tarihinde Moskova'da Kremlin'in büyük salonlarında Avrupa'nın kaderiyle ilgili önemli bir olay cereyan etmiş, Sovyetler Birliği ile Doğu Almanya arasında bir Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması imzalanmıştır. Doğu Almanya Devlet Başkanı Walter Ulbricht, bu maksatla Sovyetler Birliği'ni resmen ziyaret ediyordu. Bu ziyaret vesilesiyle, Sovyet Başbakanı Bay Hruşçov, bir toplantı tertip etmiş ve söz alarak imzalanan anlaşmanın «karşılıklı saygı ve tam bir eşitlik esasına dayandığını» belirttiikten sonra Alman meselesine temas ederek demişti ki : «Almanya meselesi yakın bir zamanda çözülmezse büyük felâketler doğabilir. Bu felâketten kaçınmak istiyorsak, şimdiki buhranı derhal ortadan kaldırmamız lazımdır.» Hruşçov, intikam hissi ile hareket eden Batı Almanya'nın nükleer silâhlara sahip olmaktan başka bir şey düşünmediğini ileri sürerek sözlerine şöyle devam etmiştir : «Batı Alman ordusunun nükleer silâhlar bakımından üstünlük kazanması milletlerarası gerginliği arttırmaktan ve yeni bir savaş tehlikesi yaratmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Sovyetler Birliği Batı Alman Hükümeti'ne karşı değildir. Fakat Bonn Hükümetinin teklifli intikamcı politikasına da kayıtsız kalmamız beklenebilir. Bütün bunlara rağmen, barışın kuvvetlenmesi için Batı Alman Hükümeti ile barışçı alanlarda işbirliği yapmak ve dostâne münasebetler kurmak istiyoruz.»

Bir Sovyet Başbakanının, Batı Almanya'dan bu şekilde bahsetmesi ilk defa vaki olan bir olaydır. Söz alan Walter Ulbricht, imzalanan anlaşmanın ana hatlarını açıklamış, Doğu Almanya silâh bir saldırıya uğradığı takdirde Sovyetler Birliği'nden yardım göreceğini belirtmiştir. Anlaşmanın süresi 20 yıldır ve 1984'de otomatik olarak yenilenecektir. İki ülke iktisadi alanlarda ve komünist ülkelerin ortak pazarı (COMECON) çerçevesinde işbirliği yapacaklardır. Anlaşma Doğu ve Batı Almanya'yı milletlerarası statüleri bakımından eşit kabul etmektedir. Doğu ve Batı Almanya eşitlik esası üzerine birleştilerinde takdirde bu dostluk anlaşması tekrar gözden geçirilecektir. Ulbricht, İkinci Dünya Harbi galipleriyle her iki Almanya arasında bir barış anlaşması imzalanmasının barışın teminat altına alınmasının esas şartı olduğunu söyleyerek sözlerini bitirmiştir.

Bay Hruşçov, nutkunda, salonda bulunan altı bin davetlinin kahkahalarıyla karşılanan şu sözleri de söylemiştir : «Amerikalılar, her Rus'u üç defa öldürebilecek sayıda atom silâhına sahip olduklarını söylüyorlar. Bu hususta bir tek şey söylenebilir; Amerikalıların akıllarından zoru yoktur. Zira bizim de onları, hiç olmazsa bir defa öldürebilecek sayıda atom silâhına sahip olduğumuzu kabul ediyorlar... Ciddi konuşmak gerekirse, bir savaş halinde, bizim de ihtiyacımız olan

budur : tek bir defa için öldürmek... Bizde eski bir atasözü vardır : 'başını kaybeden adam saçı için gözyaşı dökmez'... Fakat, Amerika'nın onları bir defa öldürebilecek kudrette olduğumuzu kabul etmesi bizim için kâfidir. Hücum ettikleri takdirde, bu kudret bize yeter... Savaşa ilk biz başlamayacağız. Kimseyi öldürmek istemiyoruz. İstedikimiz, herkesle barış içinde yaşamaktır.»

Sovyetler Birliği ve Doğu Almanya hükümetleri, imzaladıkları anlaşmanın yanı sıra bir de ortak bildiri yayınlamışlardır ki dikkate değer. Bu bildiri de iki hükümetin «Sovyetler Birliği, Doğu Almanya ve COMECON'un bütün üyeleri arasında işbirliğinin artması ve gerek Bonn'daki «intikamcılar»a, gerekse Pekin'deki «küçük burjuva milliyetçileri» ne karşı konuların konularında tam bir görüş birliğine varıldığı» bildirilmektedir. Almanya meselesine temas eden kısmında bildiri, dün imzalanan anlaşmanın temel maddelerini tekrarlamakta, 1945 Potsdam anlaşmalarının Batı Almanya'nın askerî ve iktisadi yönden denetlenmesi için üç Batılı Müttefike yüklediği sorumlulukları sıralanmaktadır. Bildiride, Batı Berlin'e anlaşma ile tanınan «muhtar nitelik» bir daha tekrarlanarak, «Batı Berlin'in hiç bir vakit Batı Almanya'ya ait olmadığı ve olamayacağı» ileri sürülmektedir. Nihayet, bildiri de Almanya meselesinin çözümü için «gerek dünyada, gerekse Alman topraklarındaki gerçek vakalara saygı gösterilmesi» belirtildikten sonra, bu vakalar şöyle sıralanmaktadır :

- 1 — Mevcut egemen Alman devletlerinin tanınması,
- 2 — Bu iki devletin şimdiki sınırlarının hukuken tesbiti,
- 3 — İki Alman devleti ile olan münasebetlerle iki Almanya arasındaki münasebetlerin normalleştirilmesi. Federal Almanya gibi Doğu Almanya da Birleşmiş Milletler'e alınmalıdır.

Anlaşma Batı dünyası için bir sürpriz olmamıştır. Batılı devletler keyfiyetten haberdar edilmişlerdir. Filhakika, Bay Hruşçov İngiliz Başbakanına özel bir mesaj göndererek anlaşmanın imzalanacağından kendisini haberdar etmişti. Bu konuda en enteresan nokta Federal Almanya Başbakanının tutumudur. Bay Erhard, Başkan Johnson'u resmen ziyaret için Amerika'da bulunuyordu. Federal Almanya Şansöyesi Andrews hava alanına gelişinde gazetecilerin anlaşma hakkındaki sorularıyla karşılaşmış ve şu cevabı vermiştir : «Herhangi bir yorumda bulunmadan önce anlaşma metnini görmem gerekir. Sadece gazete başlıklarına bakarak bir açıklamada bulunmam mümkün olmaz.» Bu cevap, «ne olursa olsun, hayır» diyen Adenauer politikasına göre Batı Almanya'da bir ilerleme belirtisidir. Sovyet Başbakanının Batı Almanya hakkındaki beyanları da iyiye doğru adımlardır. Sovyetler Birliği Avrupa siyasi sahnesinde büyük önemde bir adım atmıştır. Sonucun iyi olmasını dileyelim... r

NEHRU

(1889-1964)

K.R. Kripalani, Nehru'yu bir kitabında şöyle anlatıyor : «Halk yığınlarına aşık bir aristokrat ve yabancı kültürünü temsil eden bir milliyetçi.»

Nehru zengin bir Brahman ailesinin oğluydu. Ailesi ikiyüz yıl önce Moğol imparatoru Fraukhsia'nın davetiyle Keşmir'den Delhi'ye taşınmıştı. Tanınmış avukatlardan olan babası Motilal Nehru, oğlunu Harrow Trinity asilzade okuluna ve Cambridge üniversitesine yolladı. Hindistan'ın yüz milyonlarına nasip olmayan imkânlardan faydalanmıştı, fakat bağımsızlık uğruna bir çok şeyler feda etti. Bu uğurda onbir yıl hapis yattı. Hindistan'ı bağımsızlığına doğru götürülen mücadelelerde Gandhi'nin yerini alacağı daha Gandhi hayattayken belliydi. Subhas Rose'nin 1945'de, Mahatma Gandhi'nin 1948'de ve Sardar Patel'in 1950'de ölümünden sonra Hind ihtilalinin yaşayan tek kahramanı olarak kaldı. Son yüzyılın bütün akımlarıyla sırayla ilgilendi, fakat hiçbirinde karar kılmadı. Gençlik yıllarında klâsik liberaldi; Cambirdge'de Fabian Sosyalizmine yanaştı; sonra Gandhi'nin şiddet aleyhdarı metodlarını benimsedi; 1920'lerde Marxist teoriye özendiydi; savaş yıllarında hapisteyken, metafizik tarafını bir yana bırakarak, Hindu felsefesine (*Vedanta*) yakınlaştı. Bunların hiçbirini düşünmesine tam hâkim olmadı; fakat hepsi bir parça etkiledi. Bütün bunların karışımı olan Nehru kendini *Özgürlüğe Doğru* adlı kitabında şöyle anlatıyor : «Sık sık düşünmüşümdür, ben kimi temsil ediyorum diye... Doğu ile Batı'nın garip bir karışımı olmuşum... Her ikisi de benim için bir parçası... Batı'da bir yabancıyım... Ama öz yurtdumda da bazan kendimi bir sürgün gibi hissediyorum.» *Hindistan'ı Buluş* adlı kitabında bazı ilkelerle ilgili sürdürdüğü de entellektüel konularda kesin gerçek ve değerlerin var olduğuna inanmayan bir *eklektik*. Fakat, hemen hemen hepsi heyecanlı sözlerle dolu olan yazılarında, bazı ana inançlar göze çarpar : Bunların başlıcaları milliyetçilik, lâiklik ve sömürge aleyhdarlığıdır.

Nehru'nun milliyetçiliği bir kuşak önceki Hindlilerin milliyetçiliğinden ayrılır. Bilindiği gibi, Hindistan dahil, sömürge tecrübesinden geçmiş bütün ülkelerin sömürge olmadan önceki race, derebeyi ve kabile sefi gibi hâkim sınıf temsilcileri iktidarlarını paylaşmak istemediklerinden önce yabancı sömürücüye karşı koymakta, fakat sonra onun varlığını kabul ederek işbirliğine girişerek satın alınmaktadır. Onun için dış sömürçüye karşı milliyetçi akımlar geçmiş koruyan-

lardan değil, iktidarın hep dışında kalmış sınıflardan geldiğinden bu türlü milliyetçilikler modernizme ve demokrasiye yönelmektedirler. Böylece, ortaya çıkan yeni milliyetçi akımlar yalnız yabancından kurtulma çabasından ibaret kalmayarak emperyalizmi kovma hedefi içinde yeni baştan keşfedilen, ya da yaratılan yeni kişiliğin yeni kuvvetlerle ortaya çıkmasıyla sonuçlanmakta ve böylece yabancılara ilk karşı koyanlarla bağımsızlığı gerçekleştirenler arasında amaç, bünye ve önderlik açılarından farklılıklar doğmaktadır. Bu açılardan, Hindistan'da 1857'deki büyük ayaklanma ile Birinci Cihan Savaşından sonraki Kongre Partisi etrafında toplanan milliyetçi hareketler arasında farklar açıktır. Nehru 1857 hareketini şöyle anlatıyor : «Ana çizgileriyle derebeylerin ve onları izleyenlerin önderliğinde, yaygın bir yabancı düşmanlığı duygusundan da faydalanarak, yapılan bir başkaldırıydı. Bu yüzden, zayıf, köhne ve güçsüz bir şekilde hâlâ Delhi sarayında oturan Moğol hanedanının kalıntılarından medet umuyordu... Önderlerde milliyetçi bir duygu yoktu ve derebeyliğin tanıdığı ayrıcalıklı durumlarını koruma isteğiyle yabancı düşmanlığı duygusu milliyetçiliğin yerini tutacak gibi değildi... Bağımsızlık derebeyi düzeni gibi kaybolmuş bir dava uğruna savaşmakla elde edilemezdi.» Nehru bir kitabında orta sınıfı da çıkarlarına bağlı ve İngiliz emperyalizmiyle ittifak halinde yeni bir grup olarak tanımlamasına rağmen bağımsızlık hareketi Hindistan'da gene orta sınıf aydınından geldi. Bu harekete Hind halkının büyük çoğunluğunun aktif olarak katılacak kadar bilinçleşmiş olmaması, bağımsızlık kazanıldıktan sonra köklü dönüşümlerin başarılamamasıyla yakından ilgilidir. Kalkınma çabalarına halk bilinçli olarak katılacak olgunluğa erişmediği gibi orta sınıf aydını

da her zaman halkçılığına güvenilen insan olmadı. Nehru başka bir yerde şöyle diyor : «Bir uşak zihniyeti geliştirdik. Bize bazan ender bir fincan çay tutuşturuluyor. ma odasında elimize bir fincan çay tutuşturuluyor. İsteklerimizin azamisi zengin olmak ve tek, tek yukarı sınıflara girmek. İngilizlerin Hindistan'da silâh ve diplomasiden daha büyük olarak kazandıkları, bu psikolojik zaferdi.»

Nehru Kongre Partisi ileri geleni ve Dış İşleri ve Sömürge Münasebetleri Bakanı olarak onyedil yıl mücadele sonunda Hind ulusunu bağımsızlığına kavuşturdu. Fakat bağımsızlığını kazanan Hindistan tek bir ulustan çok, bir Hind ulusları topluluğudur. En önemlisi, dil bakımından bölünmüş bir ulustur. Anayasa'nın dil sorununa sık, sık atıf yapması buna verilen önemi gösteriyor. Anayasa'nın yalnız dil sorununa ayrılan 16'ncı bölümü, resmî dilin Devanagari alfabesini kullanan Hindî olduğunu söylüyorsa da Anayasa'nın kabulünden bugüne resmî amaçlar için İngilizce kullanılmaktadır. Anayasa'nın amacı Hindînin, İngilizcenin yerini almasıdır. Güneye hâkim olan Dravidion dillerinin yerlerini Hindî'ye bırakmaları ancak çetin bir mücadeleden sonra mümkündür. Herbiri bir milyondan fazla insan tarafından konuşulan bir düzine kadar dil vardır. Buna her biri 100.000, ya da daha fazla sayıda insanın konuştuğu 24 lehçe; her birini 100.000'den biraz az insanın konuştuğu 720 Hind dili ve 63 Hintçe olmayan dili eklemek gerekir. Dil konusunda siyasal açıdan en önemli boşluk, Hindî de dahil olmak üzere, Sanskritçeden gelen, ya da adamaklı etkilenen Kuzey dilleri ile Tamil, ya da bundan oldukça başka olan Dravidian grubuna dahil olan Telegu gibi Güney dilleri arasındaki farktır. Hindistan bağımsızlığını kazandıktan sonra hükümet hem halktan gelen baskıları gözönünde bulundurmamak, hem de bu türlü ayrıcı kuvvetleri fazla cesaretlendirmemek zorundaydı. Dinsel nedenlerden ötürü zaten bir defa Hindistan ve Pakistan diye ikiye bölünmüş olan bir ülke, dil ayrımı yüzünden yeni bölünmelere gitme tehlikesini göze alamazdı. Bağımsızlık kazanıldıktan sonra dil sorunu kurul ve komisyonlara verilerek zaman kazanıldı. Anayasa Meclisinin 1948'de kurduğu Dil Esasına Göre Eyâletler Komisyonu Hindistan'ın birliği ve güvenliğinin dil esasına göre ileri sürülen iddialardan daha önemli olduğunu ileri sürüyordu. Böylece, Kongre Partisi vaatlerini yerine terimemeyince Andhra ileri gelenlerinin birinin protesto orucundan ötürü ölmesinden sonra başlayan nümayişlere karşılık hükümet 1953'de dil esasına bağlı ilk devlet olarak Andhra'yı kurdu. 1955'de kurulan Devletleri Yeniden Örgütleme Kurulu verdiği raporda dil esasına göre kurulan federal birliklerden doğacak faydalarla bu birliklerin yol açacağı ayrımlar arasında bir denge kurmağa çalıştı. Daha sonraki yıllarda Nehru bu rapora dayanarak yaşayabilecek bir düzen kurmakla uğraştı. Erkekleri uzun saçlı ve uzun sakallı Sikh'lerin birtakım iddialarla ortaya çıktıkları Pencap, sonra Bengal, Bihar ve başka yerlerde çalkantılar olduysa en ciddi zorluk

Maharashtra ve Gucerat Devletlerinin kurulmasına taraftar olanların etnik esaslardan harekete geçerek Bombay şehrine sahip çıkmak istemelerinden doğdu. Bombay'ın iş gücünün büyük çoğunluğunu meydana getiren Maharashtrianlar fabrika ve dükkân sahibi olan Guceratlılar tarafından sömürüldüklerini iddia ettiklerinden etnik farka sınıf farkları da eklenmektedir. Bir süre devam eden kan dökümünden sonra bu anlaşmazlık, dil esasına göre devlet ilkesini terkederek hem bu iki devleti, hem de Bombay şehri için alan koca bir Bombay Devleti kurmakla çözüldü. Merkezden yönetilen altı bölgenin yanında, devletlerin sayısı on-dörde, yani öncekinin yarısına indirmekle Hindistan'da tartışma ve kan dökümüne yol açan olaylar şimdilik sona erdi. Yalnız, bugünkü genç nesiller eğitim gördükçe ortaya bir takım kültürel ve siyasal sorunların çıkması beklenebilir. Bugüne kadar pasif kalan unsurlar ekonomik alanda ilerler ve eğitim görürse bölgesellik duygularının kamçılanması normaldir. Dil bakımından derin iç yarımaları olan bir ulusun ikide-bir ortaya çıkacak tehlikelere açık olduğu kabul edilmelidir.

Nehru din sorununu çözmek için de gayret sarfetmiş ve bir dereceye kadar da başarıya ulaşmıştır. Hindu Mahasaba ve Jan Sang gibi aşırı dinci akımların varlığına rağmen, Nehru lâik bir toplum kurulmasında ısrar etmiştir. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında şekillenen ve Kongre Partisinin kurulmasıyla ortaya çıkan Hind milliyetçiliği büyük ölçüde Hindu niteliğindedir. Fakat Kongre Partisi Müslümanları da içine almış, hattâ bazan en yüksek mevkilere de getirmişti. Hindistan'ın Eğitim Bakanının yıllarca Nehru'nun yakın bir arkadaşı olan Maulana Abul Kalam Azad adlı bir Müslüman oluşu anlamlıdır. Nehru, dini, modern ulusun ve devletin esası olarak reddetmiştir. Hindistan'ın bağımsızlığı için savaşırken siyasal hayatı din etrafında çevrelemenin Orta çağa dönüş olduğunu, İki ulus teorisinin yersizliğini ve Hindu-Müslüman çatışmasının gerçek köklerinin sınıf ve çıkar çatışması olduğunu tekrarlamıştır.

Nehru'nun uyguladığı Hind dış politikasının dayanakları da şöyle özetlenebilir : *Sömürge aleyhdarlığı* ya da yabancı müdahalesinin kalıntılarını ortadan kaldırmak için bütün Asya ve Afrika halklarını desteklemek; *ırkçılık aleyhdarlığı*, ya da bütün ırkların tam eşitliği; *bağılantısız dış tutum* ya da milletlerarası politika alanının bütün sorunlarında bağımsız ve ulusal çıkarılara uygun karar alma hakkı; *Asya'nın tanınması* ya da Asya devletlerinin dünya sahnesinde kendileriyle ilgili sorunlarda dilekleri gibi davranma hakkına sahip olarak yerlerini almaları; uluslararası gerginliğin azaltılması ve Hindistan'ın ekonomik kalkınmasında yararlı olacak bir havanın yaratılabilmesi için *arabuluculuk*; bağılantısız devletlerin sayılarını artırarak savaş-dışında kalan bölgeyi Hindistan'ın önderliğinde bir *üçüncü kuvvet* olarak büyütme; ve uluslararası anlaşmazlıkları *barışçı yollarla çözmek*. Nehru'nun ve Hindistan'ın dış politikasının bütün diğer unsurları bu ilkelerden doğmaktadır.

SOSYAL ADALET

Öhhööö!

Sosyalistlik istemiyoruz!

HÜSEYİN KORKMAZGİL

Aldı, sıgır tezekli karavagona yangelererek İstanbul'a iş aramağa giden Karşı Mehralı Süreyyahayranzade :

— Bilirem, bozuk gıdıdır işler. Hökümet bizleri unuttu tekmi. Hökümet melmeketi kurtarmağa deşel, kendini kurtarmağa bakıyor. Söztemsili, çiftçiylik, torpağımız yok. Kalmışık şunun bunun eline. Çoluk çocuk aç, sefil. Düşmüşük gurbet illere, babo! Şindi ben diyrim ki, bulsun bene hökümet iş, bulsun bene hökümet çalışacak torpak, virsin elime traktor, virsin bene ev, virsin bene mektep, virsin bene ıradyo, virsin bene ısıcak epmek, ısıcak aç, he kardaş, çalışsam vallah, düz edem ha şu dağları! Velâkin istemezük sosyalistlik!... Töbe girmesin sosyalistlik bu melmekete, he kardaş, ne gereği var sankim?

Aldı, Raman'da çalışan ve petrol çıkan kuyunun kapatıldığını gözleriyle gördüğü için işten kovulan Sivashi Mehmet Zincirkıranoglu :

— Al bakalım, kaldık ortada; Bu memlekete namuslu işçi yaramıyor bilâder. Şimdi ben köye dönüp de ne halledeyim? Ne çift var, ne çubuk... İğdik sırtımızı, vurdular semeri. Biz buna da razıydık, fakat onu bile çöksundular. Fabrika yok, gide giresin. Toprak yok, eke biçesin. Para yok, dükkân açasın. Eh işte, kaldık ortada! Uçbuçuk zibidi yiyip içiyor memleketi. Ben hökümetin yerinde olsam, toprakları alırım bu heriflerin elinden, ormanları alırım, fabrikalarını alırım, gemileri, otoboslari, uçakları alırım. Nerde bir işletme varsa, bir kuyu varsa, bir fırın varsa alırım ellerinden bu soyguncularım. Ondan sonra güzelcene bir teşkilât kurar, namusluca çalıştırırım vatandaşı. Şuna buna kulluk kölelik edip aç kalıncıya kadar, devlete çalışır, tok gezerim. Fakat sosyalistlik istemiyoruz! Töbe yârabım, böyle bişiyi ağzuma bile almak istemem. Ne gereği var sankim?

Aldı, Almanya'ya iş aramağa giden Nevşehirli Zöhre Bacı :

— Amanın uşak, bu yaştan sonra bu da mı gelecekti başıma! Ne işim vardı benim, elin gâvur melmeketinde? Allah gözünü dizini kör etsin bizi böyle edenlerin! Meğersem bizim hökümet fabrikaları Almanya'ya kurmuş, topraklarımızı Almanya'ya taşımış, memleketin bütün işlerini elin gâvur melmeketine taşımış. Şuracıkta iş verse de bize, ev verse de, ekmek verse de, namusumuz dairesinde çalışsak, güleşek, eğlensek olmaz mı! Amma, töbe yârabım, sosyalistlik istemiyoruz!... Allah yazdıysa bozsun, o da

ne ki? Sosyalistlik olmadan da edalet içinde yaşamaz mı? Kimse kimseyi soymasın, sömürmesin, aşığılansın, horgörmesin; herkesin evi, mektebi, sokağı, işi, eğlencesi olsun, yeter. Şunun bunun kapısından iş dilenmekle ömür geçer mi? Ben bunu istiyorum işte...

Aldı, dargelirli memur Osman İkbüklümoğlu :

— Akın yetiyor, gücün yetmiyor efendim. Şu memurluk elini kolunu bağıyor insanın. İnan olsun, dairede bütün işleri ben görüyorum. Velâkin, filâncanın bilmemesini benim tepeme âmir vermişler. O alıyor ayda üçbin lira, ben alıyorum üçyüz lira. Bu mu adalet? Hayır, sosyalistlik falan istemiyoruz efendim, fakat son verilmeli bu kepezliğe artık! Ben niçün kul olayım benden aşağı birine? Efenim? Ben niye boyun eğeyim kasaba, manava, bakkala? Efenim? Ben niçün don değışeyim, evsahibini her görüşte? Efenim? Bankalar, büyük sermayedarlar için; en verimli topraklar gaspedilmiş; şehirlerin en iyi yerleri beyzadelerin elinde ve kumar merkezi; fakir fukaranın ahlâkını bozanlar bu soyguncu soysuzlardır. Hırsızlık bunlar yüzünden, kızların etlerini satması bunlar yüzünden, saygının sevginin kalmaması bunlar yüzünden. Hayır, sosyalistlik istemiyoruz; fekat düzelmeli bunlar, canım! Bu kaçınıcı asır! Hâlâ mı kölelik! Efenim?

Aldı, kuş uçmaz kervan geçmez bir dağbaşında anasının altı aydır mektup bekleyen öğretmen Haydar Güngörmemişoğlu :

— Ne sosyalistim, ne de gumonist. Allah ikisinin de belâsını versin! Toplumcu bile değilim. Ben Atatürkçüyüm, arkadaş! Sapına kadar Atatürkçü! Atatürk ilkeleri ve devrimcilik ve ülkücülük ve millî menfaatler ve cihanda sulh bizde sulh; hattâ, imtiyazsız sınıfız bir milletiz biz. Ben Hakkı Tonguç'un talebesiyim ve ona lâyık olmağa çalışıyorum. Büyük şair ve nütefekkir Fethi Tevetoğlu der ki, «şehirler kahpe yatağı, dağa çıkma günü geldi». İşte ben bu sebepten dağlarda öğretmenlik yapıyor ve Atatürkçülüğü kurda kuşa yaymağa çalışıyorum. Velâkin hakkımızı koruyan yok. Sosyal adalet kalmamış. Köyde bütün topraklar bir kişinin elinde. Köyün yarısı gurbetçi. İnsanın insana kul olduğu memlekette demokrasi olur mu? Bir Yeni İstanbul gazetesi bile gelmiyor buralara. Fakat, şiddetle reddederim ki, ben ne sosyalistim, ne de gumonist. Allah ikisinin de belâsını versin! Demek istediğim şu ki, sosyal adalet gerçekleşmeli ve ben bu köyden merkeze alınmahyım artık.

Aldı, ışksız, yolsuz, helâsız, susuz Ankara gece-kondularından bir gecekondu vatandaşı :

— Bizi birşey bilmez sanıyorlar. Vallahi, öyle bir biliyoruz ki!... Aklımız herşeye yetiyor, velâkin... Meselâ yol yapılamaz mı bize, ışık verilemez mi, ışık verilemez mi, okul verilemez mi? Verilir! Fakat memleketi soyup soğana çevirenler razı olur mu buna? Hökûmettekiler hep bunların adamları. Elbet, kendi hesaplarına gelir şekilde kanun çıkarıyorlar. Şu topraklar kimin? Niye böyle bomboş yatıyor? Versin ya bize, ekip biçelim. Kursun ya şuraya bir fabrika, çalıştırsın ya bizleri. Yapsın ya şuracığa birkaç blok apartman, barındırsın ya bizleri. Yapar mı hiç bunları; Çünkü... Velâkin, bu dediklerimin sosyalistlikle hiçbir minasebeti ve ilgisi yoktur ve de olamaz. Bizler milliyetçi insanlarız, sureti katiyede, reddederiz sosyalistliği ve de bizim mayamız götürmez. Amma velâkin, sosyal adalet olmalı artık! Ekmek kazanacağız diye namusumuz beş paralık olmamalı arkadaş! Cenâbı-rabbülâlemin... Hui, bizi anlamaz sanıyorlar ha? Eh, Mehdiyi Resul nasıl olsa yaklaştı...

Aldı, üniversiteye giremeyen bir liseli genç :

— Kahrolsun sosyalistlik ve de gumonistlik! Kahrolsun şimalin rüzgârları ve fırtınaları hattâ! Yaşasın milliyetçilik ve mukaddesatçılık! Sosyal adalet yoktur bu memlekette! Fakir fakara okul bulamıyor! Ey Atam, ey büyük Atam! Vatani teslim ettiğin evlâtların okul bulamıyorlar! Din, iman, ahret korkusu kalmamış bu memlekette! Döviz kaçırıyorlar, kız kaçırıyorlar, turist kaçırıyorlar. Maneviyatı öldürmeğe çalışıyorlar Atam! Memleketi gumonis yapmağa çalışıyorlar!

Aldı, Türk-İş'e bağlı sendikalardan bir sarı sendikacı ve onun yalakçısı :

— Yaşasın işveren! Kahrolsun toplumculuk ve de sosyalistlik maskesi altında işverenin milli menfaatini haleldar etmeğe çalışan vatan hainleri ve ilericiler! Hakkuna razı olmayan işçi gumonisttir, arkadaşlar! Cenâbı-rabbülâlemin... Allah allah! Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda! Elbet birgün bu memlekette de sosyal adalet gerçekleşecek ve de Edalet Partisi iktidara oturacaktır, arkadaşlar! Bu sömürme düzeni, bu ahlâksızlık, bu namussuzluk, bu kaptıkçılık, bu döviz kaçakçılığı ve ithalât ve ihracat ve produktivite ve rantabilite ve hattâ reorganizasyon ve sipekülasyon bitecektir ve son bulacaktır arkadaşlar! Milli viedanın emridir bu, arkadaşlar! Hepinizi Türk işçileri adına hörmetsiz selâmlarım!

Aldı.

Offf! Öyle yorulduğum ki... Sabaha kalsın birazı da, isterseniz?

Ülkemizin tek toplumcu ve ilerici dergisi

SOSYAL ADALET 'e

abone olunuz

abone bulunuz.

**İPİN
UCU..**

FAKİR BAYKURT

WE skiden bizim köy hacılı hocalı bir köymüş. Din bilgilerinin ocağı gibi bir yermiş. Çevre köylüler çok kuskandırmış. Ama kuskansalar da, çatlasalar da ellerinden bir şey gelmezmiş. İşleri düştü mü, kalkıp tıpış tıpış bizim köye gelirler, bizim köyün hocalarına danıştırmış. O-kutmak istedikleri çocuk varsa alıp bizim köye getirirlermiş.

Bir Kadir Hoca varmış gelmiş geçmiş hocalar içinde, Allahhın biriymiş. Saçı sakalı ağardığı, gözleri görmez, dizleri tutmaz olduğu halde hocalığı bırakmazmış. Ak sakallı, kambur belliyle, hem okula, hem camiye yetişmeğe çalışmış. Halk da kendisini çok tutarmış : «Hocamız gibisi var mı, allah ömrünü uzun etsin, allah onu başımızdan ırmasın.» diye sabah akşam dua edermiş.

SOSYAL ADALET

Ömrünün son yıllarında belleği de zayıflamış Kadir Hoca'nın, Öne durup namaz kıldırırken bazan duaları hatırlıyamıyor, bir yerde takılıp kalıyormuş. Bazan da «taş» yerine «toprak» gibi yanlış sözleri söylüyormuş. Bu hal, Cuma namazları sırasında yukarı çıkıp «hutbe» verirken de başına geliyormuş. Kadir Hoca, bu yanlışlıklardan ötürü, köydeki hacıyla hocayla sık sık taloşyormuş. Onu çekemiyenler, onu devirip yerine geçmek isteyenler, başının etini yiyorlarmış. Ama köyün başında hoca olmak tatlı şey, bir türlü bırakamıyormuş.

Sonunda, düşünse düşünse bir kolaylık bulmuş. Kendi kendine : «Yahu,» demiş, «benim elimde yirmiden fazla hafız adayı var. Onlara her duaları, her bilgileri bellettim. Şu cübbemin eteğine bir ince ip bağlarsan, ucunu da, namaza durunca, ya da yukarı çıkınca, çöbezlerimden birinin eline versem, yanlışlık yaptığım zaman çömezim ipi çekse, hem düzeltsem olmaz mı? Olur. İnce ipliği kimse göremez. Ben de bu köyü böylece idare eder giderim.»

Düşündüğünü hemen uygulamış. Cübbesinin eteğine ince bir ip bağlamış. İpi yumak yapıp cübbenin içinde bir yere saklamış. Sonra çömezlerini toplamış. Demiş ki : «Aslanlarım, biliyorsunuz gençliğin sonu kocalık, kocalığın sonu ise belli. Benim şimdi sizden bir ricam var. «Ricasını anlatmış. İpin ucunu da en iyi çömezine vermiş. Hemen kalkıp camiye gitmişler. Namazı kılmışlar. Kadir Hoca bir yanlışlık yapmış. Ama akıllı çömezli ipi çekince hemen düzeltilmiş. Kimse de işin farkına varmamış. «Eh,» demiş Kadir Hoca. «Bu iş yürüyecek...»

Aradan beş on gün geçince çömezler arasında, vuran vurana, kıran kırana bir kavga olmuş. Birbirlerinin kafalarını gözlerini parçalamışlar. Kadir Hoca karısıyla eski okulun üstünde oturmuş. Gürültüyü duyunca ağır ağır inmiş aşağıya, sormuş :

«Ne oluyor? Nedir bu hal?»

Çömezler saklamadan kavganın kökünü söylemişler : «Bu çömez bizden çok mu bilgili ki ipin ucunu bize vermeyip ona veriyorsunuz? İpin ucunu biz tutacağız.»

Kadir Hoca sormuş :
«Yani hanginiz tutacaksınız?»
Çömezlerin tümü de ellerini yumruk yapıp bağırklarına vurmuşlar :

«Ben!»

«Ben!»

«Ben!»

Demiş ki Kadir Hoca :

«Ayıp ediyorsunuz. Benim nazarımda hepiniz birsiniz. Hiçbirinizi ayırıp seçmiyorum. O gün öyle rasladı da ona verdim. Madem istiyorsunuz, bundan sonra sırayla yapın. İpin ucunu her gün biriniz tutun.» demiş.

Kadir Hocaya göre hava hoş. Nasıl olsa ipin ucunu biri tutmayacak mı? O tutmuş, bu tutmuş, fark etmez. Yeter ki, yanlışlığı yerde çeksinler, o da yanlışını hemen düzelsin. Böylece, yerine göz diken, kışkanç hocalarla başı belaya girmesin.

Altı ay, bir güz, dere tepe düz... İşler gayet iyi gidiyormuş. Kadir Hocayı çekemiyen hocalar da kışkançlıklarından çatır çatır çathıyorlarmış.

Yalnız, bir cuma namazı sırasında filim kopmuş. Sıra, muzip mi muzip, şeytan mı şeytan bir çömezdyemiş. Kadir Hoca yukarıda duasını okumuş, hutbeye başlayacakmış.

«Ey cematı müslimin!... Bugün size çok önemli bir konu getirdim...»

demiş.

Kadir Hoca daha cümlesini bitirmeden, çömez ipi çekmiş.

«Bugün size çok değerli bir konuyu getirdim...»

Çömez ipi yine çekmiş.

«Bugün size çok faydalı bir konuyu getirdim.»

Çömez ipi yine çekmiş.

Kadir Hoca : «Allah Allah!...» diye düşünmüş. «Bugün size çok gerekli bir konuyu getirdim.» diye başlıyor fakat bir türlü ileri gidemiyor, çömez hemen ipi çekiyor. «Ne oluyor böyle?...» Gözleriyle çömezlerin kümelendiği yeri taramış. Anlamış ki ipin ucu, o muzip mi muzip, şeytan mı şeytan çömez elinde. «Hımm, anlaşıldı.» demiş kendi kendine.

«Cematı müslimin, bugün size çok önemli bir şey anlatacaktım, ama ne yapayım ki ipin ucu puştun elinde, vazgeçiyorum, anlatmıyacağım!..»

Kısaca bağlantısını yapmış, inmiş aşağıya. «Bu iş böyle yürümez artık.» demiş, bir daha da çıkmamış.

Bizim köyün çok hacılı, çok hocalı devrinde, yıllar yılı ak saçıyla, görmez gözü, tutmaz dizile okulu, camiyi, köyü tıkır tıkır yöneten Kadir Hoca'nın bu hikâyesi halkın diline düşmüş, bütün Türkiye'ye yayılmış.

özgür
düşüncenin,
çağdaş
sanatın,

genç
sanatçıların,
gençliğin
dergisidir.

gençlik

PARASİZ ÖRNEK SAYI İSTİYİNİZ.
ADRES: İTİMLİK CAD 47½ TUNEL

SANAT - POLİTİKA

İLİŞKİSİ

«Vous êtes écrivain, m'a-t-on dit,
pour me limiter sans doute.» (1)

ARAGON
(Le Libertinage, P. 22)

MEHMET DOĞAN

Melih Cevdet Anday, bir yazısında, «Sanatçı politikadan anlamaz» sözünün Cenap Şahabettin'den geldiğini söylüyordu. Bugün her ne kadar bu kanının yanlışlığı anlaşılmissa da politik çevrelerde sanata ve sanatçıya karşı tutumda pek büyük bir değişiklik olmamıştır. Belki Cenap Şahabettin'den çok daha önceleri bu kanıda olduklarını, çeşitli ülkelerde çeşitli olaylarla göstermiş olan politik çevreler, bugün açıkta açığa savunamıyorlar artık bunu. Bazı politikacılar konuşmalarında, bazı politik partiler programlarında sanata yer veriyor, sanatçının değerinden ve sorumluluğundan söz ediyorlar ama durum yine de değişmiş olmuyor. Sanatçı yine hafifseniyor, sanat sorunları yine en sonda ele alınacak, «bugünler» üzerinde fazla durulmayacak sorunlar olarak kabul ediliyor. Salt sanat dergileri dışındaki dergi ve gazetelere bakarak bunun böyle olduğunu kolayca anlayabiliriz. Sanat sayfaları, tabii dergide yer artmışsa ya da unutulmamışsa, yine son bir iki sayfaya sıkıştırılıyor. Günlük politik gazetelerse bu kadarını bile yapmıyor: düpedüz boş veriyor sanata. Koskoca sekiz sayfanın içinde Beatles'ler kadar bile yer vermiyorlar. Bir güzel şiir, bir güzel hikâye, Gina'nın çırdıplak çevirdiği bir filmin gözhacı resimlerine değişiliveriyor.

89 Fransız Devriminin büyük tarihçisi Michelet, «Fransız İhtilâli Tarihi» adlı ünlü eserinde, 89 yılındaki basını anlatırken :

«Haklarını öğrenmeye, kendi mukadderatını tayine çağırılan bir milletin bu birdenbire uyanışı, devrin bütün faaliyetini gazetecilikte toplamıştı. En nazari kafailar tatbikat sahasına sürüklenmişlerdi. İlim namına, edebiyat namına ne varsa durakladı. Herşey politika hayatından ibaret kaldı.» diyor.

Acaba günümüzdeki, özellikle politik çevrelerde sanata karşı duyulan ilgisizliğin nedeni, 27 Mayıs'ın getirdiği dalgalanışın henüz durulmayışi, politik sorunların henüz ilk yeri tutuşu mudur? Başlangıçtaki değerleri ne olursa olsun, O. Akbal, B. Ecevit, M. Kemal, N. Tirali... vb. yazarların sanattan tüm kopmaları, Melih Cevdet ve Samim Kocagöz'ün daha çok makale yayınlamaları aynı nedenle midir? Yoksa politikayı, sanata bakarak daha doğrudan doğruya bir

yol buluşlarından mı?

Aslında bu bile kabul edilebilir bir neden değildir. Çünkü bir toplumun tüm sorunları birbirinden ayrılır şeyler değildir. Birbirlerine ayrılmaz şekilde bağlıdır. Politikacı nutuk verirken memleket yararına iş yapıyor da, toplum meselelerine eğilmiş bir sanatçı, eserini yaratırken havanda su mu döğüyor? Bir gazete memleket hizmeti yapıyor da, bir sanat dergisi boş şeylerle mi uğraşıyor?

Bugün henüz durulmuş bir havaya kavuşulmadığı, politik dalgalanışların herşeyin üstüne çıkmış olduğu kabul edilse bile, ya bundan öncesi?

Yıllar yılı böyle olmamış mıdır bu? Hiç olmazsa bildiğimiz kadarınca bizim memlekette böyle olmamış mıdır bu? Sanatçı, memleket sorunlarının tartışılmasında hep üvey evlât durumuna düşürülmemiş midir? Adeta, «Sen çık aradan, sen anlamazsın! Git kendi işleriyle uğraş!» denilmemiş midir?

Oyleyse bunun daha derinlerde birtakım nedenleri olmalı.

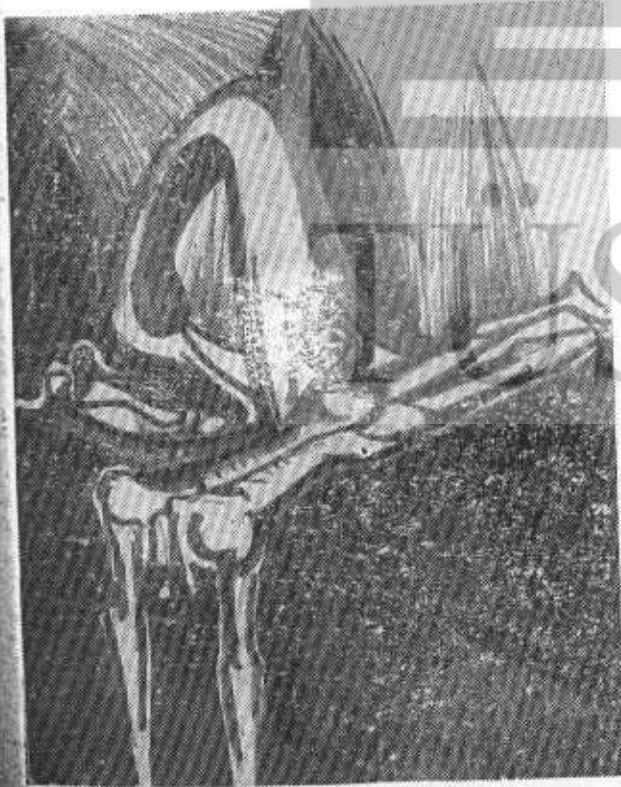
Savaş ve devrim gibi heyecanlı, coşkun devreler dışında sanatta direkt etki yoktur. Görevi, estetik yoldan topluma doğruyu, güzeli, iyiyi vermek, açıkçası estetik yoldan toplumu eğitmek, bilinçleştirmek olan sanat eseri, heyecanlı bir kitle karşısında söylenen heyecanlı bir nutuk kadar ani etki elde edemez. Onun etkisi yavaş, devamlı fakat kalıcıdır. Hasan Hüseyin'in dediği gibi sanatçı 12 den vuran bir avcı gibidir. 12 ışaretinin etrafındaki 11, 10, 9, 8 halkaları, sanat eserinin gittikçe büyüyen etkisidir. Toplumsal kültür yapısına eklediği taşlar, uzun yıllar ayakta tutar o toplumu. Bir Fransız, bir İngiliz orta vatandaşını politik vaatlerle kandırmak, avutmak, neden bizim orta vatandaş avutmaktan daha zordur?

İşte politikacının sanatçıyı önemsemeyişinin, sanata boş bir uğraş, bir fantezi gözüyle bakışının nedenlerinden biri, sanatta bu «ani tesir-kati netice» yi bulamayışdır bence. Sanat, kullanış ve pratik bir yol değildir onun için.

İkincisi, yukarıda söylediklerimle çelişir gibi görünmesine rağmen, politikacıların sanattan, sanatçıdan korkusu. Kendi yanlarında olduğu, ya da kendi kar-

ğalarına çıkacak kadar güçlü olmadığı sürece sanatı destekleyen ya da ona aldırış etmeyen hükümetler ve politikacılar, sanat, bir mücadele gücü ve aracı olunca hemen onu yasaklamayı, sanatçıyı susturmayı düşünüyorlar. Bizim tarihimiz ve dünya tarihi, bu yüzden susturulmuş, sürülmüş ve hattâ türlü yollardan öldürülmüş sanatçılarla doludur. İşte Puşkin, Hugo, Desnos, Garcia Lorca; İşte Namık Kemal, Tevfik Fikret... vb. (2) Ve tarih, çoğunlukla, onları susturanları değil, onların haklı olduğunu göstermiştir. Bir mücadelede haklı ya da haksız olmaları değil söylemek istediğim. Demek istediğim, sanatçıların, toplumsal olayları anlama, eleştirme ve onlara yön verme görevinde yeteneklerini ispat etmiş olmalarıdır.

Üçüncü, daha çok bizimki gibi az gelişmiş ülkelerle ilgili bir olay : sanatçı ne kadar geniş bir kütleye yaslanır, ne kadar kalabalık bir kütleye seslenirse, sesi o kadar gür çıkar. Kendini o derece hür duyar. O derece dış baskılardan kurtulur. Az gelişmiş ülkelerde ise okuma-yazma bilenlerin yüzdesi çok düşüktür. Hele bütün okur-yazarları birer sanat izleyicisi sayamayacağımız da gözönüne alırsa, bu sayı daha da azdır. Ayrıca aynı neden, sanatını yurt emrine verecek kadar sorumluluğunu bilen ilerici sanatçıların sayılarını etkilemektedir. Toplumun bir kısım katları, sanatta kendi öz temsilcilerini yetiştirmek imkânlarından yoksun kalmaktadır.

(Desen : Halkı Torunoğlu)

SUSMAK USANCI

*Boynu burulu kaldı cansıkıntısından,
Teke tek binler oluveren delikanlıydı.
İsyancıydı, kadırgası varamazdı kıyıya;
Gömü yoklara gömülsün, bütün ilencim budur!
İpissiz kollarında kalabalık ölüler,
Ölüler, ölüler ölüler yengiyi unutturur.*

*İnlmeli diye bayırları zora vurmalyım,
Korsanlar bulurlarsa bulsunlar o palamarı;
Engin son olsun öyle dudaklarımı yuyan,
Yasaklı türküleri susmaklardan usandım.*

OSMAN NUMAN BARANUS

İşte bu nedenlerden dolayı politikacı, etkisi bir hayli zayıflamış görünen sanatı görmezlikten gelebiliyor kolayca. Ona küçümseyebiliyor. Nüfusun tümüne seslenmek, tümünü sürüklemek zorunda olan politikacı gözünde, % 20 ye seslenen, onu etkileyen sanat, gücünü, çekiciliğini kaybetmiş oluyor. Bugün gazetelerin çoğunun fikir ve sanattan çok, habere-eglenendirici, güldürücü, heyecanlandırıcı habere, resime, bu demek ki magazinelle önem vermeleri aynı neden dolayısıyladır. Çok satmak, çok sayıda kimseyi etkilemek. Ama nasıl olursa olsun. Hüseyin Cöntürk'ün dediği gibi içerde yobaz-dışarda papaz konularıyla doldurdun mu gazeteyi ya da dergiyi, tamam. Görevini yapmış oluyorsun.

Buraya kadar olan, sanat-politika ilişkisinin, politikacılar katından görünüşü. Ya sanatçıların kendileri nasıl anlıyorlar bu ilişkiyi, onun karşısındaki tutumları nedir?

Sanatçı kavramını soyut anlamından kurtarmak gerek önce. Hiçbir devirde, hiçbir ülkede duyuları, özlemleri, tutumları bir, tek-tip sanatçı olmamıştır, olamaz da. Sanatçının yönünü, eğilimini ve gücünü, tek kelimeyle kişiliğini belirleyen şey, içinden çıktığı ya da adına konuştuğu toplum katının tarihi durumudur. Toplumun geri ve tükeniş durumundaki katının savunuculuğunu, (bilinçli ya da bilinçsiz) yapan sanatçı vardır; bunun karşısında olan, tarihi gelişmeye inanan ve bu gelişimde kendine düşen sorumluluğu anlamış sanatçı vardır; bir de orta yol sanatçı vardır. Dünya görüşleri ve olaylar karşısındaki tutumları bu ayrımın göre değişen sanatçıların, sanat-politika ilişkisi konusunda aynı şeyleri düşünceleri elbette ki imkânsızdır.

Toplum hayatında kendi gücünü ve sorumluluğunu anlamış, taraf tutan ve harıl harıl çalışan ileri sanatçıların, politik çevrelerin bu ilgisizliğine, önemsemeyişlerine karşı çıkacakları ve kendilerini hergün biraz daha kabul ettirmek için mücadele edecekleri belli birşey .

Asıl üzerinde durulması gerekli bölük, bu önemsemeyişe karşı gelmek şöyle dursun, kendileri de aynı ağza kullananlardır. Bir zamanlar, belli bir sanat çevresinin ünlü terimiydi, son yıllarda unutuldu : «Güdümlü sanatçı», «Güdümlü Sanat» derlerdi. Bir yazar toplumsal olaylara biraz fazla ilgi duyuyor, bir ressam tablosunda güvercin resmi mi çizdi, bir şiirde yoksul halkın dertlerinden mi söz açıldı, hemen yapıştırıldılar : Güdümlü... Hem bunu öylesine bir küçümsemeye ve hor-görüğe söylerlerdi ki sanatçıların birçoğu bu damgayı yemekten korkar olmuştuk. «Güdümlü Sanatçı» öyle bir kimsedydi ki üzerinde durulmaya değmezdi. Güdümlü dedin mi, geç, sanatçı sayılmazdı o. Aslında Fransızca «engagé» sözüne bulunmuş kötü bir karşılıktı bu. İnsana, birisi tarafından güdülmek, bir sopayla dürtülmek, koyun.. vb. gibi şeyleri hatırlatırdı. Bu kötü etki az da olsa günümüze kadar gelirdi. Güllünc olmak, «güdümlü» damgasını yemek korkusu ile, bir parti kongresi, bir miting, bir grev üzerine şiir yazmaktan çekinen topluma uşairler bilirim. Bilinçsizliktir bu. Yaptığı işin farkında olmayıştır hiç olmazsa.

Evet bugün pek kullanılmıyor bu terim. Yerini daha başka şeyler aldı. güdümlenlerin isimler olduğu, zamanla apaçık ortaya çıkınca ağız değiştirdi bu egemen sınıf ağzını kullanan sanat çevreleri.

Sanat-politik ayırımı bahsetmeğe başladılar bu kez. Sanat ve politika apayrı şeylerdir. Sanatçı politika ile ilgilenmemeliydi. Politika ile ilgilenen sanatçı estetik değerinden, hürriyetinden kaybederdi. Sanatçı dediğin bağımsız olmalıydı. Hiçbir yere, hiç bir tarafta bağlı duymamalıydı kendini. Sanatçı, hiç kimseden emir almayan, bağımsız, bağlantısız; salt kendi iç dünyasının, bilinçaltının etkisi altında yazıp çizen bir kimse olmalıydı.

Oysa bir toplumda kişisel hürriyetler, o toplumun iktisadî ve politik hürriyetinden nasıl ayrı tutulabilir? Tam hürriyetini kazanması için ileri sanatçısının da yardım ve işbirliğine muhtaç bir toplumda bu görevinden yan çizen sanatçı, bir çeşit soyut ve hiçbir şeye yaramayan hürriyet peşine düşmüş olmaz mı? Bu da, sanatçıyı, hergün biraz daha, bulunduğu çevreden, şartlardan kopmağa, etrafını bir umursamazlığa götürür. Aslında gerici idarelerin de istediği bu değil midir? Halkı uyutmak. Bir takım gerçekleri onun gözünden gizlemek, silmek... Bir karikatür için adamı yıllarca hapiste tutan 1950-60'ın baskı şartlarında, istenirse de politikanın P'sinden bile uzak bırakmış olan sanatımız ne kazandı? Bu hürriyetsizlik dönemi içinde

Yolunu şaşırmuş, çıkmaza girmiş olan şirimiz, ancak 27 Mayıs'ın getirdiği hürriyet döneminde aydınlığa çıkacak gibi görünüyor bugün.

Aslında sanatçıyı, toplumsal olayların nedenlerini, özüne gitmekten alıkoymak, bulunduğu toplumun sosyal ekonomik şartlarından kopararak bir atalete sürüklemek olan bu düşüncenin ardı sıra gidenlerden birçoğu bunu sanat adına yapılmış bir hareket olarak göstermekte. Bütün gaye, sanatı kurtarmak oluyor. Bu da birçok durumlarda, toplum hizmetinde kökünü yitiriyor. Bu türlü sanat tartışmalarında kavramları somutlaştırmaya elverişliyor bu durum. Bir sanatçı politik ve toplumsal konulardan elini çekti mi hemen Yunus arınmış görünüyor bu gibilerin gözünde. Tam tersi, o günecek sevilen bir sanatçının etrafına bakışı herhangi bir politik grubun görüşlerine uydu mu, ya da bir bildiride o sanatçının adına rastlandı mı umutlar kesiliyor ondan. «Onu da kaybettik» der gibilerden başlar sallanıyor.

Her toplumun sanatı, o toplumdaki çatışmaların, çelişkilerin keskin ya da törpülenmiş olmasına bağlı olarak sırasıyla mücadeleci, taviz vermez ve ilerici, bunun yanında dar alanlı; ya da yumuşak, daha ileri görüşlü ve geniş alanlıdır. Sosyal ekonomik şartlarımız bütün yaşama ve düşünme çerçevemizi çizdiği gibi sanatımızı da şekillendiriyor, şartlandırıyor.

Bunun için, dikkat edilirse, toplumsal olayların ekonomik ve politik yanından ne kadar uzak kalmıya çalıştırsalar çalışsınlar bu kimseler, gene de olmuyor bu. Olaylar, o hızlı akışı içine almış onları, sürüküyor. İsteseler de kurtulamıyacaklar bu toplumun şartları içinde yaşamaktan.

Fakat bir aydın olarak sanatçının yakıştığı, olayların gerisinde kalmamak olduğu gibi, onların akışına kapılmadan bilinçlerine ermek ve hemen bir adım önde yürümektir.

Bugün toplumumuz, bu türlü sanatçıların yokluğunu çekiyor ve onları yaratacağı da. Ve şimdi, kendi soyut hürriyetlerini korumak için etraflarına kalın duvarlar çevirenler, nice sonra, bu akışın içinde nasıl bir çalya takılıp kaldıklarını, gidenlerin arkasından bakarak anlayacaklardır.

(1) «Hiç şüphesiz beni sınırlandırmak için, sen bir yazarısın» dediler bana,» Aragon.

Aragon.

(2) - Bizim edebiyat tarihimizde sanatçı-politikacı ilişkisine en olumlu örnek, Tevfik Fikret'tir. O bir İttihatçı değildi ama devrinin şartlarını, İttihatçılardan çok daha derin nedenleri ile anlamış, zorba idareye daha bilinçli bir başkaldırma göstermiştir. (M.D.)

ÖHHÖÖ

Son yılların sevilen yazarı Hüseyin Korkmazgil'in birbirinden güzel ondört hikâyesini bir araya getiren kitap çıktı.
Fiatı : 3 lira.

**ÖNÜMÜZDEKİ AYLARDA
ÇIKACAK OLANLAR**

Sadun Aren

**KALKINMAMIZ
VE
SOSYALİZM**

Ünlü ressam Balaban, hayat hikâyesini yeni bir anlatım düzeninde yazdı ve resimledi.

İZ

Tanınmış İngiliz sosyalisti M. Dobb'dan iki çeviri

**KAPİTALİZM
DÜN VE BUGÜN**

**● AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER
VE
İKTİSADİ KALKINMA**

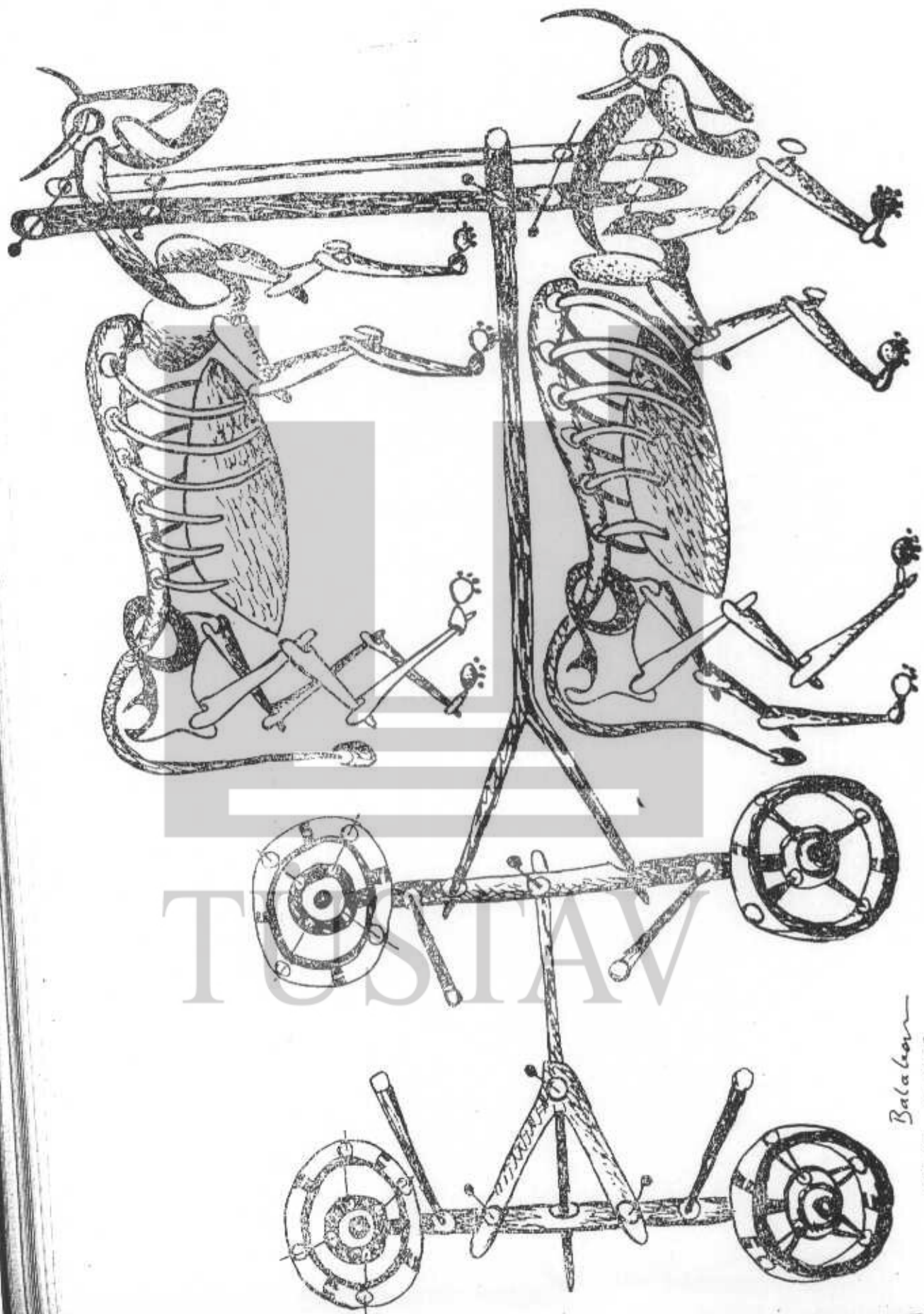
SOSYAL ADALET YAYINLARININ
GENEL DAĞITIMI : TOPLUM ORGANİZASYON
P. K. 136 — ANKARA

OKURLARIMIZA

Sosyal Adalet dergisinin 1-18 sayıları, zarif bir ciltle satışa hazırlanmıştır.

Büyük boy, yarım bez cilt karton olan 1-18 sayının bedeli 20 liradır. Ciltsiz 15 liradır. Ödemeli gönderilir. Ankara'da okurlar dergi yönetim yerinden bizzat alabilirler.

İsteme adresi : Sosyal Adalet, Olgunlar Sokak, Olgunlar Apt. 8/1. Kısa adresi : P.K. 193, Yenışehir - Ankara

Balabon
27-5-1963

Fiati : 250 Kurus